

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Quæst. 2. Quorumnam obiectorum species, & quonammodo per sensus
nostros deriuentur ad intellectum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

tionalem, quâ recordamur eorum, quâ prius intelleximus. Vnde duplex ad rem genus intellectio- nis circa obiectum quoduis sensibile in nobis dis- tingendum est. Alia enim est primaria, quâ primò intellectus noster in eiusmodi obiectum inci- dit. Alia secundaria, & memoratiua; quâ obiec- tum semel iam cognitum rursus versamus. Ad cognitionem autem secundariam obiecti sensibili- lis cognitionem insensibilis obiecti reducimus; quia hæc, vt constabit ex dicendis plerumque, aut semper habetur per speciem in memoria asserua- tam. Atque ita comparatione speciei secundaria est, etiam si sæpe sit primaria comparatione obiecti; de quo iterum redibit sermo q. 3. *hypoth. 3.* Igitur propositio nostra pro vtraque cognitione tribuit speciem intellectui.

18 Et quidem de cognitione memoratiuâ certissi- mum esse videtur non ab actu Phantasie provenire immediatè; sed ab specie impressa intellectui, eum- demque iuvante ad operandum. Primò, quia ex sensone interna, vt fatentur omnes, relinquatur in memoriâ sensitiuâ species impressa, quâ iterum sentiri possit idem obiectum: ergo potiori iure ex cognitione intellectuâ primariâ relinquatur in me- moriâ rationali species impressa, quâ iterum in- tellectus possit idem obiectum intelligere. Alio- quin nulla in nobis esset memoriâ intellectuâ præ- teritorum contra suppositionem factam. Secundo, quia concors est omnium Theologorum, Philoso- phorumque sententia animam rationalem, cum separatur à corpore, ferre secum species rerum, quas hic cognovit, vt earum meminisse possit in eo statu separationis. Igitur eiusmodi etiam spe- ciebus meminit in statu præsentis eorum, quâ prius intellexit.

19 Iam verò, quod non solum ad cognitiones me- moratiuas, & secundarias, sed etiam ad primarias dentur species impressæ, atque inhærentes intel- lectui probari potest. Primò, quia vniuersaliter lo- quendo vniò obiecti cum potentia cognoscitiuâ necessaria est ad cognitionem, vt omnes ferè Philosphi, Theologique consentunt, teste Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 1. n. 4.* Huiusmodi autem vniò respectu intellectus nisi per species obiectorum ipsi intellectui inhærentes, congruè non potest fieri. Ob id enim Arist. *lib. 2. de Anim. cap. 12. & lib. 3. cap. 1. alia 4.* dixit oportere vt intellectus fieret quodammodo ipsa intelligibilia per receptionem formarum, seu specierum eorum, vt illa possit intelligere. Quod etiam docet S. Thom. *1. p. q. 12. art. 2. & q. 14. art. 2.* Et quidem cum potentia re- liquæ cognoscitiuæ hominis ad omnes suos actus iuuentur per species intrinsecè sibi inhærentes, prout ostendimus q. sequente, non est cur intel- lectus vel ad primarias intellectiones iuuetur actu Phantasie extrinsecò sibi: maximè cum ad memo- ratiuas, & secundarias species impressas acquirat, vt statutum est. Videtur enim non parum consen- taneum, vt ad vtrasque operationes similibus ad- iuuetur principiis: cum operationes ipsæ similes sint. Secundo, si actus Phantasie ad primariam obiecti intellectioem, simul cum intellectu im- mediatè concurreret, haberet vtrique virtutem ad concurrendum semper: cumque semper ad sit in nobis eiusmodi actus, quando intellectus intelligit idem obiectum, vt dicendum est *infra, q. 3.* fieret, vt species talis obiecti reseruata in memoriâ super- flua esset, proindeque non reseruaretur contra do- ctrinam statutam. Ne ergo talis species, quæ sanè reseruari semper dicenda est, superflua sit; dicen-

Pharus Scient. Tom. 1.

dum necessario videtur actum Phantasie non ha- bere, virtutem ad causandam, per se intellectioem; sed tantum speciem impressam, à quâ fit intel- lectio.

Ex dictis igitur concluditur omnem intellectu- nem nostram pro hoc statu, atque omnem speciem impressam intellectui, cuius virtute fit, à sensibi- lium rerum speciebus suam originem capere. Ita quidem, & quemadmodum sensus externi sensui interno subministrant species, quibus ipse eadem obiecta sentire possit, vt exponemus q. sequente. Ita etiam sensus internus species intellectui suppe- ditat, vt eadem obiecta sensata intelligere valeat. Intellectus autem virtute, quam habet sublimiori eorumdem sensibilibus obiectorum speciebus vtitur ad cognoscenda reliqua non sensata, vt explicabi- mus *inferius disp. 2. q. 3.*

De potentia tamen Dei absolutâ benè potest in- tellectus humanus absque vllò obiecti concursu, siue per speciem, siue per actum Phantasie præ- stito intellectioem elicere. Quia non est cur Deus talem concursum supplere nequeat, vt contra Agidium de Præsent. *lib. 8. de Beat. p. 2. q. 4.* docent communiter Doctores. De quo suo loco latius age- mus, cum sermo sit de visione Dei. Videantur in- terim Molina *1. p. q. 12. art. 5. disp. 1.* Valent *ibid. p. 3. Vazq. disp. 46. cap. 2.* Arrub. *disp. 20.* Herice. *disp. 47. cap. 2.* Alarc. *Tract. 1. disp. 3. r. 4.* Soar. *lib. 2. de Attrib. cap. 16.* Salas *1. 2. tract. 2. disp. 5. sect. 4.* Et apud eos alij plures docentes in simili Beatum immediatè adiutum à Deo speciali concursu posse sine specie impressa, & sine lumine gloriæ visio- nem intuitiuam elicere, quâ videat ipsum Deum.

QVÆSTIO II.

Quorumnam obiectorum species, & quonam modo per sensus nostros deriuentur ad intellectum?

H Abere homines quinque omnino sensus ex- ternos, Visum videlicet, Auditum, Odo- ratum, Gustum, & Tactum, prorsus indubitatum est. Tradiderunt id Plato in *Theæreto.* Arist. *lib. 3. de Anim. cap. 1.* & cum eis vniuersi interpretes, tam recentes, quam prisici. S. Thom. *1. p. q. 78. art. 3.* & cum eo reliqui Theologi. Aug. *lib. 2. de Genes. ad litt. cap. 2.* & *lib. de quant. Anima cap. 23.* Hieron. in *Psal. 141.* Greg. *Homil. 17. in Ezech.* Da- masc. *lib. 2. fidei cap. 18.* Nyssen. *Orat. 6. in Cant.* & cum eis alij Patres. Ipsaque experientia manife- stissimè demonstrat. Per quam etiam constat aper- tè Visum in oculis, Auditum in auribus, Odo- ratum in naribus, Gustum in linguâ, & palato, Tactum denique in toto corpore, tanquam in pro- priis organis residere. Organum quippe appellatur ea pars corporis, in quâ sensus corporeus residet. Vocamus autem Visum facultatem videndi, Audi- tum facultatem audiendi, & reliquos pariter. Nec minus certum, & exploratum est apud omnes, esse in nobis, quemadmodum in brutis est, præter istos quinque sensus externos, internum alium magis vniuersalcm, qui externorum sensationes, earum- que obiecta percipit, & discernit, aliaque insuper circa illa munera exercet prout & experientia iti- dem clarè notificat, & ex dicendis in decursu cla- rius notescet.

Igitur cum per huiusmodi sensus species intel- lectui

A 3 lectui

lectui nostro subministrantur ad intelligendum vniuersa, quæ intelligit, vt *superiori quest. statutum* est; vt luculentius scilicet, quo pacto id fiat, & quanam, qualesque sint tales species, opera pretium erit hypotheses aliquot præmittere de naturâ, proprietatibus, obiectisque dictorum sensuum, collectas scilicet summam, quantum ad præsens institutum visum fuerit expedire; ex iis, quæ à me fusiori calamo sunt scripta *Tract. de sensu, & sensibili.*

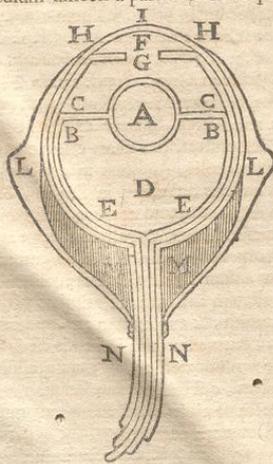
Hypotheses de sensibus externis in particulari.

Hypothesis Prima.

24 Visio in tunica retina celebratur; in eademque subinde residet facultas, seu potentia visiva.

Ita tenent Recentiores doctissimi atque in re quidem ad Mathesim spectante peritissimi, quibus ego plus defero in hac parte, quam reliquis, contra Auicem, & alios ponentes visionem in iunctura neruorum opticorum, apud Auctores mox referendos; contra Recentiores quosdam attribuentes vim cernendi spiritui animali. Contra Rub. *lib. 2. de Anim. tract. de sens. vis. q. 8. Arriag. disp. 5. n. 42. Quied. cont. 4. pun. 1. num. 3.* & alios Recentiores arbitantes cum Galeno sedem propriam visionis esse humorem Crystallinum. Et contra Tolet. *lib. 2. de Anim. q. 17.* & Aguilonium *lib. 1. Opticorum propositi. 17.* censentes præcipuum organum visus esse tunicam araneam secundum eam partem anteriorem, quâ humorem Crystallinum obuoluit. Pro quorum omnium intelligentiâ structuram, seu compositionem oculi humani explorare necesse est; & quidem accuratè, quia ab eius exactâ notitiâ, non parum dependet recta Philosophiâ huius sensus.

25 Igitur omiffis partibus externis, quibus veluti callatur oculis, vt sunt palpebræ, cilia, supercilia, &c. oculum ipsum tribus humoribus, & quinque tunicis compactum esse vno ore fatentur omnes. Qui enim septem tunicas numerant, in re non dissentiunt; sed duas earum quinque in quatuor partes diuidentes, hoc solum nomine numerum augent. Hæc, vt facilius apprehendantur, spectanda est depicta figura, quæ sectionem oculi per medium dissecti à parte infernâ repræsentat.

In quâ A. humor quidem est, qui *Crystallinus*, seu *Glacialis* vocatur; atque circumcirca comple-

xus, obuolutusque, & conclusus à membranâ illâ; seu tunica, à quâ ipsum A. circumdatum est, quæ adiectis particulis B. C. dicitur *Aranea*, estque valde tenuis, & pellucida. Figura autem Crystallini humoris à parte extimâ lenticularis est, à parte interiori magis globosa. Totum spatium D. humore alio plenum est, qui dicitur *Vitreus*. Tunica autem, quâ immediatè circumuoluitur vitreus humor B. E. *retina*. Cum araneâque continuatur in B. vt patet. Totum spatium C. F. plenum est tertio humore, qui dicitur *aqueus*, seu *albugineus*; tunica autem supra retinam cadens, cuius extrema pertingunt vsque ad G. dicitur *veua*, vt quæ vna acino, detracto pedunculo, similis est. Foramen autem G, per quod humor aqueus continuatur, dicitur *pupilla*: (tametsi ab aliquibus pupilla, perperam tamen nuncupetur ea pars oculi, vbi visio celebratur, quæ apud ipsos est Crystalloidis, siue humor Crystallinus.) Tunica verò, quæ immediatè contegit veuam, dicitur *Cornea*; eo quod per dura fit, & transparent. Vltima tunica L. quæ finitur in H, *adnata*, *alba*, *adharens*, seu *coniuncta* solet vocari: quæ quidem à Pericranio porrigitur, vt oculum foueat. In spatiis autem M, pinguedo quædam ocluditur. Omnes autem tunice, vt figura exhibet, neruum quemdam compingunt N, qui neruus *opticus* appellatur.

En oculi miram architecturam, circa quam alia quedam notanda sunt. Primò Crystallinum humorem, qui (vt diximus) non est exactè sphericus, non esse in centro oculi positum, sed magis vergere in partem anteriorem. Secundò, tunicam veuam intus nigram esse; exterius verò sæpe subuiridem, quandoque glaucam, interdum casiam, aut alterius coloris, vt in singulorum hominum oculis cernimus; Cum tamen tunica adnata semper sit alba, & densa, vt etiam experimur. Tertio foramen veuæ, siue pupillam constringi solere, & dilatari, non pro arbitrio; sed cum necessitas impellit; vt scilicet contractione parum vehementioris luminis oculus admittat, dilatatione verò plurimum debilioris. Quarto neruos opticos vtriusque oculi à cerebro descendere; qui cum abiuncti exant in medio itinere coniunguntur per contactum dumtaxat, amplioresque effecti inde discedunt à communi congressu, non se se decussatim interfecando, sed proprio cuiusque retento tramite priori, seu dextro, seu sinistro. Quintò neruos opticos perforatos esse, vt per eorum foramina, siue poros spiritus animales à cerebro defluant ad oculos. Qui quidem spiritus lucidi sunt naturâ suâ; sunt namque quasi è genere ignis; flammæque ignis elementaris quodammodo respondent. Ob id perpetuo motu per suos poros deflagrant. Aluntur autem, sustinenturque à quadam substantiâ simili oleo, quæ spiritus, innatque caloris fundamentum est; vocaturque à medicis humidum priæigenium, vulgo humidum radicale. Sextò, septem præterea mûculos in singulis oculis numerari, quorum virtute oculi ipsi variis mouentur motibus, vt experimur. In totius autem oculi seu motu, seu quiete situs omnium partium adedò stabilis perseverat, vt axis opticus, qui omnia centra tunicarum, & humorum rectè pertransit fixus, constansque persistat, neruo dumtaxat optico, qui propè eam ossis partem, quâ in cauum traicitur, flexibilis est, circumactò. Atque ita oculi inter se sunt sociati, vt vno motu, alterum pariter moueri necesse sit. Quorum sane vniuersitas in motu summæ utilitatis est ad functiones cernendi. Septimò. In oculo humano nullum videri

videri lumen esse à naturâ insitum, quo ad videntium homo iuari possit, ut animalia quædam iuari videntur: dum noctu suam alimoniam, aut aliud quiddam querunt, & consequuntur. Quorum oculorum splendor ab spiritibus animalibus videtur præmanari. Octauo denique humores oculi omni colore expertes esse, ne cuncta infecta appareat eo colore, quo dicti humores tingerentur naturâ suâ. Hæc omnia, quæ de structurâ oculi summarie collegimus, non aliunde, quàm ex Anatome, siue incisione, vel etiam ex experientiâ constare possunt, inde autem constare testantur Anatomici, & Physiici, ut videre est apud Aguilon. *lib. 1. Optic. à Proposit. 1. usque ad 22.* vbi argumentum hoc fusè, & accuratè pertractat.

27 Igitur visionem in tunica retinâ fieri, ibidemque subinde residere facultatem videndi ex ipsâ structurâ oculi non obscure colligitur, iuxta eam non potest non in tunica retinâ depingi imago obiecti per crystalloidem traiecta, & ad breuissimum spatium redacta. Vbi autem imago obiecti depingitur, ibi dicendum est citrà dubium celebrari visionem. Vti enim dioptra, siue vitrum conuexum omnes species, radiosque susceptos ita confringit, ut eos in puncto determinato, aut sanè in spatio breuissimo post traiectum colligat; prout experimur, dum radiis solaribus eiusmodi vitrum opponimus; ita etiam id ipsum præstat humor crystallinus, qui dioptra quædam naturalis est oculo confringens, coniungensque in retinâ radios per pupillam traductos, redigenque eo pacto ad breue retinæ spatium totam magni obiecti figuram; perinde atque in oppositâ papyro radij, speciefvè magni obiecti intrantes per fenestrâ foramen virtute dioptræ vitreæ, siue crystallinæ ad breue spatium rediguntur; totamque inibi formam obiecti, siue figuram referunt; ut sepe experiri sumus; & vnusquisque, cum sibi liberit, facile poterit experiri.

28 Hinc autem nascitur, ut ex proportione conuexitatis humoris crystallini cum distantia interiectâ vsque ad retinam pensetur perspicacia videntis, aut hebetudo. Cum enim crystalloidis minus conuexus est, quàm oportet ad coniungendum in retinâ radios siue species obiecti, defectus accidit in visu: quo defectu laborant senes, in quibus ætas longæua aut aliquid absumpsit humoris crystallini, aut Araneam, in quâ concluditur relaxauit. Quo fit, ut huiusmodi defectus conuexi perspicillii reparetur; eo, quod conuexum additum conuexo supplet conuexitatem, ut experientia monstrat. Duæ namque dioptræ, quarum quælibet duos habet gradus conuexitatis, si coniungantur, idem præstant, quod attinet ad colligendas species, ac præstaret vna, quæ haberet quatuor gradus. Quando verò humor crystallinus plus est globosus, siue conuexus, quàm oportet, etiam accidit defectus in visu; quia ex vi nimie conuexitatis perfracta species, antequàm opus erat, collectæ, iterum iam plusquam oporteret dispersæ perueniunt ad retinam (constat enim radios per dioptram traiectos postquam ad certam distantiam in vnum coeunt; iterum deinceps diuariari.) Defectus autem huiusmodi proprius est iuuenum, qui nimis globosum crystalloidem sortiti sunt; atque ideo isti perspicillii concauis adiuuantur. Certum enim est concauum additum conuexo conuexitatem temperare.

29 Quæ cum ita sint, vel hoc maxime argumento videtur euinci visionem non alibi, quàm in tunica

retinâ celebrari. Accedit verò, quòd posita visione hoc pacto omnes experientiæ à Perspectiuâ peritæ apprimè seruantur. Tum locus determinatus imagini obiectivè apparenti tribuitur. Quo tota nititur ars adiuuandi visum, ut ex dicendis apparebit. Adde, argumenta physica, quibus probatur visionem non debere fieri in aliquo ex humoribus, utpote, quia non sunt vitales; debere autem fieri in neruo optico, aut in aliquâ parte eius: quod sensus omnis à nervis pronemere videatur, maxime habere locum in nostrâ opinione; cum in tam præcipuâ parte, tamque coniuncta neruo optico visionem collochemus. Quibus satis probata videtur hypothesis data.

Hypothesis 2.

Obiecta propria visus dumtaxat sunt color, & lux: obiecta autem eius communia, etsi plura numerentur, ad vnam tandem præsentiam localem obiecti proprii reuocantur.

Obiectum sensus vniuersi appellatur id, quod sensu percipitur. Diuidi autem solet in primis in obiectum per accidens, & per se. Obiectum per accidens, quod etiam materiale vocatur, quodque in rigore sensu non capitur, substantia rei sensibilis est, quæ eatenus solum sentiri dicitur, quatenus aliquod accidens ipsi inherens sentitur. Obiectum per se, siue formale est accidens, quòd verè per sensationem attingitur. Hoc autem rursus duplex est; aliud proprium, aliud commune. Proprium est accidens, quod solo eo sensu ex externis, cuius obiectum proprium dicitur, percipi potest, ut color comparatione visus; sonus comparatione auditus, &c. Commune, quòd pluribus sensibus externis, aut omnibus illis est perceptibile. Ut præsentia, magnitudo, numerus, &c. Dicuntur autem hæc obiecta communia, non, quòd eadem secundum numerum, aut etiam secundum speciem infimam per plures, aut per omnes sensus externos sensibilia sint; sed, quòd, quæ per illos sentiuntur in genus proximum præsentia, magnitudinis, numeri, &c. conspirant. Vnusquisque enim sensus dumtaxat percipit præsentiam, magnitudinem, numerum, &c. propriorum obiectorum, quæ haud dubie specie distinguntur. Quis enim dicat præsentiam coloris, & lucis, quam solum percipit visus, & præsentiam soni, quam solum percipit auditus, & præsentiam odoris, quàm olfactus, &c. eiusdem speciei infimæ esse?

Igitur obiecta propria visus esse omnino colorem, & lucem in confesso apud omnes est, & experientia manifestum. Constat enim colorem, & lucem in solidum, sub visum, non item sub alium ex sensibus externis cadere.

Obiecta verò communia visui, & aliis externis sensibus quinque numerantur ab Arist. *lib. 2. de Anim. cap. 6.* nempe motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Alij vsque ad decem & nouem numerant. Aguilon. *lib. 1. Optic. proposit. 29.* nouem recenset, Quantitatem, figuram, locum, distantiam, cõtinuitatem, discretionem, situm, motum, quietem, sub quorum deinde singulis plures species comprehendit, ipsis speciebus singillatim numeratis, ostendit.

Ego, ut rem hanc exactè definiam ex iis, quæ in propriis locis traduntur de natura huiusmodi sensibilium communium. Suppono primò, præsentiam rerum corporearum accidens quoddam esse à rebus quidem ipsis distinctum realiter, secus ab earum extensione. Quippè nihil aliud est in rebus

extensas esse quam esse collocatas in spatio extenso per praesentiam extensam. Vnde, neque in quantitate motus duplex accidens debet admitti; quorum alteram sit ex ensio, alterum praesentia extensa, siue circumscriptiva, ut communiter docent Recentiores contra antiquiores quosdam. Suppono secundò, distantiam corporum, & aliarum rerum physicè, & à parte rei nihil esse aliud praeter praesentiam rerum talis naturae, ut inter unam, & alteram aliud quidpiam extensum locari queat. Eoque maior, aut minor distantia erit, quò illud extensum locabile maius, aut minus fuerit. Suppono tertio, figuram esse extremam lineam, aut superficiem, sic aut aliter extensam aream aliquam; aut spatium solidum intra se concludentem. Vnde figura duo dicit, extensionem videlicet talem lineae, aut superficiei, & priuationem vterioris quantitatis, seu extensionis. Situs autem nihil aliud est, quam talis extensio rei in loco aut absolute sumpta, aut respectiue ad aliud. Suppono quartò numerum physicè, & à parte rei nihilo distingui ab ipsis rebus numerabilibus, locus autem si sit intrinsecus, ipsissima est rei locata praesentia; si extrinsecus, est superficies extensa ambiens rem locatam tali extensione. Motus autem successio est praesentiarum. Quies persistens in eadem praesentia. Vnde motus praeter praesentiam, quae adest, connotat iam praeteritas. Quies verò connotat durationem eiusdem praesentiae pro tempore praeterito. Continuitas à re ipsa continua non differt physicè. Discretio autem perinde se habet ac numerus. Quantitas verò in praesenti idem est, ac extensio.

34 Ex his concludo, si in praedictis accidentibus id praecise spectetur, quod positium est, & magis directum, seclusis negationibus, & connotatis, ea omnia in unam extensionem localem, siue praesentiam extensam conuenire. Atque hanc solam esse in rigore sensibile commune per visum perceptibile. Verum quia ratione praesentiae, quam Visus potissimum attingit, cetera omnia accidentia commemorata visu etiam quodammodo percipiuntur. Ideo ea non inepte communia Visus sensibilia vocantur.

35 Sunt tamen praeterea alia quaedam obiecta Visus, quae media solent appellari; quò strictè, neque ad classem propriorum, neque ad communium pertinere videantur. Haec sunt *transparenna, opacitas, umbra, tenebra, similitudo, dissimilitudo, pulchritudo, deformitas*. Ex quibus quaedam inter sensibilia communia censentur ab aliquibus. Quibus contradicit Aguilon. *lib. 1. propof. 29*. Sed dissentio est de nomine, & parui momenti. Quo autem pacto haec, & alia sensibilia per Visum percipiuntur, postmodum explicabimus sigillatim.

Hypothesis 3.

36 Visus speciebus intentionalibus decisis ab obiecto inuatur ad videndum.

Ita tenent Conimb. *lib. 2. de Anim. cap. 6. quest. 2. Rub. cap. 5. & 6. quest. 3. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 1. Aguilon. lib. 1. Opic. propof. 65. Pet. Hurt. disp. 12. de Anim. sect. 1. Oued. Cont. 13. de Anim. pnn. 1. & reliqui omnes Recentiores contra quosdam tales species negantes apud Conimb. Rub. Aguil. & alios. Probat. que primò ex Aug. *lib. 9. de Trinit. cap. 2. l.* dicente, ab obiecto, & potentia pari notiam. Ab obiecto namque Visus longè à potentia distito nequit visio, nisi medià specie progigni. Secundò, quia ut visus aliàs indifferens determine-*

tur ad videndum hoc obiectum, potius quam aliud specie sibi impressa indiget. Ab obiecto enim distante, neque moueri immediatè, neque determinari potest, ut satis ex se constat. Tertio, quia unio obiecti cum potentia necessaria est ad cognitionem, ut dicebamus *supra n. 19*. Obiectum autem Visus procul existens nisi medià specie potentiae uniri non potest. Quarto specialius, quia videmus in speculo hominem stantem à tergo. Quod utique fieri non posset, nisi humanum illud corpus aliquid ex se ad speculum transmitteret: quod inibi repercussum ad nostros oculos reflecteretur. Quintò, quia interpositis perspicillis aliter apparent nobis obiecta, quam eis sublati; quod non potest aliunde prouenire, nisi, quia accidens aliquod per medium spatium diffusum, à quo visio ipsa dependet, in traiectu vitri alteratur. Sextò, quia si medium spatium obicurum, aut opacum sit, obiectum prorsus non videtur. Ob id nimirum, quia obicuritas, aut opacitas impediunt species, ne ad potentiam pertingant. Septimò, quia obiecta Visus nisi in debita distantia videri non possunt, eoque clariùs videntur, quò minus sunt remota, obicuriùs verò quò remotiora; cuius enentus ea profectò est causa, quòd species ab obiecto profusa certam habent sphaeram, seu terminum, quam praetergredi nequeunt; intra illum autem, quò longius prouehuntur, magis languescunt. Tandem fallacias omnes visus, de quibus infra ageatur, non posse accidere absque speciebus, ex inibi dicendis constabit.

Ex his apparet species Visus ab obiecto decisas in ipsis oculis recipi; de quo nemo est iam, qui dubitet. Quoniam species ibi debet inesse, ubi ipsa visio celebratur, quae ab specie dependet; atque etiam ubi residet facultas videndi, quae specie inuatur in sua functione; visionem autem celebrari intra oculos, atque ibi etiam esse facultatem visiuam ex tota Visus Philosophia, eiusque symmetria manifestè est compertum.

Vtrum autem praedictas species decisas à luce, & colore, quae sunt obiecta propria visus eiusdem naturae sint cum ipsis obiectis, vel diuersae, ad rem non interest examinare. Ego pro certo habeo cum Aguilon. *lib. 1. Opic. propof. 46. & sepe alibi*, colorem adiutum lumine alium colorem procreare, qui simul cum ipso lumine diffunditur per medium, ut multa demonstrant experientia. Quo posito censeo dicendum cum ipso Aguil. & aliis, praeter lumen, & colorem emissiuum alias species ab eis distinctas, diuersasque secundum naturam omnino esse reiciendas, tanquam superfluas. Quia color emissivus, & lumen, quae à corporibus luminosis, & coloratis per mediū usque ad oculos diffunduntur, accidentia sunt satis idonea, quibus tribuantur omnia munia, quae speciebus intentionalibus alterius rationis solent attribui, ut in *tract. de sensu, & sensibili* multis ostendi. Ita igitur accidentia censenda sunt species propriae potentiae visus.

Hypothesis 4.

Species Visus à paribus intensiois obiecti indiuisibiliter promanant. A partibus verò intensiois eius transuersè positis diuisibiliter. Prioresque subinde indiuisibiliter. Posteriores verò diuisibiliter repraesentant.

Sermo est de obiecto proprio Visus, à quo dumtaxat promanant Visus species iuxta dicenda postmodum. Suppono autem cum communi huiusmodi obiectum duplex genus partium habere, sicut & alias

& alias qualitates; nempe intensio- nis. Partes intensio- nis dicuntur illæ, quibus qualitas aut magis, aut minus inten- ta, siue perfecta reddi- tur in eadem parte subiecti, cui inhaeret. Partes ve- rò extensionis, quibus qualitas distinctis partibus subiecti exten- si correspondet. Vnde omnes partes intensio- nis eidem omnino, partes ve- rò extensionis distinctis locis, siue spatii correspondeant neces- se est.

40 Deinde etiam cum communi suppono, species visus, dum ab obiecto deciduntur per medium exten- sionis lineis semper rectis protendi: Quod enim eiusmodi species per medium extensum diapha- numque protendantur à corpore luminoso, vel colorato, vnde nascuntur, vsque ad oculos, aliudve quoduis corpus opacum; quò tandem perueniunt; certo certius est; quia agens naturale non potest agere in distans, nisi agendo in propinquum, atque adeò deriuando suam actionem per medium ad extremum. Quod autem talis specierum protensio per lineas duntaxat rectas ductas à principali agen- te vsque ad extremum sphaeræ actiuitatis eius fiat; experientia demonstrat. Qui enim existens intra cubiculum obiecta externa conatur cernere per fenestram apertam, ea tantum videre potest, quæ è re- gione in recta linea foris posita sunt. Tum si sese ad latera fenestrate recipiat, nil prorsus videt, tamen si specierum radij per fenestram ingredientes prope ipsos hominis oculos itinere recto pertranseant. Cuius nulla alia causa esse potest, nisi quia huius- modi radij directè semper protendantur, nec sese versus latera fundunt, aut inflectuntur. Ratio autem à priori ea esse potest, quia causa naturalis, quo citius, validiusque effectum assequatur, brevissimis lineis intendit suam vim, & conatum: eæ autem li- neæ rectæ sunt. Videatur Aguilon. lib. 5. Optic. propos. 2.

41 Et quoniam accidens ab agente, vnde oritur ad subiectum vsque remotum non tenditur per motum localem, vt est Philosophorum dogma, sed per nouas productiones alius, atque alius partis exten- se, donec omnes partes corporis intermedij tali ac- cidente affectæ sint; necessum planè est, vt ex par- tibus specierum per eandem lineam rectam exten- sis, quæ priores sunt adiuuent agens principale ad producendum vteriores. Quomodo autem ad- iuuent alibi expono. Videantur Soar. disp. 8. Me- tap. sec. 8. Per. Hurt. disp. 9. Physica §. 76. & alij. Exi- stimo autem species visus per medium transparens difformiter secundum omnes suas partes etiam proportionales vniformiterque secundum propor- tionem geometricam propagari: donec tandem in extremo Sphaeræ puncto se sistunt. De quibus fusè suo loco à me probatis, non opus est amplius dicere impræsentiarum.

42 Præterea suppono tunc effectum aliquem diui- sibiliter promanare ab omnibus partibus suæ cau- sæ, quando earum cuilibet respondet in effectu pars propria, quæ ab ea duntaxat parte causæ, & non à reliquis producitur. Tunc autem indiuisibiliter, quando totus effectus, & quælibet pars eius ab om- nibus, & singulis partibus causæ simul, eademque actione concurrentibus procedit; similiter species diuisibiliter representat obiectum, quando singu- larè speciei partes singulis partibus obiecti diuisim correspondent. Indiuisibiliter ve- rò quando nulla est pars obiecti, quæ toti speciei ex æquo non corre- spondeat: neque aliqua est pars speciei, quæ toti non respondeat obiecto.

43 Igitur species Visus à partibus intensio- nis ob-

iecti indiuisibiliter promanare, sententia est commu- nis. Probatur autem sic. Omnes partes intensio- nis obiecti concurrunt ad productionem speciei, nulla prorsus excepta; quia omnes sunt æquè operatiuæ, æquè applicatæ, & æquè expeditæ; neque adest fa- tio, cur hæ concurrent, & non illæ. Ergo concu- runt indiuisibiliter. Probo consequentiam; quia si diuisibiliter concurrerent, tot essent partes inten- sio- nis in effectu productò, quot sunt in causâ pro- ducente: cum cuilibet seorsim acceptæ sua pars ef- fectus corresponderet; id autem est absurdum. Fie- ret enim, vt effectus propter passî distantiam nun- quam decreveret; neque vsquam sphaera actiuitatis agentis aboleretur; quod repugnat experien- tiæ, & rationi. Etenim, si in prima parte subiecti tot essent partes, quot in agente, quia ab eo procedunt diuisibiliter, in secunda propter eandem rationem tot etiam essent, quot in prima, & sic deinceps sine termino. Ex quo patet aliud, quod dicimus in hypo- thesi. Partes scilicet intensio- nis obiecti per spe- ciem Visus indiuisibiliter representari. Cum enim quoduis obiectum proprium Visus per speciem à se productam representetur, si tota intensio obiecti- ua indiuisibiliter concurrat ad productionem spe- cie; tota itidem per speciem productam indiuisibi- liter representabitur.

44 Quod autem à partibus obiecti transuersè posi- tis diuisibiliter species visus producatur, commu- nior est sententia Doctorum, quam contra Co- nimb. & Tolet. tenent. Rub. tract. de obiect. argue spec. sens. §. 8. Per. Hurt. disp. 12. de Anim. sec. 5. Ar- riag. disp. 6. sec. 7. & alij Recentiores. Probatur au- tem primò, quia dum sumus intra cubiculum eam duntaxat partem parietis oppositi per fenestram conspiciamus, quæ è regione directò posita est: cum tamè in ipso fenestrate ingressu, & extra in toto me- dio totius parietis sint species, quæ hæ non procedunt à pariete indiuisibiliter, si emittita procederent species, quæ pertingunt ad visum totius obiecti, se- men essent, ipsumque totum representarent, quan- doquidem emanarent ab illo medijs speciebus à toto obiecto procedentibus. Secundò, quia si spe- cies ab obiecto extenso indiuisibiliter nascerentur; sequeretur partes obiecti procul positas æquè clarè videri ac viciniore visui; nam species omnium partium obiecti æquè essent intensæ in oculis. De- inde fieret, vt eadem obiecti pars immota clariùs appareret, dum simul alia obiecti partes denudè de- tectæ viderentur, quàm dum videbatur sola: eò quod partes denudè apparentes iuuantes ad pro- ductionem speciei dictæ partis intensiorem illam redderent; quæ planè sunt contra experientiam. Tertiò, quia ex opposita sententia fieret, vt dum paulatim aperiretur obiectum aliquod, infinitæ actiones totales, quibus fierent species sibi succe- derent. Quod quando commodè potest, vitandum est. Quartò, quia sepe partes eiusdem obiecti sunt diuerse rationis, vt quando partim est album, par- tim est nigrum. Impossibile autem est tunc eas ad eandem speciem indiuisim concurrere, præsertim in mea sententiâ non distinguente speciem coloris à colore emissio. Quintò, quia si species pro- cederent indiuisibiliter à partibus extensionis ob- iecti, eas vtique indiuisibiliter etiam representa- rent; nam species obiectum à quo procedit, & cuius subinde proprium est semen, representatiua est; sed partes extensionis obiecti representari vi- sui indiuisibiliter, non videtur probabile. Tum quia ne Aduersarij quidem id concedent. Tum maxi- mè, quia multa experimenta, & multæ rationes in eis

eis fundata apertè demonstrant oppositum, vt ex totà Philosophiâ visus, aliorumque sensuum in sequentibus exhibenda conspicuum fiet. Quibus integra data hypothesis satis manet probata. Quod autem aliqua obiecta ob tenuitatem seorsim sumpta non cernantur; bene tamen cum aliis coniuncta non inde nascitur, quod se se adiuent ad producendam speciem; sed aliunde, vt videbimus *hypothesi* 8. Nulla quippe est pars extensionis obiecti, quantumvis minima, quæ non valeat per se seorsim eandem omnino producere speciem sui, quam in consortio aliarum producit, & ad eandem distantiam. In quo nihil est absurdum, vt etiam ex dicendis ibi patebit.

45 Loquutus autem sum in præsentî hypothesis de partibus extensionis obiecti transtuerse positis; id est, quarum nulla est ante, vel post alteram in eadem lineâ rectâ per quam actio protenditur. Nam de partibus directè in tali lineâ positis, res hæc non adeò est explorata, nec tanti ad nostrum institutum eam explorare interest. Quare id in suum locum remitto.

Hypothesis 5.

46 Sensibilia communia non per speciem peculiarem distinctam ab specie proprii sensibilis; sed per eandem speciem proprii sensibilis cognoscuntur à Visu.

Ita tenent Rub. *lib. 2. de Anim. cap. 6. quæst. 11.* cum S. Thom. Bann. Ferr. Tolet. & aliis à se relatis. Fonsæca *lib. 2. metaph. cap. 2. quæst. 2. sect. 5.* Petr. Hurt. *disp. 12. de Anim. §. 80.* & alij contra Scot. Henr. Ægyd. Iand. apud Rub. & alios Recentiores. Addit tamen Rub. speciem sensibilis proprii, vt representet commune, ab eo quodammodo produci, & modè agri. Quod, quæ ratione sit verum ex dicendis contabit: Modò probatur absolute hypothesis; quia visus sæpe cernit obiectum in loco, vbi non est, quod accidit, cum radij specierum reflectuntur, aut refranguntur. Ergo visus sæpe attingit præsentiam obiecti, cuius nullam habet peculiarem speciem. Patet consequentia; quia præsentia, quæ se ipsa non est, nequit à se emittere speciem. Deinde sæpe apparere solet obiectum maius, quàm sit, sepius autem minus: ergo quantitas, seu extensio obiecti non per speciem propriam videtur; aliàs appareret sicuti est. Et quidem si sensibile commune darentur species propriæ, nulla accidere posset fallacia in sensibus circa illa; sicut neque accidit circa propria, vt *infra hypot. 21.* ex Arist. ostendemus: species enim propriæ non possunt non representare obiectum, cuius sunt propriæ, vt constat.

47 Igitur præsentia coloris, & lucis eorumque magnitudo, figura, &c. ea tenus Visu cernuntur, & discernuntur, quatenus species propria coloris, aut lucis variè in sensiterio disposita variis in locis, variisque modis valet suum obiectum representare. Cum enim in parte laeva, retinæ species imprimuntur, obiectum apparet ad laevam. E contra verò si species in dextera retinæ depingantur, obiectum apparebit ad dexteram, directè autem, & è regione positum aspicitur obiectum, quando in medio retinæ species eius sedem habet. Vniuersaliter enim in eo loco apparet obiectum, aut quævis omnino particula eius, à quo recta linea per pupillæ meatum ingressa, & in crystalloide perfracta dirigi potest in eam retinæ partem, vbi talis obiecti, aut particula species inest, & visio celebratur. Quæ

mira structura oculi proprietas est. Ex quâ rursus efficitur, vt penes varietatem partium tunicæ retinæ in quibus visiones obiectorum fiunt, penes earum discretionem, continuitatem, magnitudinem, paruitatem, &c. Variè etiam obiectum, sub variisque communibus sensibilibus appareat, vt ex dicendis singillatim *hypoth. seq.* plenius constabit.

Hypothesis 6

Omnia sensibilia communia commemorata *supra hypoth. 2.* aliqua ratione percipiuntur per Visum. Ex sensibilibus vero mediis *ibid.* recensitis, quædam per se, quædam per accedens visionem dignoscuntur.

Discurramus per singula. Primo enim visibilem rerum præsentiam sub aspectum cadit, quatenus lux, aut color in hoc aut illo loco aspiciuntur. Quod adeò verum est, vt sanè nesciam, quo iure id nonnulli negauerint apud Arriag. *disp. 4. de Anim. sect. 1. subs. 6.* Etenim, quàm certum est mihi me videre colorem, tam certum est, me eum hic potius, quàm alibi intueri: ergo non tantum video colorem; sed illum in tali loco esse, quod est videre eius præsentiam. Nec refert non posse me discernere, an talis præsentia sit accedens superadditum rei præsentis; necne; quia tantumdem etiam ignoro de ipso colore. Quod ex imperfectione cuiusmodi cognitionum provenire censendum est.

Secundo cum recentioribus doctissimis in re perspectivâ censo contra Aguilon distantiam, quæ obiectum à visu plus, aut minus abducitur, non solum ab vtroque oculo, sed ab altero tantum perceptibilem esse. Quod sanè, si bene aduertatur ipsa notificat experientia. Purat Aguil. quoduis obiectum per vnum tantum radij specierum, quem vocant opticum, videri, per eum videlicet, qui rectâ ductus ab obiecto in centro crystalloidis terminatur. De quo radio latè tractat *oro lib. 2.* Inde autem *lib. 3. propof. 1.* probare contendit distantiam vno oculo per se definiti non posse. Non tamen bene; nam, vt à relictis Recentioribus didici; obiectum non per vnicum radij, sed per omnes videtur, quotquot per meatum pupillæ in retinam transmitti possunt. Itaque dum à quouis puncto obiecti, siue particulâ diffunduntur species circumquaque, radij omnes, quos pupillæ foramen capit in oculum introducti, in crystalloide impingunt, atque ibi refracti, in puncto iterum, siue particula retinæ colliguntur. Quo duo formantur coni, siue pyramides, quorum eadem est basis, medium videlicet planum ipsius crystalloidis: vertex autem primi, & externi coni est punctum, siue particula obiecti vnde radij nascuntur: secundi autem, & interni vertex in ipsa retina aut certè paulo ante ipsam terminatur vt ibi decussati radij rursus diuarricati in ipsam impingant.

Ea autem est visus natura à peritissimis perspectivis deprehensa sedula obseruatione, vt obiectum appareat in eo loco semper, ad quem pertinet vertex coni externi, radiorum seruata semper proportione, & consonantia, quam conus externus, & internus inter se seruant. Iuxta quam in visione directa semper contingit, vt locus verus, & proprius obiecti visibilis, & locus, quo pertingit vertex prædicti coni externi vnus, & idè sit. Atque adeo visione directa semper apparet obiectum in ipso loco vbi est. In visione autè, quæ per reflexionem, aut refractionem specierum fit, plerumque est diuersus locus obiecti verus, à loco quem dictus vertex tangere solet. Atque ideò variis in locis apparentibus, seu

seu fictitiis videtur obiectum pro varietate reflexionum, aut refractionum, quæ multa quidem est iuxta multam corporum differentiam, in quibus fit reflexio, aut refractione. Vniuersaliter, quo magis ducti introrantur radij per pupillam, eo propius apparet obiectum; quia ut sic brevior est longitudo conij externi, siue veri, siue imaginarij: quo vero minus ducti introrantur radij, eo longius obiectum cernitur. Ex quibus regulam habes generalem ad dignoscendum vniuersè, quoniam sit locus, ubi semper apparet imago, seu obiectum visibile. De qua regula utpote cui vniuersa nititur Perspectiua fusiori calamo egi tract. de sens. & sensib. refutans interim nostri Aguilonij Philosophiam, quod attinet ad dictum locum imaginis.

51 Tertio de modo, quo per Visum dignoscitur magnitudo, quantitas, seu extensio obiecti visibilis; alia etiam Aguilonij ac nostra Philosophia est. Putat enim ipse illam dignosci ex quantitate anguli verticalis pyramidis, quam opticam vocat; quæque conficitur ex radiis ab obiecto extenso diffusis, atque in centro humoris crystallini concurrentibus; Opinatur quippe Aguil. per eos solos radios in araneæ superficie conuexa visionem fieri, qui in ipso centro crystalloidis terminantur: iuxta quam positionem necesse est, ut quoduis obiecti punctum per vnum tantum radium cernatur. Nos vero, qui censemus visionem cuiusvis puncti obiecti per omnes radios ipsius puncti, quos pupilla capit non in aranea tunica; sed in retina fieri modo explicato; omnino dicendum putamus, penes quantitatem partis retinæ, in quam conspirant radij integri obiecti, in quaque visio eius efficitur, ipsius obiecti quantitatem, seu magnitudinem dignosci. Et quia, quo magis distat obiectum, minor pars retinæ speciebibus eius potest intingi; maior autem, quo propinquius est; ideo obiectum remotius minus, quam propinquum apparet. Inde autem nascitur, quod obiectum procul positum in minore parte retinæ, quam si prope esset, depingatur: quia radij singularum partium, siue punctorum eius, qui confluunt in pupillæ meatum decussati in itinere eo amplius post traiectum diuariantur intra oculum, quod tale obiectum ipsi meatu propinquius est, ut consideranti innotescit; id namque proprium est vniuersè radiorum cuiusvis corporis extensi introeuntium per exiguum foramen.

52 Oportet tamen animaduertere eam dumtaxat obiecti quantitatem visu per se discerni, quæ ex æquo visui obiecta est, in ea videlicet positione, vel situ, vnde maximam, quam potest retina partem suis specierum radiis adimplet. Si enim corpus extensum obliquè visui proponatur, ita ut partes vnius extremi propè existant, remotius autem reliquæ: tum quidem tota talis corporis quantitas visu per se non discernetur, sed apparebit longè minor iuxta quantitatem minoris portionis retinæ, quam ex ea positione suis speciebibus potest mouere. Quasi per accidens tamen, seu potius ope potentie altioris extensio obliquè obiecta solet dignosci ob inæqualem partium distantiam, quæ nisi in maiore extensione, quam per se apparet, extare non posset. Tum, quod partes remotiores remissius moueant visum, quam propinquiores. Quod eminenti solent Pictores in parili intentione colorum, ut, quod in exiguo spatio depictum est, valde extensum obliquè videatur. In quo potissimum tota pars perspectiuæ specialis posita est.

53 Ex hac etiam Visus natura suboritur ars altera augendi visibilia, quoad apparentiam. Vnde & tu-

bi optici, & alia instrumenta proficiuntur; quibus efficitur, ut species obiecti, quæ naturaliter paruulam retinæ partem opplere poterant, extensa, & diducta maiorem repleant: quo fit, ut earum obiectum maius appareat.

54 Quarto, distantia transuersa, quæ inter vnum, & alterum corpus Visui obiectum intercipitur, cætenus Visu ipso discernitur, quatenus eorum corporum simulacra in distinctis retinæ partibus ab se inuicem etiam distantibus depinguntur. Quod fit, ut penes distantiam, quam visiones intra oculum habent, distantia quoque obiectorum metienda sit, perinde ac per visionis magnitudinem magnitudo obiecti pensatur. Vnde consequenter efficitur ut continuitas, & vnitas obiecti apparentis ex continuitate, & vnitate visionis pendeat. Ea enim Visui apparent continuata, seu contigua, quæ per visiones continuatas, seu contiguas cernuntur. Quæ autem apparent simul in eodem loco, seu spatio instar vnius apparent Visui; quia ex vi talis visionis discerni nequit, an sint plura. Sicut è contra plura videntur, quæ in pluribus locis apparent per visiones plures in pluribus retinæ partibus efformatas. Atque ex his liquet, quo pacto Visus discernat discretionem, seu numerum, secundum posituum reale, quod dicit. Deinde, quomodo noscat continuitatem, & vnitatem. Tum locum, siue presentiam rei aspectabilis; aut etiam locum extrinsecum, quo res visibilis comprehenditur.

55 Quinto, Figura etiam per se percipitur Visu secundum posituum, seu materiale, quod includit, quatenus ea ex aduerso obiecta per speciem sui in ipsa retina depingitur. Quo vero pacto visu dignoscantur figuræ, quæ non ex æquo prospectui obiciuntur, vel, quia non sunt planæ, sed solidae, vel quia obliquè proposita cernuntur, ex Aguil. disci potest lib. 3. Optic. à propos. 15. vsque ad 25. vnde ad propos. vsque 39. de cognitione loci, ac situs, de quæ eorum differentis diffusè agit. Verum ex breui à nobis indicatis facilè quique potest deducere, quo pacto ad cognitionem situs prædictarumque figurarum plerumque sit opus functione altioris potentie, quam visus.

56 Sexto denique motus quatuor fere modis oculis discernitur, sensu etiam adiuuante interiore. Primo, ex motione oculorum naturaliter infrequentium obiectum: quæ motio sensu percipitur communi. Secundo, quiescente visu motus obiecti discernitur ex diuersa eius presentia distinctis momentis sensibilis temporis deprehensa. Tertio ex loci ipsius obiecti mutatione continua. Quarto ex parte organi successiuè affecta. Ita Aguil. qui plura addit vsque ad propos. 54. Ex quibus patet Visum non se solo; sed iuuamine sensus communis motu cognoscere. Est enim opus reminiscetia præteritæ presentie ad cognoscendum corpus moueri; quæ etiam opus est ad dignoscendâ quiete, quatenus hæc dicit perseverantiam in eadem presentia. Itaque, ut motus alicuius obiecti noscatur, aut debet moueri organum visus inuariata visione; aut si quiescat organum, debet variari visio.

57 Ex quibus omnibus liquè constat, quod supra iniecebamus: quidquid per se cognoscitur visu ex sensibilibus communibus in solam presentiam extensam coloris, & lucis refundi. Deinde etiam colligitur speciem ab obiecto Visui impressam indistinctam esse natura sua ad representandum colorem, aut lucem, cuius species est, sub hac, aut sub illa presentia, sub hac, aut sub illa extensione magna, vel parua. Determinatur autem à parte sensu-

iterij, cui imprimatur, aut potius à potentia visiva in ea parte residente, vt simul cum ipsa potentia visionem causet, per quam obiectum in hoc loco, potius quàm in alio; sub tantæque extensione certatur. De quo plura dicemus *infra hypoth. 21.*

- 58 Restat vt de obiectis etiam mediis commemoratis *suprà* dicamus. E quibus transparentia, & opacitas oculis per se non videntur: lumina tamen à visu occasione facile dignoscuntur à superiore interna potentia. Transparentia quidem ex rebus trans corpus interiectum apparentibus, quadam argumentatione colligitur; opacitas autem ex aspectus prohibitione. Umbra autem, quæ relatè ad intentius lumen circumstantis dicitur talis; & tenebræ, quæ in absoluta priuatione lucis consistunt, quoad carentiam lucis, quam dicunt, visu positivè cerni non possunt. Nihilominus, qui cernit oculis lucem remissam iuxta aliam intensiorem, illam comparatione huius vmbra diiudicat potentia interna. Qui verò apertis oculis nihil lucis alicubi intuetur; esse imbi tenebras ex sui visionis priuatione discernit quâdam interna argumentatione. Similitudo, & dissimilitudo visis extremis similibus, aut dissimilibus videtur, quoad physicum, quod dicit, utpote, quod cum ipsis extremis prout est idem. Pulchritudo in rebus visibilibus nihil aliud esse videtur, quàm grata quâdam, & iucunda proportio eorum, quæ sub aspectum cadunt. Turpitudine autem eorum, siue deformitas asymmetria est, inordinataque dispositio offensionem oculis pariens. Vnde dicendum videtur pulchritudinem hanc, siue deformitatem perinde oculis cerni quoad physicum, quod dicit, ac cernitur figura, & situs. Tandem existentia obiecti visibilis, quoad id, quod dicit cum ipso obiecto identificatum, visu dicenda est capi, vt constat. Duratio etiam præsens ipsius obiecti quoad physicum, quod dicit, visu percipitur haud dubiè non minus, quàm eius præsentia; quandoquidem per visionem non minus clarè deprehendimus rem visam in tempore præsentem durare, siue ei correspondere, quàm deprehendimus eam in tali loco ubicatam, siue ei correspondentem esse. Vnde, si duratio est accidens superadditum rei duranti, vt ego opinor, æquè ac præsentia est accidens superadditum rei præsentis. Duratio vtique rei sensibilis æquè ac præsentia inter sensibilia communia omnibus sensibus censenda est; utpote, quæ perinde ac præsentia ab omnibus citrà dubium æquè atque à Visu est perceptibilis.

Hypothesis 7.

- 59 Distantia iusta obiecti ad perfectam visionem ea est vnde euibrati radij specierum obiecti videntur, atque perfracti in crystalloide, quam aptissimè coniunguntur in retina, vbi patratur visio.
- 60 Supponit hypothesis obiectum ad certam distantiam clariùs, distinctiùsque videri, quàm si propius sit positum, aut remotius, vt experientia monstrat; atque adeo ad perfectam visionem determinatam distantiam obiecti requiri, quam vltra, citràque perfectio visionis tabelcit. Vt ergo ostendatur eiusmodi distantiam esse, quam ipsa hypothesis assignat.
- 61 Supponendum est primò maiorem visionis claritatem ex quatuor causis provenire posse comparatione eiusdem potentia visiva. Primò ex maiore intensionè specierum. Secundo ex maiore copia earum. Tertio, ex maiore coniunctione. Quarto, ex maiore affluentia spirituum animalium. Cuncta

enim hæc iuuant potentiam ad perfectiùs videntum.

Secundò supponendum est, eam esse naturam figuræ humoris crystallini, & vniuersim cuiusvis dioptræ crystallinæ, siue vitri conuexi, vbi franguntur species, seu radij luminis, vel coloris; vt in ea radiorum fractione certam proportionem obseruet attentà vitri, seu dioptræ conuexitate; atque etiam distantia obiecti, vnde euibrantur radij. Id, quod apud perfectiùs satis perfectum est. Imprimis enim dioptra magis globosa, ceteris paribus, magis infringit radios per se traiectos; atque adeo propius post se coniungit illos, quàm, quæ minus globosa est, vt experientia constat. Deinde inter angulos, quos cum dioptrâ faciunt radij in eam incidentes, & angulos, quos faciunt cum eadem radij iam traiecti, & refracti (quorum priores anguli incidentiæ; posteriores verò anguli refractionis vocantur) ea proportio ferè seruetur, vt, quò maior est angulus incidentiæ, eo fit minor angulus refractionis, & è conuerso. Vniuersaliter enim in singulis dioptris angulus integer coalescens ex angulo incidentiæ, & ex angulo refractionis semper est equalis, siue prope, siue procul obiectum sit. Ex quo sequitur primò, quò obiectum est propinquius dioptræ, eo angulum refractionis esse obfusciorem, siue maiorem; quia eo angulus incidentiæ acutior, siue minor est, & vice versà. Secundò sequitur adeo prope dioptram posse esse obiectum, vt traiecti radij post dioptram non coniungantur; sed, aut incedant parallelè; aut diducantur amplius. Tertio, sequitur dioptram certum exigere interuallum, vt radios ab obiecto susceptos post se coniungere possit, & conglobare; ipsamque coniunctionem radiorum ad certam tunc post dioptram distantiam fieri; ita quidem, vt si dioptra, inde versus obiectum admoueat, iam radij traiecti diduci incipiant, & diuicari, si verò è contrâ plus remoueat, ab ipso obiecto, radij perfectiùs coniungi incipiant, & propius dioptram, seu ad distantiam minorem. Quæ omnia facile quisque experiri potest modò admouendo lucernæ, modò remouendo ab illa dioptram. Denique alia est huiusmodi refractionum proprietas, vt iam aliàs notauimus; quòd radij refracti postquam in certâ distantia post dioptram coniuncti sunt, iterum deinceps incipiunt diuicari, vt experientia etiam constat.

Tertio supponendum est virtutem esse innatam oculis nostris comprimendi, & dilatandi tunicam araneam, seu burlam illam, vbi concluditur humor crystallinus, quo efficitur, vt humor ipse figuram variè; modòque sit magis globosus, modò autem minus, prout aranea magis constringitur, aut laxatur. Præstat autem id, quoties oculus ad diuersas distantias aciem visus intendit. Porrò in iis euentibus aliquam ex arbitrio à nobis fieri mutationem intra oculum ipsum experientia comperitum est. Quod autem ea, quam experimur, mutatio sit dicta compressio, & dilatatio crystallini humoris, tum à viris expertissimis in præsentis materia traditur; tum ex harmonia eorum, quæ mox dicemus conicietur.

Quæ, cum ita sint, iam hypothesis nostræ, aliorumque experientiarum rationes, & causæ appositissimæ in promptu sunt. Ex eo enim obiectum nimis propinquum oculis confusius cernitur, eoque magis confusè apparet, & sub quantitate maiore, quo magis oculis adiungitur; quia species in crystalloide diuicatur, sicque dispersæ, in retina depictæ, minus viuide, & sub extensione maiore valent

lent obiectum repræsentare. Cùm verò obiectum in distantia iusta locatur, species virtute crystalloïdis ad brevius spatium retinæ rediguntur. Quò fit, vt & clariùs, & sub minore extensione obiectum cernatur. Si autem obiectum vltra distantiam iustam paulatim remoueat ex eo, & minus clarè, & sub minore extensione incipit apparere; quia species eius, & minus intensæ, & in minore copiâ intrant per pupillæ meatum, & post trajectum crystalloïdem in minore parte retinæ depinguntur. Quæ omnia tum ex structurâ oculi, tum ex superioribus dictis facile constant. Iam verò propterea clariùs apparet illud obiectum, in quod visus acies infigitur, siue id sit propinquius, siue remotius: quia virtute oculi innata humor crystalloïdis aut conglobatur magis, aut complanatur prout oportet attenda obiecti distantia, & totj eius aptius coniungantur in retinâ. Quæ mira proprietas oculorû est, vt possint ad omnes distantias aciem visus intendere.

65 Ex quibus omnibus liquèd constat, iustam obiecti distantiam ad perfectam visionem esse illam, è qua, posita crystalloïdis compositione, vel figura, aut naturali, & ordinariâ, aut aduentitiâ motu oculorum, species ab obiecto euibrata aptissimè coniunguntur in tunica retinæ. Quibus & præfens hypothesi probata, & tota nostra oculorum Philosophia confirmata manet; & reiecta Aguilæ, quod ad rem atinet sententia, afferentis *lib. 1. propos. 8.* iustam distantiam obiecti ad perfectam visionem esse illud punctum, in quo concurrant axes optici cum neruis opticis angulos rectos efficiunt. Quod, quàm à veritate exulet, fusè ostendi suo loco.

Quòd si rogas, cur ad eam iustam distantiam in vnicò tantum puncto, aut sane in exigua particula obiecti ita oculorum acies figatur, vt talis dumtaxat particula clarè, reliquæ verò, quæ ad latus sunt, confusius conspiciantur, vt experimur? Respondeo, quia axis opticus, qui totum oculum medium penetrat, atque in extremo nerui optici, quod medium est retinæ, terminatur, in vno tantum puncto obiecti desigi potest. Et quoniam id, quod magis directè suo specierum radio ad medium retinæ, ad neruumque opticum pertingit, qua parte defluunt spiritus animales ad fouendam visionem, maiorem eorundem spirituum sibi vendicat affluentiam, maioremque idcirco participat visionis claritatem: punctum obiecti, vnde axis opticus ducit originè alięque particule circumstantes, quæ ad talem partem retinæ mittunt species, in eaque celebratur eorum visio, non possunt non clariùs videri, quàm aliæ partes, quæ cernuntur è partibus ipsius retinæ minus præcipuis, minusque efficacibus ad videndum.

66 Ex quo sequitur primò, quo magis distant partes obiecti ab eo puncto, vnde oritur axis opticus, eò confusius videri, vt experientia monstrat; quia earum visiones etiam distant magis à neruo optico: ob idque minore fouentur spirituum copia.

67 Secundò sequitur illud punctum clariùs videri ab utroque oculo, in quod concurrunt axes ambotum oculorum. Nam, vt *suprà* etiam notabamus, illa indiuidua societas, quæ in musculis oculos mouentibus inest, non patitur, vt eorum axes optici in diuersa puncta figantur. Alioquin obiectum à duobus oculis visum in duplici loco apparet: vt apparet, quando altero oculorum compresso, axium societas perturbatur.

Hypothesis 8

68 Ad producendam visionem determinata quantitas Pharus Scient. Tom. I.

titas, tum potentia, tum organi, tum speciei necessaria est, ita vt minor non sit sufficiens, eaque tam intensiois vbi datur, quàm extensionis. Vnde ex parte obiecti minima existunt visibilia, quibus minora in eadem distantia, & respectu eiusdem potentia visibilia non sunt. Ex parte autem oculi minima etiam dantur particule visua: typicae retinæ, quibus minores non sunt visuae.

Pro explicatione, & probatione huius hypoth. suppono primò ex doctrina tradenda *infra disp. 2. quæst. 1.* impossibile omnino esse, quod detur visio, quantumuis minima in subiecto, siue organo, cuius actus videndi est suaapte natura; & quòd tale organum per illam non reddatur videns, sentiensque obiectum, cum nihil sit aliud, organum esse videns, sentiensque obiectum, quàm habere in se, aut sibi annexum actum videndi. Ex quo patet contra nonnullos opinantes oppositum, quod obiectum aliquod ob paruitatem non videtur, id nasci non posse ex eo, quod eius visio verè producta in oculis non reddat organum videns præ nimia sua tenuitate. Sed, quòd re verà in tali casu visio talis obiecti in oculis producta non est.

69 Suppono secundo; Et si quoduis punctum, aut quæuis pars medijs, vnde ad omnes partes obiecti via recta transparens atque expedita est, omnium obiecti partium, punctorumque sulcipit species; eo ipso, quod singulae partes, punctaque obiecti circumquaque in sphaeram agunt, vt fatentur omnes, non tamen ita rem se habere in punctis, & partibus eius organi, vbi potentia videndi inest, in quo plerosque Recentiorum deceptos video. Nam, cum species obiectorum introeant in oculum per exiguum pupillæ foramen, necessum planè est, vt vnaquæque pars oculi interior eius tantum partis obiecti sulcipiat speciem, quæ è regione posita radios suos in formam cuiusdam conij, siue pyramidis collectos per angustum, pupillæ meatum introducere potest. Quò fit, vt diuersæ partes tunicae retinæ vbi visio peragitur, diuersarum partium obiecti sulcipiant species; sicque obiectum totum in ipsa retina depingatur, vt *superius* dictum: non tamen ita distinctè depingitur, vt omnibus omnino, & singulis obiecti partibus diuersæ partes retinæ correspondant; sed ita, vt plures partes obiecti in eadem partem retinæ coeant, vbi visui penetrantur earum species. Quod beneficio crystalloïdis efficitur, vt ingens obiectum in exiguo retinæ spatio depingi possit. Nam quemadmodum radij luminis per dioptram vitream traiectione virtute fractionis colliguntur, vt experientia monstrat, & complicantur in exiguo subiecto, vbi veluti penetrati maiorem quandam efficiunt intensioem. Ita etiam iidem radij, aut quæuis aliæ species traiectæ per humorem crystalloïdem, qui dioptra natina oculi est, in retina complicantur; ita vt in eadem retinæ particula, aut etiam indiuisibili puncto multarum particularum obiecti penetrantur species ibique quamdam conficiant intensioem, licet minus propriam. propria enim intensio speciei impressa ea censenda est, cuius partes eidem principio respondent; nam, quæuis obiecti pars speciem causat intensam propria intensioe: quæ magis, aut minus intensa prodit penes virtutem, & distantiam præcipui agentis.

Tertio suppono, non solum visum, sed alios quoque sensus externos certam speciei intensioem exoptulare, vt sensationem causare valeat, maioremque, aut minorem, iuxta debiliorem, aut magis robustam, magisve perfectam virtutem potentia sensitua. Ob id enim surda stri moderatam vocem

non audiunt, quam audiunt alij; audiunt tamen intensiorem; & qui hebetiore visu, tactu, aut olfactu possent, aliqua obiecta non sentiant, quæ ex eadem distantia percipiunt alij: cum tamen sentiant alia intensiora: quia nimirum hebetiores potentie intensiorem speciem postulant, ut possint in actum prodire: Vnde colligitur quamlibet etiam potentiam, quantumvis perfectam tam remissa specie affici posse, ut ea iuari non valeat ad producendam sensationem. Sicut è contrà, tam exiguum posse esse partem sensiterij, & potentie ipsi correspondentis, ut non valeant sensationem cauere, quidquid sit de intensione speciei, quod etiam experientia monstrat, dum aliqua quæ visu discernuntur, Gustu, vel Tactu præ tenuitate discerni nequeunt, quin possit id attribui defectui intensiōis speciei, quandoquidè coniuncta cum aliis non aucta specie quoad intensiōnem sentirentur: ut ex Philosophia eorum sensuum à nobis *infra* tradenda planè constabit.

71 Ex quo infero contra nonnullos quoties obiectum præ nimia tenuitate seorsim propositum non videtur, videndum, si coniungatur cum aliis, id non nasci ex eo, quòd illud per se seorsim speciem è se non emittat; sed, quod species ab illo impressa remissior est, quam ut potentia ad producendam visionem iurare valeat. Quod constat, quia sæpe obiectum, quod seorsim propositum ab aliquo non videtur, ab alio perspicacioris visus videtur ex eadè distantia: sapientiam obiecta, quæ ob paruitatem seorsim à nemine videntur oculo naturali, adhibito tubo optico, aut alio instrumento videntur. Quod argumento euidentè est, quando latent non ex defectu speciei à se emissa, sed ex defectu visionis nasci à tali specie non valentis progigni. Vnde etiam concluditur, quamlibet obiecti extensi partem, quantumvis minimam per se seorsim ab aliis producere propriam speciem; atque adeo partes speciei à partibus obiecti extensis, transversèque consideratis diuisibiliter procedere, ut *suprà* n. 4. posuimus.

72 Ex iis tum probatio hypothesis datæ, tum ratio quorumlibet experimentorum elicitor. Dico itaque obiectum paruum solitariè propositum, ut sicque latens præ tenuitate nimia duabus de causis posse non videri. Prima, quia species eius impressa in ea parte tunice retinæ, cui tale obiectum correspondet, intensiōnem habet minorem minima requisita ad excitandam, seu causandam simul cum potentia visionem. Secunda, quia licet species talis obiecti sufficientem intensiōnem habeat; particula tamen tunicæ retinæ, cui illa imprimitur, particulæque potentie visus in ipsa residens, minor est minima requisita ad causandam simul cum tali specie visionem ipsam. Quando verò si dicto obiecto minori minimo visibili adiungitur aliud æquale, videtur vtrumque; quia, quod ex vtroque coalescit, iam est visibile, ut experientia monstrat. Id duabus etiam de causis potest accidere. Prima, quia vtriusque speciei in eandem partem retinæ concurrentes iuxta dicta n. 69. maiorem intensiōnem, licet minus propriam conficiunt; quo suppletur defectus intensiōnis requisitæ ad gignendam visionem. Secunda, quia amborum obiectorum species maiorem particulam retinæ occupantes, ut possunt iuxta doctrinam traditam n. 52. quam occupabat species vnus, maiori etiam particula potentie respondent; suppleturque defectus extensiōis partis tum retinæ, tum potentie visus ad generandam visionem naturaliè requisita. Et quoniam obiectorum plurimum species neque possunt in eandem partem tunicæ retinæ coire, neque eandem eiusdem pat-

tem continuatam, uti requiritur, afficere, ni talia obiecta loco coniuncta sint; ut patet ex dictis; idèd plura obiecta minuta distita loco non videntur, cum tamen videantur coniuncta.

Hinc deprehendes primò, cur obiectum variis, 73 iisque minutissimis coloribus distinctum ita apparere solet eminus, ut non diuersis coloribus; sed vnico ex illis commixto affectum videatur, ut in veste Franciscanorum cernere licet, quæ cum ex filis albis, & nigris contexta sit, eminus fusca apparet. Inde enim hoc nascitur, quia duæ quæque, aut plures partes diuersorum colorum in eandem retinæ partem impingunt suas species, quæ in eodem subiecto iunctæ, & commixtæ perinde representant obiecta illa partialia, quorum species sunt, ac si commixta essent in se, representant namque illa in eodem loco, ut constat ex dictis *suprà* hypob. 6.

Secundò deprehendes cur obiectum èd minoris 74 quantitatis apparet, quòd longius ab oculis recedit, tantumque potest recedere, ut prorsus disparcat. Prioris enim causa est, quod, quò remotius est obiectum èd in minori parte retinæ pingitur iuxta dicta n. 52. constat autem ex dictis *hypob. 6. citata*, quò minor est pars retinæ vbi visio fit, eo minorem esse quantitatem apparentem obiecti. Posterioris autem causa est, vel, quia tandem pingitur obiectum in parte retinæ minori minima visiva, vel, quia tandem intensio speciei ab eo impressa minor est minima requisita ad causandam visionem, iuxta doctrinam paulò ante statutam.

Tertiò deprehendes, cur obiectum paruum, 75 quod in debita distantia videtur, si nimium applicatur oculis, prorsus disparcat. Nempe, quia licet in eo casu intensiorem illud per pupillam immitat speciem, quia magis è propinquo operatur: ast in retinâ, vbi patrat visio, species ipsa remissior, quàm oportet, euadit, adeo ut intensio eius minor sit minima requisita: eo, quod in trajectu crystalloidis radij speciei diuariantur èd magis quò obiectum magis oculis admouetur. Ut ex his omnibus planè perspicias, quàm bene cuncta experimenta coherant cum nostra de Visu Philosophia. Efficax profectò argumentum veritatis eius.

Ex quâ postremò planè colligitur obiectum in- 76 diuisibile, aut in spatio indiuisibili collocatum, aut per speciem, aut per potentiam, aut per visionem indiuisibilem nequam posse oculis cerni, saltem loquendo naturaliter. Vtrum autem supernaturaliter possit, non interest modò examinare.

Hypothesis 9.

De organo auditus perinde fere, ac de organo 77 visus, seruata quadam proportione, siue analogia videtur mihi philosophandum.

Non adeo est explorata Philosophia Auditus, quâ Visus; nec adeo *re* nostram refert illam examinare. Ob id breui ab hoc sensu me expediã. Suppono autè potentiam audituã in auribus residere, in quib. præterea quæ externe conspiciuntur, meatus quidam est tortuosus, anfractuque cochleæ persimilis, qui tandè in amplam quandam desinit cauitatem, veluti orbicularem, quam obtegit, concluditque tenuissima quædã, atque pellucida membrana, tympanum, aut myringa vocata. Stabilitur autem membrana hæc duobus ossiculis, quorum alterum incudis duobus pediculis innixæ, alterum malleoli figuram refert. Conimb. & Rub. addunt tertium ossiculum, tamen Vesalius diligens anatomicus duos tantum relatos numeret *libro primo* de

de fabric. c. 8. Intra membranam autem dictam, seu tympanum congenitus quidam aërius substantia aërea seruari dicitur eo quasi vallo cohibita, ne diffluat, aut dissipetur. Quamuis Vesal. *supr.* & Valuer. de lib. 1. c. 3. huiusmodi substantiam aëream per Anatomen hucusque non fuisse deprehensam testentur, vt Soar. refert; fors, quia, animali mortuo, mox dissipatur. Postremo, vt oculi in neruos opticos delinunt; sic tympanum Auditus neruo cuidam affixum est è cerebro descendente, per quem spiritus animales ad tympanum deuehantur. Hæc integri organi Auditus structura est.

78 Omittis autem variis sententiis de propriâ, & speciali sede potentiaë audituæ, quæ apud Conimb. lib. 2. de Anim. c. 8. q. 4. Rub. q. 6. Soar. lib. 3. de Ani. c. 2. 2. Pet. Hurt. disp. 17. de Anim. sec. 3. Ouid. cont. 4. de Anim. pun. 1. & apud alios videri possunt; existimo potentiaë audiendi in cauâ internaëque superficie illius membranæ, siue tympani residere, quâ parte neruo demisso ex cerebro coniuncta est. Quemadmodum enim tunica retina est sedes visus secundum cauam superficiem humorem vitreum oculi completentem, vt *supr.* statum; ita pariter membrana dicta secundum cauam superficiem substantiam illam aëream concludentem, sedes Auditus videtur esse. Primò quidem, vt penes diuersitatem partis internaë talis membranæ, quæ speciebibus soni per innatum aërem trajectis affecta fuerit, in diuersis locis sonus ipse sentiatur, vt de Visu philosophatum est. Secundò quia ea pars tympani artificialissima omnium videtur, cui inest facultas audiendi; vti de sensiterio visus *Hypoth.* 1. dicebamus.

Hypothesis 10.

79 Obiectum proprium Auditus solus sonus est. Ex sensibilibus autem communibus, aut etiam mediis aliqua percipit Auditus. Et sonum quidem per propriam ipsius speciem percipit. Cætera verò non per speciem ipsorum propriam; sed per eandem soni.

Porrò solum sonum esse obiectum proprium Auditus, nemo est, qui dubitet. De præsentia tamen eius, ad quam reuocantur omnia obiecta auditus communia iuxta doctrinam statutam *hypoth.* 2. nonnulli Recentiores negant percipi per Auditum. Quorum sententiam ego cenleo contrâ experientiam esse. Quia planè constat per Auditum deprehendi è quoniam latere proueniat sonus, vt rum ad dexteram; vel ad sinistram concitetur. Quod ipsum est præsentiam soni percipi per Auditum. Quia ratione autem præsentiam, ita distantiam tranuersam duorum, aut plurium audibilium percipere solet Auditus, necnon eiusdem audibilis extensionem. Numerus etiam, seu multitudo audibilium; tum eorum dissimilitudo; aut similitudo, consonantia, aut dissonantia, siue proportio harmonica, aut improprio Auditu bene discernuntur. Motum etiam, & quietem audibilium capit Auditus, non tamen sine iuuamine potentiaë interioris, vti de visu dicebamus. Quæ etiam ope egere videtur ad percipiendam distantiam, quâ à se distat audibile; Hæc enim eatenus videtur dignosci, quatenus ex maiore, vel minore intentione speciei, & auditio- nis oriunde ab illa, habita etiam ratione differentia soni, superior potentia deducit hunc propè, vel procul esse. Figura verò obiecti audibilis per Auditum discerni, nequit, vtpote ad cuius cognitionem exactior notitia præstantia talis obiecti requirebatur, quàm, quæ per auditum capi potest.

Phorus Scient. Tom. 1.

Iam verò, quòd auditio fiat medio aliquo ad aures delato, audituque coniuncto extra dissidium est, & probant argumenta facta in simili pro visione *Hypoth.* 3. An verò id sit ipsemet sensus primigenius, qui auditur, latus ad aures vsque locali motus; vel potius species ab ipso producta, non adeo est constans. Nam primùm affirmant Auicena, & quidam alij: Tametsi reliqui Philosophi affirmant secundum; vt videre licet apud Conimb. lib. 2. de Anim. q. 2. art. 2. Rub. q. 4. Hurt. disp. 17. sec. 3. Ariag. disp. 4. sec. 1. & alios. Vtrum vero eiusmodi species à sono, qui auditur, producta, immissaque ad aures vsque per continuatam productionem, sit etiam sonus, vel qualitas alterius naturæ, adhuc est controuersum. Primum affirmant aliqui; secundum plerique. Ego de sono, quod ad rem attinet, quemadmodum de colore philosophandum cenleo. Atq; ita primò arbitror sonum productiuum soni esse, sicut colorem esse productiuum coloris *hypoth.* 3. arbitratus sum. Vnde consequenter secundò cenleo aliam speciem soni præter sonum ipsum productum, & per medium, vsque ad aures diffusum ad generandam auditionem necessariam non esse. Itaq; opinor, vt color primigenius & naturalis mea sententia colorem alium emissitium (qui intentionalis dici potest) progignit, per quem ad visum vsque delatum tanquam per propriam speciem visio peragitur, non quidem ipsius coloris emissitij, sed primigenij, vnde ille oritur; ita pariter sonum primigenium alterum sonum emissitium ad aures vsque productione diffundere, per quem tanquam per propriam speciem ipse sonus primigenius auditur. Verù, quia ad præsens institutum non interest, vtrum species soni sit sonus, vel qualitas alterius naturæ; idcirco longius examen huius puncti ad proprium locum libens remitto. Vbi de modo etiam, quo species soni producuntur, fundunturque per medium, donec sensiterium auris attingunt, ex professo tractatur.

Quod autem præsentia soni non per peculiarem speciem, sed per eandem ipsius soni innotescat, mihi suadeo primò, quia valde imperfectè innotescit: locum enim determinatum obiecti audibilis non adeo exactè capit auditus, ac visus capit locum determinatum obiecti visibilis; si autem per peculiarem & propriam speciem præsentia soni perciperetur, perfectius haud dubiè, exactiusque perciperetur. Secundò, quia quoties per reflexionem auditur sonus primigenius, vt sæpe fit, alibi auditur, quàm sit re vera: ergo percipitur ab auditu præsentia soni, quæ re ipsa non est: ergo ea non per speciem propriam sui, sed per speciem soni percipitur; vt argumentabamur in simili de præsentia obiecti visibilis *hypoth.* 4. Igitur præsentia soni eatenus Auditu percipi existimamus, quatenus species ipsius soni sic, vel aliter disponitur in sensiterio. De Auditu enim fere vt de Visu videtur nobis philosophandum. Atq; ita sicut visibile obiectum in diuersis locis apparet penes diuersitatem partium tunicæ retinae, vbi peragitur Visio eius, prout in dictâ *hypoth.* 4. explicatū est; ita etiam sonus in diuersis locis auditur iuxta diuersas partes membranæ cauae, seu cymbali, in quibus species imprimuntur; imprimuntur autem species in partibus diuersis penes diuersum modum, quem feruant introeundi per aures attento loco, vnde recta mittuntur. Quoniam verò non adeo exactè, & æquabiliter diriguntur per organum species auditus, quàm species visus; tum, quia, via, qua species auditur ad sensiterium accedunt, implexa valde est, & difficilis; tum quia non solum per eam viam apertam; sed per ipsas partes solidas non nihil etiam penetrat

penetrat specierum, utpote, quibus non omninò imperia sunt corpora solida; ideo Auditus non ita exactè, clarè, & distinctè, præsentiam sui obiecti discernit, quam discernit Visus præsentiam sui. Ex quo patet, quâ ratione per speciem etiam soni percipiat Auditus alia sensibilia communia, quæ percipit realiter indistincta à præsentia. Quod autem per eandem speciem soni dignoscat cætera obiecta, quasi media cum sono ipso realiter identificata, ut sonorū similitudinè, harmoniâ, & c. indubitabile est.

Hypothesis 11.

82 Odoratrix facultas in carunculis mammillaribus residere dicenda est.

Conimb. lib. 2. de Anim. c. 9. q. 4. ex Anatomicis organum Olfactus describentes afferunt in superiore narium extremitate duo tabernacula eminere mammillarū similitudine, quæ ob id cariculæ mammillares, seu pupillares dicuntur. His autem subiicitur os quoddam bipartitum, quod etiam multis foraminibus patet; duos tamen meatus habet insignes, duabus nasi ianuis correspondentes: quod quidem os eo, quod cribrum, aut spongiam refert, os spongiosum dici consuevit. Ambabus hæc partibus ostis spongiosis respondent bini nasi meatus, qui in suâ origine diuiduntur; & duo quidè ad fauces flexuoso ductu, duo autè ad nasum ipsum septo quodâ cartilagineo intercurrente tendunt. Quibus porrecta est quædam tunica exanguis continuata cum ea quæ ad linguam, asperam arteriâ, & palatum extenditur, eadè compositione, quâ molliores nerui. Addit Soar. lib. 3. de Ani. c. 25. & Rub. tr. de sens. Olf. q. 3. supradictas carunculas extrema esse duorum neruorum, qui per duos canales ad cerebrum ascendunt vsque ad duos ventriculos, siue cellulas, quæ in anteriore parte cerebri sunt. Ante carunculas verò opercula, quædam sunt ex carne spongiosa confecta, quæ restricta cum sit, respiratione dilatatur, ut ex Arist. lib. 3. de Anim. textu 100. notat Tol. q. 26.

83 Igitur in dictis carunculis mammillaribus potentia olfaciendi locum habere, sententia est communis, quam tenent Conimb. Tolet. & Rub. supra, Arriag. disp. 4. de Ani. Quied. cont. 4. sec. 1. & alij Recent. (à quibus non dissentit Soar.) contra Auicem. Gal. & alios ponentes dictam potentiam in ventriculis cerebri, contra Comment. & Magnesi. ponentes eam in nervis è cerebro descendentibus; & contra Valles. lib. 2. contr. c. 24. extendentem illam per totam viam respirationis, vsque ad interna viscera. Probatum autem nostra, & communis sententia. Primò, quia dictæ carunculæ aptissima sunt pars totius organi, cui insit potentia olfaciendi; neque apparet ad quod aliud munus fuerint à naturâ institutæ. Secundò, quia inibi omnino iuxta experientiam sensatio odorandi celebrari videtur. Tertio, quia tales carunculæ extrema sunt neruorum, qui è cerebro descendunt, quemadmodum partes illæ, ubi facultates videndi, & audiendi residere docuimus, extrema sunt similibus neruorum, ipsis correspondentium. In illis ergo censenda est pariter, & ob proportionales rationes residere facultas odorandi, ut pluribus comprobatum est Tract. de sensu & sensibili.

Hypothesis 12.

84 Obiectū propriū Olfactus odor dumtaxat est. Qui qui odoris est productiuus, per què, & mediū, & Olfactum immutat, quin alia species interueniant.

Vnde, quæ sensibilia communia sentit olfactus, per ipsummet sentit odorem.

Prior pars hypothesi cunctis est nota. Quòd autem odor qualitas quædam sit, non verò substantia subtilis, ut nonnulli putarunt, certum iam est inter Philosophos. De quo videri possunt Conimb. lib. 2. de Ani. c. 9. q. 1. Tolet. q. 25. Rub. tract. de Olfac. q. 1. Soar. lib. 3. de Anim. c. 23. & alij.

85 Secundam partem hypothesi tenet Arriag. disp. 4. de Ani. sec. 1. subsec. 5. cum aliis contra multos oppositum variè opinantes. De quo videri possunt Auctores nuper relati. Ego illam mihi suadeo; Primò, quia eodem pacto de lumine, colore, & sono philosophatus sum, atque de obiectis Gustus, & tactus etiam philosophabor satis appositè. Videtur autem consentaneum omnia obiecta externorum sensuum in eo conspire, ut per aliquid à se productum simile sibi, & medium, & potentiam immutent, non verò per species diuersæ rationis. Secundò, quia odorem odoris esse productiuum experientia monstrat; sæpe enim à rebus odoriferis & medium, & res aliæ odore afficiuntur; quin id exhalationibus adiunctis ipsū odorem vectantibus possit attribui. Tertio, quia odor, qui Olfactu sentitur in ipso sensorio, non in loco distantiori sentiri videtur, ut ex perimur; ergo est re verè in sensorio, tum, quia nulla apparet causa fallaciæ, ratione cuius sentiretur odor, ubi non est: tum, quia non est consentaneū ita esse Olfactū nostrum constitutū, ut semper falleretur in omni sensatione. Quod si sensorio ipso inest odor, quem Olfactus sentit, conficitur planè ibi ab odore primigenio productū esse; Neque enim eò vsque sæpe exhalationibus defertur, ut ex multis experimentis conuincitur, & tenet Arist. sec. 12. Probl. q. 10. Quin imò etiā quando odor vsque ad organum olfactus exhalationibus vectatur, ut sæpe contingit, odor, qui inhæret exhalationibus, non est, qui sentitur; sed alter ab illo in ipso sensorio productus; quia potentia non videtur posse iuari naturaliter ad generandā sensationē, nisi per id, quod est receptū in ipso sensorio; ad sensationem autem ipse odor, qui sentitur, concurrat cum potentia, ut ex experientia cōmemorata deducitur. Ex qua etiā apparet in eo odorè à lumine, colore, & sono discerninari, quòd lumen, color, & sonus inhærens sensorio non sentitur, sed alius per ipsum tanquam speciem. Alit per Olfactum ipsemet odor ei inhærens, nō alius sentiri videtur. Vnde species odoris stricta non datur: quia strictè loquendo, specie appellamus dumtaxat id, quod potentiam iuuat ad cognitionem nō sui, sed alterius cuiuspiam cuius est semen.

86 Ex his pro parte postrema hypothesi constat, solā præsentiam odoris inherens sensorio percipi per olfactum. Hanc autem percipi per illum virtute ipsius odoris, tanquam speciei, ex dictis circa Visum, & Auditum colligitur; quia, quod in illis sensibus prestare valent species proprii sensibilibus, in hoc haud dubiè valet prestare odor, qui cum sit proprium sensibile, munera simul exercet propriæ speciei. Vnde distantiam, & locum rei odoriferæ per se non percipit Olfactus; percipi tamen potest per superiorem potentiam, capto argumento ab olfactione, ut si ea sit multum, aut parum intensa; si veris hinc, inde naribus augeatur, aut minuat, & c. Olfactus quippè differentias odorum bene discernit. Quo etiam pacto fortasse percipi interdum poterunt aliqua ex reliquis communibus sensibilibus. Nam illa per se vix, aut nē vix quidem discernit Olfactus; quia eorum discretio dependet ex diuersitate positionū, quibus species proprii sensibilibus disponuntur.

disponuntur in sensiterio; vt ex dictis *suprà* circa Visum, & Auditum compertum est, quæ diuersitas in præsentî vix videtur posse euenire.

Hypothesis 13.

87 Sensiterium gustus linguam esse, & palatum in confesso apud omnes est.

Id, quod satis experientia demonstrat. Residet autem gustus potissimum in quibusdam nervis, qui descendentes à cerebro, (perinde ac reliqui sensorij) per linguam palatumque extenduntur, & velut rami quidam, aut instar radicum arboris serpunt: Qui quidem nervi spongiosâ carne obteguntur ad ebibendos humores apta, quibus maximè fouetur hic sensus, iuuaturque ad sentiendum. Doctrina est Arist. lib. 1. de hist. Anim. cap. 11. & lib. 2. de part. anim. cap. 12. Galeni lib. de usu part. cap. 2. in quâ omnes Philosophi, Medicique conspirant; vt videre est apud Vall. lib. 2. contr. c. 24. Toler. lib. 2. de Anim. c. 10. Conimb. ibid. Soar. lib. 3. de Anim. c. 27. Rub. tract. de sensu Gustus q. 2. & alios.

Hypothesis 14.

88 Obiectum proprium Gustus sapor diuincat est. Qui quidem saporis est productiuus, per quem immediatè sensum immutat, nullâ aliâ specie interueniente. Vnde virtute ipsius saporis percipit etiam Gustus sua sensibilia communia.

Prior pars Hypothesis indubitata est. Eam enim qualitatem vocamus vniuersè saporem, quam per solum gustum percipimus: sunt autem multæ species saporis, vt experientia noscimus, de quibus latè differunt Medici præter Arist. lib. 2. de Anim. c. 70. & Plinium lib. 15. cap. 27.

89 Quod sapor saporis sit productiuus, sententia est Arist. lib. 2. de Anim. textu 126. vbi saporem inter qualitates actiuas censet; idemque statim docet etiam de odore, & sono. Probarique potest primò à simili aliarum sensibilibus qualitatum, quas esse productiuas similibus in superioribus statuimus. Secundò ab experientia: constat enim res amaras alias, quas tangunt, suâ amaritudine afficere. Tertio, quia sapor, quem percipit Gustus, in ipso sensiterio residet, ibi enim citrà dubium illum sentimus, nec est, cur sensus falli dicatur, vt philosophabamur de odore: ergo ibi à sapore rerum sapidarum producit. Vnde tandem conficitur sapor organo inhaerentem per se ipsum adiuuare potentiam ad causandam sui sensationem, quin aliæ species sit necessaria. Vt dicebamus de odore, postmodumque de qualitibus tangibilibus dicemus.

90 Vnde tandem concluditur, Gustum per se, solum præsentiam saporis in proprio organo residentis sentire, non item præsentiam saporis primigenij, vnde ille nascitur; idque virtute ipsius saporis organi, quin aliæ interueniat species; vt etiam dicebamus de Olfactu, & de Tactu dicemus statim. Percipit autem præterea Gustus fere reliqua sensibilia communia, quæ Tactus; de quibus postmodum; quia valde Tactui assimilatur. Ob idque quidam tactus dicitur; imò sunt, qui putent Gustum à tactu non differre.

Hypothesis 15

91 Sensus tactus per totum corpus animalis diffusus, non solum in nervis; sed in carne etiam, & cute residet. Ad eius autem obiectum proprium plures pertinent qualitates.

Pharus Scientiarum. Tom. I.

Priorem partem hypothesis satis demonstrat experientia. Eamque tenent Conimb. lib. 2. de Anim. c. 11. q. 1. Rub. tr. de sensu tactus q. 1. Soar. lib. 3. de Anim. c. 27. & alij Recentiores communiter cum S. Th. & Arist. contra Fernel. Vessal. Albert. Agid. & alios ponentes sensum tactus in solis nervis; obfibus etiam aliqualem sensum tactus, licet stupidum concedunt aliqui. Plerique tamen negant. Dentes autem inter partes sensitiuas numerat absolute Albert. lib. 2. de Anim. tr. 3. referens pro se Galen. sententiæ Arist. sec. 34. Probl. q. 2. & 3.

Pro secundâ autem parte hypothesis statuendum in primis est, vt apud omnes certum, ad obiectum proprium tactus spectare quatuor primas qualitates, nempe calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem. Quod satis, superque demonstrat experientia.

Deinde, cum certum etiam sit per tactum deprehendi, quidnam sit durum, quid molle, quid alperum, quid læue; dubitari tamen potest: an istæ corporum affectiones ad obiectum proprium tactus pertineant. Ego opinor non pertinere: Nam licet putem duritiem corporum, & molliem esse qualitates quasdam corporibus superadditas; quia non apparet ad quod aliud genus entis reduci possint. Arbitror tamen eas non per se, sed per accidens tactu percipi functione superioris potentie: deprehenditur enim durities ratione compressionis, quam patiuntur partes organi corpus durum tangentes. Mollietis verò ratione figura successiue causata ab organo in corpore molli, atque etiam ratione motus ipsius organi. Quod est eas non sentiri per se, & consequenter nec pertinere ad obiectum proprium tactus. Quomodo autem compressio, motusque organi, & corporis figura tactu capiuntur, *hypoth.* 17. exponetur. De alperitate verò, & leuitate, cenfeo spectare ad sensibilia tactus communia, quia non distinguuntur à præsentia corporum, siue extensione, vel figurâ. Corpus namque durum ex eo est alperum, quia partes eius extimæ nõ æqualiter extensæ sunt, sed quædam exuberantes, quædam depressiores; læue autem corpus est, in quo nulla particula extremæ superficiei prominet supra reliquas sibi proximas, sed omnes æqualiter extenduntur.

De impulsu multi dicunt esse obiectum proprium Tactus. Addunt alij grauitatem corporum, & leuitatem. Ego cenfeo nihil horum tactu per se sentiri: alioquin per manum admotam lateri corporis immoti ipsius grauitatem, aut leuitatem, nec non impulsu impressum ab alio superposito sentiremus, contra experientia. Deprehenduntur igitur hæc qualitates altiori potentia ex cõpressionem, vel motu, quæ causant in partibus organi; vt dicebamus de duritie.

Circa eas verò tactus sensationes, quæ dolorem afferunt, aut voluptatem difficultas est; quodnam obiectum proprium habeant. Nonnulli putarunt obiectum proprium tactus dolentis esse dissolutionem cõtiniui. Alij esse intemperiem primarum qualitatum. Cum his sentit Vall. lib. 4. contr. c. 5. Ego verò cum Soar. lib. 5. de An. c. 5. necessariò adstruendam cenfeo pro dolore qualitatem doloriferam, siue molestam; pro voluptate autem qualitatem voluptuosam, siue iucundam ad proprium obiectum tactus spectantem: quia nihil est aliud excogitabile, quod talium sensationum proprium obiectum sit. Non enim est, dum partes organi diuiduntur, ipsa carentia cõtiniuitatis, aut instrumentum diuidens, aut carentia præsentiarum, quam tales partes antea habebant, vt constat: neque est motus, aut instrumenti, aut ipsarum

ipsarum partium; quia transacto tali motu, permanet dolor; nec sunt presentia distincta, quae permanent post diuisionem, quia ante illas incipit dolor, & ipsis perseverantibus absumitur. Nec potest esse aut in eo casu, aut in reliquis sola intemperies primarum qualitatum; quia saepe sentitur dolor tali intemperie non sentita: saepe è contra, sentitur intemperies sine dolore; saepe transacta intemperie dolorem causante, dolor permanet: saepe tam subito incipit, & desinit dolor, ut ille intemperiei qualitatis habentis contrarium, successiuèque proinde provenientis, & desinentis tribui non possit. Relinquitur igitur obiectum proprium doloris qualitatem specialem, atque doloriferam esse, quae ex variis causis gigni potest; & consequenter obiectum proprium voluptatis alteram esse qualitatem voluptuosam. Dolor autem ipse, & voluntas sensationes tactus sunt, prima per se ingrata animalis; secunda, iucunda. Vtraque autem dicta qualitas in varias insuper species diuidi poterit iuxta differentias dolorum, & voluptatum, quas experimur. Ex quibus patet, quot sint qualitates ad proprium obiectum tactus spectantes.

Hypothesis 16.

- 96 Ex dumtaxat qualitates tactu per se sentiuntur, quae inhaerent ipsi sensiterio, non item quae sunt in alio subiecto.

Feror in hanc sententiam, licet minus communem multis, & mihi efficacibus argumentis. Videntur autem stare pro illa Tolet. *lib. 3. de Anim. q. 2.* & Vall. *lib. 2. controu. c. penult. contra Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 11.* Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 26.* Rub. *tract. de sen. tract. q. 5.* & plerosque Recentiores sequentes oppositam cum aliis.

- 97 Probatum autem primo, quia qualitas dolorifera, & iucunda in ipso sensiterio inhaerent, per quod sentiuntur: ergo idem dicendum de reliquis. Secundo, quia situs, & motus partium organi plane sentiuntur tactu; non possunt autem sentiri cum sint ex sensibilibus communibus, nisi qualitates inhaerentes in ipso organo sentirentur, ut ex dictis *Hypoth. 5.* colligitur, & ex dicendis in *seqq.* apparebit. Tertio quia manus admota rei intense calidae non statim sentit totum eius calorem, sed paulatim, quo passu ipsa calefit; igitur non calorem talis rei, sed, quem ipsa paulatim suscipit, sentit per se. Quarto, quia calor, quem sentit manus adiuncta rei calidae, non in re, sed in manu ipsa sentitur: ergo ibi inest; nam hic non est locus fallaciae. Quinto, quia saepe numero sentiunt membra calorem sibi inhaerentem, aut frigus, ut patet in febricitantibus, & algentibus. Sentimus etiam, si aduertamus an manus, pedes, aut aliae partes corporis frigidae sint, aut calidae. Sexto, membrum calidum calorem aequè, vel minus intensum subiecti externi non sentit, ut docet Arist. *lib. 2. de Anim. textu 118.* demonstratque experientia, & fatentur omnes: sentiret autem citrà dubium, si esset ille sensibilis, quia non est, cur non immutaretur ab illo intentionaliter, etsi non posset physice; eo quod simile nequit agere in simile. Cum itaque absque physica organi mutatione sensatio non contingat, argumento est eam ipsam qualitatem, quam organum accipit, per se sentiri, non extrinsecam, à qua illa fit. Septimo si qualitas subiecti extranei sensibilis per tactum est, aut concurret ipsa ad sensationem per se immediate, ut opinantur Pet. Hurt. *disp. 12. de Anim. sec. 1. Arring. disp. 4. sec. 1. subf. 5.* & alij Re-

centiores. Aut per speciem à se decitam, & organo impressam, ut opinantur Conimb. *sup. q. 3. Rub. q. 5.* & Soar. Primum dici non potest, quia qualitas inhaerens subiecto extraneo nequit suam actionem porrigere, ut debet, vsque ad profundiores partes organi, ubi sensatio fit, nisi iuuetur effectu producto in prioribus: sensatione autem ipsa iuuari nequit, utpote, quae & minimum exigit extensionis organi ad sui existentiam, ut est commune omni sensationi externae, & sensationis eiusdem rationis non est productiua, sicut nec reliquae. Secundum autem si dicatur; sequitur obiectum loco distitum per tactum bene posse sentiri aequè ac per visum, & auditum, quod est contra experientiam. Octauo; Cum febricitans ardenti manu frigidum corpus apprehendit, refrigerium capit, & voluptatem: propterea sanè, quod obiectum, quod tunc temporis tactu percipit, conueniens est sibi; & consentaneum, utpote temperans nimium calorem febris; Id autem solum praestat frigus in organo receptum, ubi ille nimius calor inest. Nondè, cum res virtualiter tantum calida organo tactus imponitur, calor in ipso sentitur, ut experientia constat, bucca enim accenditur, dum piper manditur, stomachus hausto vino incalescit, ulcera, quibusdam applicitis medicamentis, ardent. At tunc non sentit tactus calorem rei applicatae, utpote, quae non est formaliter calida, saltem in tanto gradu: ergo dumtaxat sentit calorem organi. Decimo; cum membrum aliquod violenter comprimitur, aut contunditur, non solum dolorem sentit; sed etiam calorem ex ictu, aut compressione: sed obiectum doloris sentitur in eadem parte, ubi inest: ergo & calor itidem. Undecimo; sensus Tactus eo potissimum sine datus est animalibus, ut noxias sibi, & commodas qualitates diiudicare possent, quò, & illas excutere, vitareque possent, & has amplecti: sed tales sunt formaliter, quae in membris inhaerent, utpote, quae naturale temperamentum aut labefactant, aut rescitunt: ergo istarum potissimum est Tactus sensitivus, atque adeo per se. Duodecimo tandem Olfactus, & Gustus dumtaxat sentiunt qualitates sensiterio inhaerentes, ut in superioribus statuimus: ergo idem potiori iure dicendum est de Tactu. Sufficiant haec: Per quae facile erit cuique diluere argumenta aduersantia.

Ex quibus colligitur primo in sensibus Olfactus, 98 Gustus, & Tactus strictè loquendo non dari species impressas; quia ipsa obiecta, quae sentiuntur, concurrunt per se ad sensationem; nihil tamen prohibet talia obiecta species vocari latiori quadam acceptione: Quo pacto ea tum in superioribus, tum in sequentibus nomine speciei late usurpato soleamus comprehendere, quoties dicimus, aut supponimus omnem potentiam cognoscitiuam speciebus ad cognoscendum iuuari. Secundo colligitur, qualitates inhaerentes rebus extrinsecis, quae tangibiles appellantur, per accidens tantum sentiri per sensum Tactus, siue percipi, functione scilicet interueniente altioris potentiae, quae per immutationem physicam organi Tactus, quam ipse Tactus sentit, causas extrinsecas talis immutationis discernit.

Rogas; cur ergo non sumus in continuà, manifestaque sensatione qualitatum, quas in corpore habemus? Respondeo, quia ab assuetis non fit passio, 99 ut fert commune pronunciatum, quod etiam in aliis sensibus habet locum, praesertim in Olfactu. Itaque, quamuis Tactus, cui primum qualitas in sensiterio recipitur, viuè sentiat illam, paulatim tamen ea sensatio languescit, donec interit tandem defectu concursus Dei ad eam requisiti, qui per lapsu tempo-

ris sit indebitus, vt sæpe aliàs. Quod maxime euenit, quando talis qualitas aut parum, aut nihil abscedit à mensurâ intentionis, quàm naturale temperamentum organi possit; quando enim à tali mensurâ deiscit, diutius sentitur vtrumque satis consentaneè ad finem huius sensus. Oportuit enim, cum primùm animal suscepit qualitatem, eam sentire, vt vel excutiat, si sit noxia, vel amplectatur, si proficua. Postquam verò veluti resedit in organo, si dissonat temperamento, adhuc oportet eam sentire, vt procuretur expulsio; secus si temperamento sit consona.

Hypothesis 17.

100 Omnia sensibilia communia exactiùs, perfectiùsque per tactum, quàm per alios sensus, si visum excipias, capiuntur. Pro quibus capiendis nulla peculiaris species impressa in hoc sensu; sicut neque in reliquis, datur.

Posterior pars huius hypothesis ex dictis in simili circa alios sensus est nota; quia vt in illis, ita & in tactu per eadem principia percipiuntur propria sensibilia, & communia, quæ ipsorum propriorum sunt affectiones. Pro explicatione autem prioris supponendum ex dictis est, duplex genus sensibilium communium per tactum percipi: alterum eorum, quæ sunt affectiones obiecti proprii tactu per se sensibilis, quod mea sententia ipsius organo inhæret: alterum eorum, quæ sunt affectiones obiecti tangibilis externi; quod mea etiam sententia per accidens solum, & ope altioris potentie tactu percipitur. Ex quibus subinde priora per se, posteriora verò per accidens dignoscuntur per tactum. Neque enim per aliquem sensum potest esse per se sensibile obiectum commune, quando proprium, cuius est affectio, non per se, sed solum per accidens est per talem sensum sensibile, vt est notissimum.

101 Igitur, quod ad priora attinet, in primis benè discernit tactus præsentiam proprii sensibilis, quatenus illud in tali, vel tali parte corporis sentit ubi inest. Experiencia etiam constat per tactum percipi situm, quem habent partes corporis quoniam verò situs à præsentia rei situate physice non distinguitur, vt aliàs dixi, & sensus solum potest per se percipere præsentiam sensibilis proprii; arbitrari situm, quem per se tactus sentit, dumtaxat esse situm alicuius qualitatis per se sensibilis, aut ex primis, aut ex genere earum, quas molestas, aut iucundas vocauimus: Quarum aliqua semper videtur membrorum situm comitari, aut certe comitari dicenda est, vt aliquis situs per se sit semper tactus sensibilis; ex quo per accidens ope altioris potentie situs etiam quantitatis, aut etiam substantie membrorum percipi valeat. Deinde tactus obiecti proprii percipit magnitudinem, vel paruitatem, extensiuam, quatenus illud per partem magnam, vel paruum organi sentit; vt de visu philosophati sumus. Pariter percipit multitudinem huiusmodi obiectorum, eorumque interceptam distantiam, quatenus percipit illa multis in partibus, atque inter se distantibus organi. Distantiam verò aliquam obiecti ab organo nequit percipere; quia nullibi, præterquam in organo ipso, potest illud sentire. Percipit præterea motum obiecti proprii, quatenus illud in diuersis partibus organi successiue affectis sentit, vt patet, quado qualitas dolorifera veluti discurrit per membra corporis. Motus autem partium proprii organi eatenus tactu perci-

pitur, quatenus percipiuntur plures earundem partium situs successiue variati. Ad percipiendum verò istos motus altioris potentie memoratiue iuuamine opus est: nam motus non est cognoscibilis sine recordatione præteritorum, vt alias jam est dictum supra. Compressio autem partium organi, quam etiam tactus sentit, à motu, & situ earum non differt. Denique figura etiam commemorati obiecti, similiter percipit tactus, & si quæ sunt alia sensibilia communia. Quod autem propriorum sensibilium similitudinem, dissimilitudinem, intentionem, & remissionem discernat, sicut & alij sensus, non est dubitabile.

Iam verò, quod attinet ad sensibilia communia obiecti tangibilis externi, quæ per accidens cum obiecto ipso diximus tactu deprehendi, in primis benè discernitur per tactum talis obiecti magnitudo idque bifariam; nempe, aut iuxta magnitudinem portionis organi ab obiecto ipso immutata, aut per successiuam eiusdem obiecti contractationem. Figura etiam externi tangibilis eisdem duobus modis solet per tactum exactè notificari, maxime quando illud est corpus solidum, & durum; eo, quòd per compressionem organi, quam durities corporis causat, melius figura discernitur. Ad figuram autem corporis tangibilis spectat eius læuitudo, siue lenitudo, & asperitas: quæ tactu etiam percipiuntur, vt supra notauimus. Eisdem itidem duobus modis percipitur per tactum externorum tangibilium numerus, seu multitudo, vnitas, locus, siue præsentia, & alia id genus.

Hypotheses de sensibus externis in communi.

Hypothesis 18.

Singulis obiectis propriis cuiuslibet sensus externi singula correspondent species impressæ, aded, vt per speciem vnus nihil aliud præter ipsum, & ea sensibilia communia, quæ propria sunt ipsius affectiones, sentiri valeat.

Accipio speciem impressam latè, prout comprehendit quoduis principium determinans, adiuuantque sensum externum ad producendum sensationem, siue illud sit species propria, vt est in visu, & auditu, siue sit ipsum obiectum, quod sentitur, vt in Olfactu, Gustu, & Tactu, iuxta doctrinam in superioribus statutam. Itaque dico speciem impressam oculis ab hoc indiuiduo colore, dumtaxat habere virtutem ad causandam simul cum potètiâ visionem huius coloris indiuidui, quin possit cõcurrere ad visionem alterius aut specificè, aut numericè distincti ab hoc: simul tamen esse causatiuam visionis omnium præsentiarum huic eidem colorì possibilem, omniumque subinde sensibilium communium eius, quæ meâ sententiâ non distinguuntur à præsentia. Tantumdemque censeo de singulis singulorum sensuum obiectis.

Primum probatur primò; quia certum est esse possibilem speciem impressam eiusdem dumtaxat obiecti indiuidui causatiuam sensationis, à quo physice nascitur, siue cum quo physice est idem; igitur, quæ de facto datur, talis naturæ censenda est, nam amplior virtus non est illi sine fundamento, quale non datur, adscribenda secundo, quia cum vnumquodque sensibile proprium sit causatiuam sensationis sui, vel mediâ specie impressa, vel per se ipsum, vt experientia constat, superflue haberet

vnus virtus cauſandi ſenſionem alterius, quia non eſt excogitabilis caſus, in quo talis virtus naturaliter aut neceſſaria eſſet aut vtilis: ergo de facto illam non habet. Tertio, quia certum eſt ab vno ſenſibili proprio ſenſionem alterius diuerſi ſpecificè cauſari non poſſe; alioquin per ſpeciem albedinis nigredinem poſſemus videre; ſaporque amarus ſenſionem gigneret dulcedinis, cunctaque paſſim confunderentur in ſenſibus contra experientiam, & rationem: ergo ab vno ſenſibili proprio nec ſenſio alterius ſolo numero differentis poteſt cauſari. De vtriſque namque, quod ad rem attinet, eadem ratio eſt. Quarto, quia ſi ſpecies vnus ſenſibilis proprius ad alterius etiam proprius ſenſionem poſſet concurrere, ea vtiſque indifferens eſſet, ſicut potentia ſenſitiua ad plura ſenſibilia reſpondenda; egeretque ſubinde alio determinatiuo, quo ad huius potius, quam alterius ſenſionem gignendam determinaretur; tale autem determinatiuum non datur, niſi recurratur ad Deum, aut ad extrinſecam obiecti præſentiam, ad quorum neutrum poteſt recurri, ergo: Etenim ſi, vel à Deo, vel ab extrinſecà obiecti præſentia faſ eſſet eam determinationem expectare, fatius eſſet omni negatà ſpecie impreſſà eam pro ſolà potentia ſenſitiua expectare; ita, quod hæc ſola ſine ſpecie eſſet omnium ſuorum obiectorum ſenſitiua, determinareturque ad hoc potius ſentiendum, quam aliud, aut à Deo, aut à præſentia obiecti. Quod tamen & à Philoſophià eſt alienum, & contra omnes, & contra doctrinam demonſtratam *hypoth.* 3. pro adſtruedis ſpeciebus viſus, quæ etiam alijs ſenſibus, ſeruatà proportione, communis eſt. Quinto, quia necunde conſtat, ſpeciem vnus ſenſibilis proprius alterius ſenſionem vnquam cauſaſſe, cauſaſſet autem interdum citrà omne dubium, ſi naturalem virtutem haberet cauſandi, quia nulla eſt virtus naturalis, quæ in aliquo indiuiduo totius ſpeciei interdum non reducatur ad actum. Sexto toto tempore, quo exiſtit ſpecie vnus ſenſibilis proprius impreſſà ſenſiterio, naturaliter eſt illi debitus concurſus ad cauſandam ſenſionem eiusdem ſenſibilis, vt conſtat: Ergo numquam poteſt deberi illi concurſus ad cauſandam ſenſionem alterius. Patet conſequentia, quia ad cauſandas ſimul plures ſenſiones ſui, & aliorum ſenſibilium propriorum numquam ei debetur concurſus, alioquin non numquam ſaltem per vnus ſenſibilis proprius ſpeciem, & ipſum, & ſimul alia nobis noſcerent; quod eſt contra experientiam. Ad cauſandam autem ſenſionem ſenſibilis alieni, & non ſui, nequit ſpeciei deberi concurſus aliquando, ſi ſemper debetur, vt eſt certum, ad cauſandam ſenſionem ſui. Quod ſi numquam poteſt naturaliter eſſe debita ſpeciei vnus proprius ſenſibilis, cauſatio ſenſionis alterius, conſicitur planè ad talem cauſandam ſenſionem, illam nullam virtutem naturalem habere. Mitto plura, quia hæc ad perſuadendum intentum videntur ſufficere. Quemadmodum autem ſingulis proprijs ſenſibilibus ſingulæ ſpecies correfpondent, ita ſingulis partibus extenſionis vnus cuiusque ſingulæ partes ſpeciei debent correfpondere ob eandem rationem; ſuppoſito, quod ab eiusmodi partibus diuiſibilibus cauſatur ſpecies, vt in ſuperioribus eſt ſtatutum.

105 Quod autem ſpecies vnus cuiusque proprius ſenſibilis fit cauſatiua ſenſionis omnium præſentiarum, omniūque ſubinde ſenſibilium comunium eius, quæ per vnus quemque ſenſum perceptibilia ſunt, ex doctrinà traditâ pro viſu *hypoth.* 4. & 5. Deindeque

pro alijs ſenſibus repetita *hypoth.* 11. 13. & 16. competentum eſt; ibi enim ſtatuumus, & ab illis percipi præſentiam, aliaque ſenſibilia communia, & non per peculiarem ipſorum ſpeciem, ſed per eandem propriorum ſenſibilium percipi. Quomodo autem ſpecies proprius ſenſibilis determinetur per partem ſenſiterij, cui imprimitur, ad reſpondendum illud per ſenſionem à ſe cauſatam ſub hoc potius, quam ſub alio ſenſibili communi; *eſdem in locis* explicuimus.

Ex his ſequitur primò, nullum ſenſibile commune poſſe ſine proprio ſentiri, quia ſpecies proprius reſpondentiua communis non poteſt non, & proprium reſpondere; exiſtimo autem ſenſibile proprium, & commune per eandem ſenſionem indiuiſim ſentiri; quæ eo ipſo, quod ſuaſpate natura eſt actus, quo talis pars ſenſiterij, ſeu potius talis pars potentie ipſi reſpondens percipit ſenſibile proprium, eſt quoque actus, quo percipitur ſenſibile commune correfpondens eidem parti ſenſiterij, & potentie, iuxta modum, quem ſenſus habent percipiendi ſenſibilia comunia, prout in *citatis hypoth.* expoſitum eſt. Quomodo autem neque ſenſibile proprium ſine aliquo communi poteſt ſentiri, conſtat ex dictis circa viſum *hypoth.* 8. dicendis que vnus ſenſibilis *hypoth.* 22. vbi ſtatuumus ſenſibile proprium, niſi ſub certâ quâdam quantitate, ſeu extenſione ſentiri non poſſe.

Secundò ſequitur, etſi ſenſibile commune quodammodo per ſpeciem alienam dici poſſit ſentiri, quatenus ſpecies, per quam ſentitur, non à ſe ipſo, ſed à ſenſibili proprio naſcitur, aut eſt idem cum illo: attamen abſolute loquendo per propriam ſpeciem ſentiri dicendum eſt, quatenus ſentitur per illam in ſe ipſo immediate, & ſicut eſt in ſe. Quo iure, quæcumque obiecta cognoſcunt Angeli, & anima ſeparate intuitiue, per ſpecies proprias dicuntur abſolute cognoſci; tamen ſi tales ſpecies non ab obiectis ipſis naſcantur, ſed infundantur à Deo, vt communis ſententia fert: vnus ſaltem enim ea dicitur ſpecies propria obiecti, per quam illud in ſe immediate, & vt eſt in ſe cognoſcitur vnde cumque talis ſpecies ſuam ducat originem; cum tamen ſpecies aliena loquendo abſolute ea appelletur, per quam obiectum inſtar alterius, & alter, quam in ſe eſt concipitur, & conſequenter in ſubſtituto alieno, iuxta doctrinam tradendam à nobis *infra diſp.* 2. q. 3.

Hypotheſis 19.

Senſus externi, ſi vnus Auditum excipias, naturaliter ſentire nequeunt proprium ſenſibile actualiter non exiſtens.

Sententia eſt communis, quam tenent Molina 1. p. q. 55. art. 2. diſp. 2. anemb. 5. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 12. & tom. 3. an 3. p. diſp. 53. ſec. 4. & diſp. 55. ſec. 2. Rub. lib. 2. de Anim. tract. de obiect. atque ſpec. ſenſ. q. 3. & omnes Recentiores contra Buridandum lib. 2. de Anim. q. 21. & 22. opinantem ſenſionem externam naturaliter poſſe contingere, abſente proſus obiecto, aut non exiſtente.

Igitur, vt probem hypotheſim, quod attinet ad 109 ſenſum viſus, ſuppono cum Aguil. lib. 1. Optic. propoſ. 52. & alijs contra Vaſq. 1. p. diſp. 38. n. 9. & alios, ſpecies viſus ita ab obiecto, à quo producantur, oculisque imprimuntur, in conſeruari dependere, vt eo amoto, vel corrupto, illico corrumpanitur. Docuit id Auguſt. lib. 11. de Trinit. cap. 2. dicens. *Species ſunt velut in aquâ expreſſum veſtigium*

vestigium, quod tandiu est, donec ipsum corpus, quod imprimatur, inest; quo ablato, nullum erit. Et ratione probari potest primò; quia species visus non sunt aliud à lumine emissivo, & colore, vt *hypoth. 3.* statutum est. Constat autem lumen (& consequenter colorem, qui, vt dictum *ibidem*, sine ope luminis nequit diffundi) prorsus pendere à sui causâ in conseruari, vt fatentur omnes: aliâ ab exquisitiore lumine sensibiles aliqua exuuiâ, amoto, luminoso perdurarent in corporibus illuminatis, quod non cõsentit experientia. Secundo, quia si species visus, sublati obiectis, aliquantisper se fisterent naturâ suâ, id vtique semper, & alicuius utilitatis gratiâ eueniret. At non semper id euenit, vt experientia constat; si quando autem Aduersariorum opinione videtur euenire; id dispendio potius, quam utilitate organi, & aliamque ob causam fit; vt eis respondendo iam explico.

¹¹⁰ Opponunt enim Vaz, & alij. Qui attentè inspicit cancellos, luce perfulso, statim atque oculos claudit, eosdem cancellos, quasi in tenebris videt: ergo species impressa ab illis aliquantisper perseverat ipsorum influxu cessante. Nec dici potest, inquit Vaz, tunc, non cancellos, sed aliud quidpiam intrâ ipsos oculos existens sentiri, quodoquidem, id, quod apparet, sub eadem cancellosum figurâ, & quantitate apparet, qualem nihil intra oculum clausum habere potest.

¹¹¹ Pro exactâ huius experimenti, aliorumque similitum expositione, notandum est primò; sensus externos à suis obiectis non solum intentionaliter affici, sed physicè etiam interdum ita immutari, vt post eorum sensationem minus apti ad quidpiam sentiendum remaneant; quod maxime euenit, quando sensatio est valde intenta, vel, quod in eam animal vehementius propendet, vel, quod obiectum exquisitè intensius est. Ita supponit Arrius. *lib. de insomnijs cap. 2. & lib. 5. de generat. animal. cap. 1.* Hinc apud Philosophos statutum, & experientia compertum, sensus exterios ab excellenti sensibili lædi. Sed cur ita? Non quidem, quod excellens sensibile per se medijs speciebus plusiusto intensius sensiterio noceat, vt vult Tolet. cum Caiet *lib. 5. de Anim. q. 4.* Neque, quod excellens sensibile simul cum speciebus nociuam aliquam qualitatem sensiterio imprimat semper, vt opinantur Rub. *lib. de Anim. cap. 12. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 2. n. 35. & alij.* Sed, quod sensibile valde intensum veluti rapit potentiam ad valde intensam operationem: potentia autem nimio conatu plures, quam oportet, auocat spiritus animales, quorum eximius calor sensiterio nocet, vt bene docet Arrius. *disp. 4. de Anim. n. 46.* Etenim, cum sensus corporei spirituum ope indigeant ad operandum, quo impensus in operationem incumbunt, eò copiosior spirituum proventus naturaliter attrahitur, huc confluit in sensiterium. Quo, & sensiterium ipsum lædi & potentia hebetari solet pro sensationibus sequentibus. Atque inde etiam nascitur calor ille, quo caput accenditur, & dolor, qui interdum suboritur, dum nimia attentione quippiam imaginamur: Itaque immodicus spirituum affluxus est, qui prauè organum disponit, dum sensus in nimis intentam incumbit sensationem; iuuat tamen insuper interdum ad læsionem organi qualitas adueniens forinsecus, vt calor nimis solis intenta, diurnave inspectione inspecti, aut influenza aduersa eclipfis à regione visû, aut quid simile.

¹¹² Hinc nascitur, vt post intentum solis, aut alte-

rius obiecti obtutum, nihil fere cernamus, dum oculos ad obscuriora loca conuertimus, eo, quod ea oculorû dispositio, quam, vel spirituum affluentia, vel obiecti influxus progenit, ad percipienda obiecta minus lucida, inepta est, donec paulatim mitescens, paulatim etiam præbet locum visioni talium obiectorum.

Hinc etiam non aliunde nascitur ea cancello-¹¹³rum Phantasia, quam post intentè adspectos cancellos oculis clausis subsentimus. Circa quod experimentum, illud est valde notata dignum, quod cancellosum vacua, per quæ translapsum lumen in oculis receptum fuit, ipsis occlusis, obscura apparent, cum tamen cancellosum solida lucidiora videantur. Nimirum, quia eas organi partes, quæ vacuis correspondebant, impenius lumen hebetauerit: praua autem organi affectio, eo ipso, quod sensationem impedit, tenebrarum refert speciem: Nam, qui non videt, in tenebris sibi esse videtur. Quod si verò cancellosum esset species id, quod post intentam eorum visionem relinquuntur in oculis, cancellosum vacua lucidiora vtique apparerent; vt pote, per quæ intensior species luminis accepta est. Est itaque, quod videt in casu posito oculi clausi, lumen inherens ipsis palpebris quibus clauduntur (quod quidem visibile esse licet valde imperfectè ob nimiam ad sensiterium propinquitatem multæ aliæ comprobant experientia) videt autem illud per speciem, ab ipso retina, in quâ fit visio, impressam, & actu conseruatam. Et quoniam partes retinae vacuis cancellosum antea visorum respondentes plus hebetatæ ab intensiore lumine antea recepto, minus bene post videt, quod sibi in illuminatis palpebris correspondet, quàm aliæ partes, quæ respondebant solidis, minusque à lumine mitiore alteratæ fuerant; ideo ea cancellosum figura in ipsis palpebris apparet. Eadem de causâ, si post intentum cancellosum affectum ad obscuriorem parietem apertos oculos conuertimus; ibi etiam nobis cancelli representantur; atque ita quidem, vt eorum vacua, à quibus intensius lumen acceperamus, obscuriora, solida verò, à quibus remissius, clariora, representantur; scilicet, quia partes retinae vacuis correspondentes minus bene, quàm aliæ, cernunt, quod eis respondet in pariete. Quod autem cancelli in his casibus sub eadem quantitate, & figurâ, sub quâ visi fuerant, postea appareant; inde nascitur, quia in eisdem partibus retinae representantur, penes quas semper taxatur quantitas, & figura obiecti visibilis, vt saepe in superioribus dictum est. Ex quibus patet ad argumentum aduersariorum. Obiterque ex hoc, & similibus experimentis deducitur, quàm vera sit nostra oculorum Philosophia, quatenus docet obiectum visibile intrâ oculos per species in tunica retina pingi, in quâ positione nititur bona pars eius; id quippè est proprium doctrinae veræ, vt nihil offendant, quo non firmetur. Falsitas autem passim offendit ad casum.

His ita suppositis, iam, quod ad visum attinet,¹¹⁴ liquet hypothesis. Si enim visus, nec potest sine specie à proprio obiecto sibi impressâ quidpiam videre, vt constat ex doctrinâ datâ *hypoth. 3.* nec tali obiecto non existente, talem speciem habere potest, vt ex modò dictis apparet; conficitur planè sensum hunc obiectum actu non existens sentire non posse.

De sensu autem Olfactus, Gustus, & Tactus in-¹¹⁵de eadem hypothesis probanda venit, quia ex vnâ parte

parte sensus isti sine aliquo concursu obiectorum præstito per se, aut per speciem, non possunt moveri ad sentiendum, ut apud omnes est in confesso, & ex dictis in superioribus satis superque constat. Ex aliâ verò parte obiecta propria horum trium sensuum non per speciem à se decilam; sed per se immediate concurrunt ad sensationem sui, & communium, ut *hypoth. 11. 13. & 15.* monstrauimus: Ergò absolute huiusmodi sensus in obiecta non existentia naturaliter per sensationem ferri non possunt.

116 Excepi autem in hypothese sensum Auditus; quia cenſeo eum naturaliter posse percipere obiectum iam non existens pro eâ temporis mensurâ, quâ percipit illud; imò plerumque, ut minimum de facto res ita se habet. Cum enim species soni successiue ad aures vsque deuehantur, seu potius propagentur, ut experientia monstrat, quando è longinquo sonum audimus post moram temporis transactam ab eius productione; subindèque in conseruari à suo primigenio vnde suam trahunt originem, non dependeat, ut ego autumo, & suo loco fusè probaui; efficitur, ut obiectum, quod illæ notificant, iam tum non sit in naturâ rerum, quando simul cum ipso auditu causant eius sensationem: Notificat enim haud dubiè ipsum sonum primigenium, à quo nascuntur, siquidem ibi illum sentimus, vbi corporum collisione produciuntur, illicoque desinit esse, ut experientia ostendit.

117 Hæc dicta loquendo naturaliter: supernaturaliter enim, non est dubitandum, quin possit proprium sensibile non existens per vnumquemque sensum, vel impressâ miraculosè illius specie sensiterio, vel Deo per se adiuuante potentiam ad producendam sensationem loco speciei. Ut contra Gabriel. *in 2. dist. 3. q. 2.* docent Moli. Soar. & Rub. *suprà* citati cum reliquis tam Theologis, quam Philosophis, imò de facto, cum Christus dominus sub specie pueri, aut caro eius, vel sanguis in Eucharistia videtur, ut sæpe miraculosè accidit, vix hæc reuerâ sepe non esse in Sacramento, prout apparent, sed facta dumtaxat immutatione miraculosâ in oculis intuentium, videri, disertè docet S. Th. *3. p. q. 76. art. 8.* cui consentiunt Scot. *in 4. dist. 10. q. 1. D. Anton. 3. p. ut. 13. cap. 14. Victor. relect. de Eucharistia n. 62. Sot. in 4. dist. 10. q. 1. art. 8. & Ledem. 1. p. q. 14. art. vii.*

Hypothesis 20.

118 Sensus externi quandoque falluntur; non semper.

Sermo est de fallacia minus propria, qualis dumtaxat potest sensui externo conuenire: fallacia enim, siue deceptio proprie dicta, in solo iudicio mentis reperiri valet. Igitur sensus externos interdum; non verò semper falli, dogma est receptum inter plerisque Philosophos ex Arist. *lib. 2. de Anim. tex. 63. & 161.* ut videre est apud Comimb. *ibid. cap. 6. q. 6. & Rub. 9. 15.* contra Epicureos, & quosdam Recentiores omnem auferentes fallaciam à sensibus externis, easque, quas experientia monstrat sensui interno, vel intellectui adscribentes. Et contra Academicos, qui vice aduersâ omnem prorsus fidem à sensibus ablegarunt, quod semper illos falli putarent; in quorum sententiam, seu errorem acriter inuehuntur Lucret. *lib. 4. de Natura Tertull. lib. de Anim. cap. 17. &*

August. *lib. 3. contra Academicos.*

119 Porro sensus externos interdum falli experientia demonstrat: Nam sæpe videmus obiectum, aut etiam alio sensu sentimus in loco vbi non est: ergo percipitur per sensum præsentiam obiecti non existens; quod est sensum falli percipiendo id, quod non est re verâ. Patet consequentia; quia si percipere obiectum in loco, vbi est, re verâ est sentire simul cum obiecto præsentiam eius in tali loco, uti fatentur omnes: alioquin sensus nulla perciperet sensibilia communia. Percipere obiectum in loco, vbi non est re verâ, nequit non esse quoque sentire simul cum obiecto præsentiam eius in tali loco, & consequenter sensum falli; siquidem talis præsentia verè non extat. Quod autem sensus non semper fallantur, certo certius est; primò, quia non habent à naturâ falli, sed ab accidente occurrente, quod autem non à naturâ, sed ab accidente est, non semper est. Secundò, quia, quo tempore sensus à proprio sensibili immutantur, eodem ipsum naturaliter sentiunt, specie impressâ tunc naturaliter causante sensationem; igitur in tali sensatione, utpote repræsentante, quod verè tunc existit, non possunt falli: Et quidem neuiquam posse sensus externos falli circa proprium sensibile; vniuersaliter ostendimus *hypoth. sequente.* Tertio, quia, vel ex concursu consentiente diuersarum sensationum, vel aliunde etiam tracto diuersi per potentiam altiore manifestissime deprehendimus sæpè sentiri à nobis obiectum, vbi re verâ est, & sub eâ quantitate, aut figurâ, quam re verâ habet: ergò ne circa sensibilia quidem communia falluntur semper sensus nostri. Quarto, quia si semper sensus externi fallerentur, nihil suppeteret, vnde possemus eorum fallacias corrigere; vnde in perpetuâ deceptio continuo verferemur. Quo, & vitæ nostræ status, & totius naturæ ordo penitus turbaretur, imò, & ipsius prouidentie Dei excacaretur dispositio, innumeræque subinde immania sequerentur absurda; quæ Lucret. Tert. & Aug. *suprà* prosequuntur contra Academicos.

120 Obijci tamen potest primò pro Epicureis. Si sensus externi erroribus obnoxij sunt, nulla erit certitudo in scientijs, nulla constantia, cum scientia maximè nitantur experimentis per sensus haustis. Respondeo, si perpetuo sensus fallerentur, atque mentis aciem eluderent, nullam vti que scientiam oriundam ab experientia possibilem fore; quod Academici decepti persuadere contendunt; si autem numquam fallerentur, aut fallerent, vnicò actu haberetur semper certissima experientia. Nunc verò medio modo res se habet: nam tamen nonnunquam sensus labantur, plerumque tamen non errant. Quò fit, ut tum primum certa sit vbi que experientia, idoneaque, cui scientia nitatur, cum plurimum actuum sibi consentientium repetitione firmatur; maximè, si sunt diuersorum sensuum, ut sæpe contingit. Adde argumentum factum nihil fauere Epicureis, quia ipsi negare nequeunt aliquas nobis fallacias obueneri circa obiecta cognoscibilia, siue autem illæ à sensibus, siue aliunde trahant originem; idem argumentum confici potest, ut patet: vnde ab omnibus est soluendum. Quomodo autem, etsi operentur sensus virtute speciei naturaliter sui obiecti repræsentatiuæ, interdum nihilominus falli possint, ex dicendis *hypoth. sequenti* constabit.

Hypoth.

Hypothesis 21.

121 Fallacia sensuum externorum dumtaxat accidit circa sensibile commune. Non item circa proprium absolute loquendo.

Sententia est Arist. lib. 2. de Ani. text. 63. & aliorum. Et si pro opposita stent Conimb. ibid. cap. 6. 7. 6. Rub. 7. 15. Aguil. lib. 4. Optic. hypoth. 1. & alij Recentiores communiter. Ait enim Philosophus. Dico autem proprium quidem, quod non contingit altero sensu sentiri: & circa quod non contingit errare, ut Visus coloris, & Auditus soni. Argropilus vertit; Quod non potest alio sensu sentiri, & in quo non potest fieri error. Nec sibi contrarius est Arist. dum text. 161. oppositum videtur docere; non enim docet re vera, sed ponit ex sententia aduersa, quo vniuersaliter concludat id, quod ibi præterdit, ut consideranti contextum perspicuum fiet.

122 Ratio à priori prioris partis data hypothesis est. Nam sensibile commune per speciem propriam percipitur indifferentem ex se ad plura, determinabilemque per positionem, quam acquirit in sensiterio, ut huius potius, quam alterius causæ sensationem, ut est in superioribus statutum. Cum ergo ad huiusmodi positionem variandam variæ causæ extrinsecæ possint occurrere, efficitur, ut variæ quoque fallaciæ obueniant circa sensibile commune: cum species visus ratione reflexionis, aut refractionis interuenientis, aut alibi, aut aliter intrâ oculum depinguntur, quam recta, & naturali viâ tendentes, pingenda erant in loco, ubi non est re ipsa, alteriusque quantitatis, aut etiam figuræ, ab ea, quam re ipsa habet, apparet obiectum: fallaciæque subinde contingit circa eius sensibilia communia. Et in cæteris pariter.

123 Posterioris autem partis hypothesis ratio etiam à priori est; quia ex vna parte sensibilia propria per proprias species ad ipsa representanda omnino determinatas sentiuntur, unde aliud quidpiam loco eorum per tales species representari nequit, ut constat. Ex alia verò parte, nec possunt talia sensibilia, dum non existunt per ipsas species representari, prout opus erat, ut sensus falli absolute dicerentur. Nam, ut hypoth. 18. statutum est, reliqui sensus externi præter Auditum naturaliter sentire nequeunt proprium sensibile, dum non existit actu: quamuis autem Auditus possit tantisper post eius corruptionem: quia tamen hæc mora, & valde exigua, & conaturalis est in hoc sensu, & semper vniuersalis, atque adeo nulli exposita deceptioni potentia interioris: idcirco sufficiens non est, ut absolute ratione illius Auditus circa proprium sensibile falli dicatur. Ob id ex industria dixi in hypoth. fallaciam sensuum circa proprium sensibile non posse accidere loquendo absolute: itaque in aliis sensibus ab Auditu, ne umbra quidem fallaciæ potest contingere circa proprium sensibile. Auditus verò, etsi possit proprium sensibile iam non existens capere, non tamen ita, ut propterea absolute falli dicatur.

124 Quæ, cum ita sint, colligo primò, visum Ictericum, cui cuncta pallida apparent, non ideo falli, quia fictitium cernat pallorem; sed, quia verum pallorem in eo loco, & in eo subiecto cernit, ubi verè non est. Quod est errare circa sensibile commune. Docuit id disertè Arist. text. illo 63, subdens. Visus enim non errat esse colorem, aut Auditus esse so-

num; sed, quid sit id, quod est infectum colore, vel ubi: aut, quid sit id, quod sonat, aut ubi. Itaque, dum Ictericus, aut, qui per vitra colore aliquo tincta prospiciunt, cernunt distantia obiecta colore, quem non habent, infecta, haud fingunt colorem, qui non sit; sed cummet, qui humoribus oculi, aut vitro interposito inhæret, & in alio loco vident, & in alio subiecto distito. Quod sanè exinde nascitur, quia radij, seu species obiecti per vitrum, aut per humorem oculi traiecta ipso vitri, aut humoris innato colore inficiuntur; dum, cum speciebus vitri, aut dicti humoris permixta eisdem earum lineis feruntur, donec in retinam impingunt, ubi patrat visio. Cumque visio ipsa efficiatur ab ea specierum mixtione, quæ ex obiecto distante, & ex vitro, aut humore interposito pullulauit, non potest non natura sua representare tum colorem obiecti, tum colorem vitri, aut humoris; eos tamen duos colores permixtos representat, eo ipso, quod ab speciebus eorum inter se permixtis causatur. Et quoniam pyramis optica externa tali visioni correspondens non terminatur in vitro, aut in humore, sed in obiecto distante, ideo necesse est, ut inibi etiam terminetur visio iuxta doctrinam traditam hypoth. 7. Atque ita in obiecto distante apparet color ex vitroque colore mixtus, perinde atque si ibi esset, cum tamen re vera non sit. Vnde, si quis per vitrum pallidum cernat obiectum aliquod caruleum, efficitur, ut ipsum obiectum appareat viride: eò videlicet, quod ex colore flauo, & caruleo permixtis inter se resultat color viridis. Ex quo patet in his, & similibus euentibus fallaciam visus non circa sensibile proprium accidere, sed circa commune: quia Visus nunquam cernit colorem, qui re ipsa non sit, etsi cernat eum sub aliqua presentia, quam non habet. Neque cernere colorem mixtum ex duobus modo explicato est cernere colorem non existentem; quamuis sit cernere aggregatum sensibile non existens: quia mixtum illud ex variis coloribus coallescens, supra ipsos colores, qui verè existunt, nihil addit, præter presentiam localem, ratione cuius permiscetur: quæ, quia non est vera, efficitur, ut aggregatum illud collectiue sumptum non sit, non ex defectu alicuius spectantis ad sensibile proprium; sed ex defectu presentia spectantis ad sensibile commune. Atque eodem pacto de reliquis sensibus externis, deque eorum fallaciis philosophandum est, habita ratione naturæ vniuersaliusque.

125 Secundo colligo cum quis probè diiudicans obiectum eminens à se visum habere aliquem colorem; ignorat tamen quis color ille sit, aut etiam deceptus existimat esse colorem, qui non est; tum quidem huiusmodi fallaciam non sensus, sed intellectus esse: quia sensus nec potest discernere inter rationem genericam, & specificam sui obiecti; eò, quod nequit non eodem proforsim modo percipere quicquid realiter suum obiectum est, ut alibi monstrandum; nec potest tangere aliud proprium sensibile ab eo, cuius habet speciem, ut constat ex dictis.

126 Tertio colligo speciem sensibilis propriæ determinatam iam per talem positionem in sensiterio ad representandum ipsum sensibile in tali loco, sub tantaque quantitate, & sub tali situ, aut figura, aliam præterea determinationem à causa prima oriundam (nam alia non est à qua oriatur) desiderare; qua tandem determinetur ad causandam hanc indiuiduam sensationem huius indiuiduæ presentia, siue extensionis, siue

sive figuræ, ex pluribus possibilibus in tali loco. Credendam autem est, quoties sensus suum sensibile proprium percipit in loco, ubi est re verâ; tunc Deum suo concursu determinare speciem ad causandam sensationem eius præsentie dicti sensibilis, quam ipsum verè habet de facto; non verò sensationem alterius ex ijs possibilibus, quas in eodem loco posset habere: quia non est, cur Deus suo concursu generali sit causa fallaciæ, quam natura rerum non poscit, quando magis ipsi nature videtur consentaneum, quòd ea non detur, vt in casu posito. Cum verò sensibile proprium ex sensiterij determinatione est notificandum per speciem in loco, ubi verè non est: Tunc Deus ad sensationem alicuius ex præsentijs in tali loco ei possibilibus promero arbitrato determinat: quia tunc nulla ratio videtur esse, cur vna præ alijs percipienda à sensu eligatur. Et idem est de alijs communibus sensibilibus, quæ re ipsâ, vt aliàs notavi, non distinguuntur à præsentia.

- 127 Multa præterea de fallacijs visus in particulari, quæ circa vnumquodque sensibile commune oculis accidere solent, posset adiungi. Verum ea magis ad perspectiuos, quam ad Philosophos atinet; neque ad institutum præsens aliquid conferunt. Adeat, qui volet, nostrum Aguilon. fusè de ijs, & accuratè differentem lib. 4. *Optic. per totum.*

Hypothesis 22.

- 128 Quæ diximus *hypoth.* 7. circa sensum visus de minimis sensibilibus, & sensitiuis, omnibus sensibus externis communia sunt.

Itaque, quilibet externus sensus certam quantitatem sensiterij requirit, in quâ fiat sensatio, ita vt in minori non possit fieri. Certam etiam extensionem, & intensionem tum obiecti, tum speciei, quâ minor nequit sensationem causare. Quod quidem, & rationi, & experientie consentaneum est, vt discurrendo per singulos sensus facile posset comprobari; sed non est necesse immorari, quia res est certa, & ex dictis *hypoth. illâ 7.* satis superque constans.

- 129 Quomodo autem, licet sensus externi quamlibet differentiam, seu dissimilitudinem suorum obiectorum necessarè percipiant, vt potè ab ipsis indistinctam realiter: potentie tamen interiores huiusmodi differentiam non valeant discernere, nisi, cum certam quantitatem, siue certum gradum attingit; atque ita comparatione illarum minima etiam dentur talium differentiarum, inferius suo explicabitur.

Hypothesis 23.

- 130 Dolor, siue molestia, & voluptas, quæ per sensus externos in ipsis eorum sensiterijs percipiuntur, nihilo differunt ab ipsis eorundem sensuum actibus, siue sensationibus, quæ suapte naturâ, & per se molestæ aut iucundæ sunt animali sentienti.

Ita tenent Tolet. lib. 3. de Anim. q. 2. in probatione 4. concl. Valef. lib. 4. contr. cap. 4. Vaz. testans de communi Medicorum tom 1. in 3. p. disp. 62. cap. 2. Ouiedo contr. 4. de Anim. p. 3. n. 12. Card. Lugo tom de Incarn. disp. 22. sec. 2. & alij contra Soar. lib. 5. de Anim. cap. 5. & tom. 1. in 3. p. q. 15. art. 5. in comment. art. & Rub. Tract. de sens. tact. n. 77. censentes cum Scot. Gabr. Caiet. Duran. & Portio. apud Vaz & alios,

dolorem, qui in membris sentitur, appetitus sensitiui esse actum: & contra Petr. Hurt. putantem molestiam, & voluptatem, quas in quinque externis sensibus experimur, actus esse totidem appetituum, quos ipse (singulari quidem cogitatione, alienaque ab omnium Philosophorum mente) confingit, quasi singulis potentijs cognoscitiuis etiam externis singula debeant appetitiua potentie correspondere. Porro dolorem, siue molestiam, & voluptatem, quæ capiuntur per sensus, actus quosdam esse vitales; non verò obiecta propriè loquendo; in confesso apud omnes est. (Esto nunquam, teste Lugo, obiectum doloris dolor vocetur, tum, quia omnis dolor, & delectatio ex proprio doloris, & delectationis conceptu exercitium quoddam vitale est, atque adeo actus vitalis, vt patet in dolore, siue tristitia, & delectatione hominis interiori tam sensitiua quam rationali. Tum, quia ex diuersa corporis dispositione sapissimè nascitur, vt de eisdem omninò inuariatis obiectis modò dolorem, modò voluptatem ipsa sentiendo percipiamus. Quod est dolorem, & voluptatem, non obiecta; sed actus esse.

Igitur, quod dolor, & voluptas externorum sensuum non sint actus appetitus interni residentis, aut in corde, vt cum Arist. & Galeno opinatur Soar. supra cap. 4. aut in cerebro, vt cum Hurt. & alijs sentit Ouiedo. primò probatur ab experientia satis conspicua. Nam dolor, quo pes mihi dolet, quando comprimitur, aut feritur, in ipso pede est, non alibi: ibidem enim dolorem experior, vbi exterior compressionem, aut ictum, compressionem autem, aut ictum manifestè experior in pede, vbi re verâ est non alibi: sed, si appetitus interior residet in corde, aut in cerebro, non potest actus eius in pede esse, vt patet; quia ibi est actus naturaliter, vbi potentia inest. Igitur dolor, quo pes mihi dolet, nequaquam potest esse actus appetitus interni. Secundò probatur, quia talis dolor arbitrio voluntatis nullomodo subiectus est, vt etiam constat experientia; cum tamen appetitus quoad proprios actus quadamtenus tali arbitrio subdatur, vt est certissimum. Tertio, quia dolente membro aliquo corporis, quandoque appetitus delectatur, aut de ipso dolore, aut saltem de doloris obiecto; vel, quia tale obiectum aliàs est homini proficuum, vel, quia virtute voluntatis amantis dolorem, aut obiectum appetitus inducitur ad delectationem: quam tamen nequiret concipere, vt pote dolori contrariam, si talis dolor ipsius appetitus actus esset. Quarto, quia multa appetit, aut refugit appetitus præcisè, quòd sensibus externis delectabilia sunt, aut molesta, appetit etiam eorundem sensationes iucundas, & gratas: ingratasque, & molestas fugit: igitur huiusmodi rerum, sensationumque voluptas, siue molestia ad obiectum pertinent appetitus; in externisque sensationibus, quas ipse appetit, aut auersatur non in proprijs ipsis actibus insunt. Per quæ etiam probatur sensuum dolorem, & voluptatem actibus appetitus interni tribui non posse; tamen demus hunc per totum corpus animalis dispersum esse; vt quidam minus probabiliter contra communem Philosophorum consensum opinati sunt. Fateor actum, quo appetitus tristatur de dolore, siue molestia sensuum externorum, sicut, & de quouis alio malo præsentè, dolorem etiam solere appellari, sicut, & voluptatem actum quo gaudet de bono præsentè; modo tamen de isto dolore, atque voluptate non agimus; sed de ijs, quæ in sensiterijs ipsis externis experimur.

Quod

132 Quod autem eiusmodi voluptas, & dolor sensuum exteriorum non sint actus aliorum appetituum, quos adstruit Hurt. singulis ipsis sensibus respondentium inde potissimum probatur, quia tales appetitus sine vlla necessitate, atque ad eod sine fundamento, & contra omnium mentem, imò, & contra rationem adstruuntur commentitij censendi sunt. De quo plura suo loco; videatur interim Quiedo hocce appetitus impugnans *sup.* Adde eis admissis, adhuc non esse negandam externis sensibus suam propriam iucunditatem, aut molestiam à propriis actibus indistinctam, qualem citrà dubium etiam habent sensus interior, & intellectus, iuxta dicenda postea suo loco.

133 Quæ, cum ita sint, colligo planè sensus externos præter obiecta suos quoque actus sentiscere, atque percipere, quâdam experimentalis notitia, non per alios reflexos; sed per ipsosmet, ut ipsorum percipiunt iucunditatem, aut molestiam. De quo vide dicenda *infra hypoth. 2. 8.*

Hypotheses de sensu interiori.

Hypothesis 24.

134 Sensus internus materialis, siue corporeus, qui in nobis, quemadmodum & in reliquis animalibus inest, ab intellectu condistinctus vnica tantum potentia est multis atque diuersis distenta muneribus.

Enim verò multas in nobis, atque in aliis etiam animantibus internas functiones experimus, quibus existentia alicuius sensus interni, siue principij earum euidentissimè innotescit. Primò enim cognoscimus nos audire, tangere, olfacere, cœteraque exteriorum sensuum munia percipimus, atque inter eorum obiecta discernimus. Quod sanè ab aliqua facultate interna præstatur: quam Philosophi *sensum communem* appellant: eò videlicet, quòd sensuum omnium exteriorum obiecta percipit, ad illumque veluti ad centrum vndique ex singulis aliorum sensuum organo imagines confluunt sensibilem, vt tanquam æstimator, & arbiter diuersorum sensuum obiecta discernat: cum tamen quilibet sensus particularis proprij dumtaxat sensibilis percipiat differentias. Secundò non solum sensibilia, atque sensationes externas per internum sensum dignoscimus, dum præsentia sunt, sed etiam omni sensu externo quiescente, & ab operatione feriente, sensata obiecta interiùs volumus, ac citrà illa phantasiatur. Vt patet in dormientibus, atque etiam in vigilantibus, cuius muneris principium *Phantasia* à nonnullis vocatur: hæc tamen facultas tantum versatur citrà simplicia obiecta. Præterea tamen tertio experimus actum alium, seu sensationem internam, per quam ex duobus, aut pluribus obiectis sensatis tertium quoddam componere solemus, vt cum ex monte, & auro montem quemdam aureum compingimus: virtus autem id præstans *Imaginatio* dici solet; Eamque Phantasia vocitat Arist. *lib. 3. de Anim. cap. 3.* Et quidem proprius hæc, quam præcedens Phantasia dicitur. Quarto externa sensata sub noua quadam ratione conuenientis, aut disconuenientis apparere solent ad intram, quo permoueri solet appetitus sensitiuus animalis, vt fugiat, aut insequatur obiectum propositum, siue ut ouis fugere solet lupum, quem cernit, & canis intrepidè adherere. Cuius functionis facultas vocatur *Æstimativa*: extenditurque ad præsentia *Pharus Scient. Tom. I.*

dumtaxat. Insuper tamen quintò aliud sentiendi officium datur circa sensata iam præterita, cuius principium appellatur *Memoria*. Constat enim postquam semel obiectum aliquod sensu percipimus, posse iterum, eo iam absente, & nullo sensu externo operante, de eodem obiecto sensum internum cogitare, seu recordari: & in somniis quidem, quando omnes potentie exteriores ab operatione feriantur, sæpissimè citrà obiecta sensata phantasiatur. Atque hæc quidem quinque functiones non in homine solum; sed in aliis etiam animalibus inueniuntur, vt experientia monstrat. Adhuc verò alia duo munia, vt propria homini tribuuntur, quæ sentitiua facultas ex vicinia cum intellectu, quo bruta carent, participat. Cum enim intellectus discurrit, sentatrix etiam facultas suo modo discurrit, comitans illam; quod dum præstat circa præsentia, *Cogitativa* dicitur; dum citrà præterita, *Reminiscentia*.

135 Igitur pro hisce septem functionibus alij quinque sensus internos ponunt; alij quatuor; alij tres; alij duos. Nos verò eidem facultati, siue potentie physice eas omnes adscribimus cum Soar. *lib. 3. de Anim. c. 30. Rub. tract. de sensibus internis q. 1. Petr. Hurt. disp. 17. de Anim. sec. 7. Quiedo. contr. 4. punc. 2. Atriag. disp. 5. sec. 4. Franch. Alph. disp. 11. sec. 2. & aliis Recentioribus*; imò, & cum Arist. variis in locis apud Soar. & alios. Apud quos, & apud Comimb. *lib. 3. de Anim. cap. 3. q. 1.* alias sententias explicatas, earumque auctores inuenies. Ratio autem potissima nostræ Sententiæ est, quia ex vnâ parte diuersitas operationum non arguit diuersitatem facultatum, quandoquidem intellectus noster simpliciter apprehendit, iudicat, discurrit, & reminiscitur, & nihilominus vnica tantum facultas animæ est secundum omnes Philosophos: ex aliâ verò parte, non sunt absque necessitate multiplicandæ potentie, seu facultates animæ. Igitur dicendum videtur omnes operationes, quas recensimus, ab eadem animæ facultate prodire, atque ad eod sensum internum vnicum tantum esse. Quòd si hoc est verum, etiam casu, quòd potentie vitales sint proprietates realiter superadditæ substantiæ viuenti; multo erit verius siue certius, si sint ab illa realiter indistinctæ, vt fert sententia iam inter Recentiores communior, cui ego subscripsi *suprà q. 1. n. 3.* Mitto alia argumenta, quibus singulatim ostenditur omnes recentitas functiones ab eadem physica facultate nasci debere, prout apud præcitate Auctores videri potest. Ad meum enim institutum satis sunt dicta.

136 Aduerto tamen non solum iuxta Philosophiam, sed etiam iuxta Fidei principia esse certum dari in hominibus sensum internum materiale, siue corporeum ab intellectu merè spiritali condistinctum, cuius commemoratæ functiones proprii actus sint; quemadmodum certum quoque est iuxta Philosophiam, & Fidem dari in hominibus appetituum sensitiuum corporeum à voluntate merè spiritali distinctum. Qui quidem in suis operationibus per actus dicti sensus interni regitur; vt voluntas per actus intellectus. Ab huiusmodi quippe corporeis facultatibus nascitur lex illa rationi aduersa, de qua dicit Apost. ad Rom. 7. *Videō autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee, & captiuam me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Quemadmodum, & illa concupiscentia, & fomes, quem in renatis per Baptismum remanere definit Trident. *sess. 5. in decreto de peccato originali num. 5.*

Hypothesis 25.

137 Sensus internus in anteriori parte, & in medulla cerebri videtur residere, in eâ videlicet frontis portione, quæ iuprà oculos est.

Primum enim sensum internum habere suam sedem in cerebro communis, & constans Medicorum sententia est contra Arist. ponentem illum in corde. Eam tenet Gale. *lib. 8. de usu partium cap. 3. & 4.* Atque etiam *lib. 3. & 7. de placitis*, sequuntur Tolet. *lib. 3. de Anim. q. 5. Conimb. q. 2. art. 2. & lib. 1. de ortu, & interitu*, Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 13. & 31. Rub. tract. de sens. intern. q. 7.* & omnes Recentiores cum Alberto, S. Thom. & aliis. Probat autem primò, quia, ut constat ex Anatomia, & Galenus docet, cerebrum, non verò cor est radix nervorum, per quos sensus administrantur, & idèd principium fontale, & origo totius sensationis: qui quidem nervi grossiores sunt, quò propinquiores cerebro, & si ligentur per medium, versus cerebrum manent sensibiles, secus ab alia parte. Secundò, quia læsio capitis impedit sensationem illaeso corde. Tum læsa animali virtute veluti Phantasia, medicamenta capiti; non cordi apponuntur, ut scitè notavit Galen. *lib. 3. de locis patientibus cap. 4.* Tertio, quia imagines, & phantasmata rerum, & somnia in capite fieri experimur. Vnde Daniel. 2. dictum est regi Nabuchodonosor. *Somnium tuum, & visiones capitis tui huiusmodi sunt, & cap. 4. cogitationes mea in strato meo, & visionem capitis mei.* &c. Quarto, quia ex vehemente attentione lassatur, & dolet caput; non cor. Quintò, quia cerebrum aptiorem locum, quàm cor retinet in hominis structurâ, aliorumque animalium, quo possit aptius sensus internus, qui veluti centrum aliorum est, in cerebro; quàm in corde morari. Tum in sublimiori loco est, sensibilibusque externis propior, ut inde ad ipsos virtutem deriuare facile possit; sensus enim interni operatio plurimum confert ad externorum operationes. Nec refert dici in Euang. Matth. 9. *Vi quid cogitatis mala in cordibus vestris?* & cap. 15. *De corde enim exeunt cogitationes mala.* Nam, ut exponit Soar. *suprà*; ibi cor pro animâ accipitur, vel pro appetitu residente in corde, saltem quoad effectus, cui cogitationes tribuuntur, quia vnusquisque de iis, quæ appetit, cogitat. Porro appetitum in corde suam sedem habere sententia est Galeni, Soar. & aliorum. Tamen Recentiores plerique illum in cerebro collocant simul cum sensu interno, censentes illum ab hoc moueri non posse, ut debet, si loco sint distiti: qui consequenter aiunt eas, quas in corde experimur, commotiones ab appetitu concitatas effectus eius esse; non actus. De quo nos suo loco.

138 Antequam probem, quod superest datæ hypothesis noto communiter ex Anatomia tradi, in cerebro tres esse sinus, siue cellulas; vnâ quidem in posteriore; duas autem alias in anteriore capitis parte. Præter quas quartam in medio capitis ponunt alij in quibus, qui plures sensus internos adstruunt, eos accommodant, ut apud præcitatos Auctores videre licet. Cæterum ab istis cellulis pro re præsentis nullum firmum argumentum potest deduci; quia esto illæ verè subsistant, quod non satis exploratum videtur; aliis, diuersisque vibus, quam, ut sedem præbeant sensui interno, dicuntur à præstantissimis Medicis destinari à naturâ; ut videre est in Galen. *lib. 8. de usu part. Vessal. lib. 7. cap. 6.*

Realdo Columbo *lib. de cerebro, & nervis cap. 1.* Fernel. *lib. de partium humani corporis descriptione cap. 9.* & quidem, ut notat Vessal. *ibid.* nervi sensorij à cerebro descendentes in organa externorum sensuum in dictos sinus, siue cellulas non terminantur. Vnde Soar. & Rub. non videntur bene ponere sensum internum, quem vnicum dumtaxat esse opinantur, in duabus cellulis capitis anterioribus. Tum, quia organum vnus sensus, vnicum esse debet. Imò Fernel. *lib. de natural. facult. cap. 10.* non patitur, sensus internus, esto sint plures, situ, aut loco disiungi vilo pacto. Ob id alij sub iis cauitatibus frontis collocant sensum internum: vbi alij quamdam aliam cauitatem assignant, in quam ex Anatomia referunt concurrere nervos sensorios. Vtrum autem in medulla cerebri, an in membranis dictus sensus existat, adhuc controuersum est inter medicos. Fernel. in membranis esse ait Galen. in medulla. Nec desuerunt, qui in spiritibus animalibus illum collocarent, sed hi communiter reiciuntur.

In tantâ opinionum varietate, quod certius videtur, est, quod nos dicimus, residere scilicet sensum internum in medulla eius portione frontis, quæ supra oculos est; quicquid sit de cauitatibus, quæ ibidem referuntur existere; maximè, quia in eam cerebri partem concurrere nervos sensorios per quadâ foramina, communior sententia videtur, quæ tenent Conimb. *sup.* Et quidem, quicquid internæ sensationis sub experientiam cadit, id quidem in ipsa fronte videtur experiri: ibi enim, cum primùm sentitur lassitudo, defatigatio, dolor, intensus calor, &c. quæ ex nimia attentione, aut ex nimio studio solent accidere: ibi etiam rerum imagines, siue phantasmata videtur conspiciari, cum vehementiori conatu ad spectra corporea Phantasia applicamus. Ibi igitur videtur esse organum sensus, atque instrumentum internæ sensationis. Quod quidem non potest non esse diuisibile, & extensum, ut patet, cum sit corporeum, & materiale. Quam verò structuram habeat, & formam, ignotum hæcenus esse videtur.

Hypothesis 26.

Sensus internus speciebus impressis iuuatur ad operandum. Quæ diuersæ naturæ sunt ab speciebus externorum. Et à sensationibus ipsis externorum sensuum causantur. 140

Prima pars hypothesis extrâ controuersiam iam est apud omnes Philosophos: Probatûrque in primis illis rationibus tactis *q. 1. propos. 1. & 2. & in hac q. variis in locis*, quæ in vniversum probant quamlibet potentiam cognoscitiuam per speciem sibi inhaerentem iuuari ad cognoscendum. Deinde, quia ad sensationem interiorem memoratiuam dubium non est, quin sit necessaria species impressa relicta ex sensatione primariâ eiusdem obiecti, quâdoquidem, nisi ea relinqueretur species impressa nihil esset, quo memoria sensitua ad talem memoratiuam sensationem posset iuuari. Ad primariam etiam internam sensationem, cum neque obiectum, neque eius externa sensatio, utpote, quæ loco distat, sunt, possint immediatè concurrere, quidquid minus philosophicè dicat Ouiedo *contr. 13. de Ani. punci. 2.* alia citrà dubium species est necessaria, quæ, vel per meatus, vel per nervos sensorios transmissa ipsi sensorio, vel sensui externo imprimatur.

Vnde secunda pars hypothesis, (quam tenent Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 9. Rub. quest. 9. & alij communiter*) probanda venit primò, quia diuersæ 141

diuersæ potentia, quales sunt interna, & externa, diuersa principia ad suos actus videntur posse. Secundò, quia species exterior pendet in seipso, & esse ab obiecto; secus interior. Tertiò, quia si species interna & externa essent eiudem naturæ, interna ab externâ produceretur, quod fieri nequit, vt statim ostendam. Quartò, quia species externa, è naturâ sunt obiectorum; species enim lucis lumen est, species coloris, color, &c. vt in superioribus probatum est. Constat autem speciem internam lucis non posse esse lumen, quod per corpora diaphana solum potest transfundi. Tum species interna caloris calor non est, cum non experiamur calorem in cerebro, quando manus exurit, sine morâque ad cerebrum perueniat species caloris, cum calor ipse successiue produci debeat propter contrarium, &c.

142 Pro tertia denique parte hypothesis stant nobiscum Fonsec. lib. 1. *metaph. cap. 2. q. 3. sec. 8.* Moli. 1. p. q. 1. *art. 2. disp. 4. Rub. lib. 3. de Anim. q. 9. & alij Recentiores* communiter, insinuâtque S. Th. 1. p. q. 78. *art. 4. ad 2. contra Soar. lib. 3. de Anim. c. 9.* opinantem cum aliis speciem sensus interioris à quodam sensu agente etiam interiori produci, extrinsecè ad id excitante sensatione exteriori. Contrâ alios quosdam apud Rub. censentes produci illam à sensu externo determinato per externam sensationem; & contrâ alios apud Soar. dicentes produci ab specie externâ impressâ sensui externo per ipsam obiectum. Itaque non ab his causis; sed à sensatione ipsâ externâ producitur. Quod probo primò; quia species sensus interioris ab obiecto debet suam trahere originem, vt verum sit illud pronuntiatum D. August. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia,* receptum ab omnibus, saltem, quod attinet ad obiectum sensibile; sed nihil est, per quod obiectum immediatè vt per effectum à se deriuatum, concurrat ad dictam speciem causandam, nisi sensatio externa; ergo. Probo minorem; quia effectus obiecti dumtaxat sunt species impressa externa, & ipsa sensatio; species autem impressa externa per se internam non causat; quandoquidem ipsa existente in sensu externo, si externa sensatio non fiat, species interna non causatur, vt patet in dormientibus, patientibus ecstasim, & similibus. Vniuersaliter enim nihil sentit sensus internus, quod prius non senserit externus, quantumvis hic species impressa obiecti fuerit affectus. Quod si species impressa interna sine concursu externæ sensationis non fit, ab ipsâ vtique, tanquam à causâ adæquatâ censenda est fieri; quia satis superque videtur proportionata ad id muneris, neque est, cur alias concausas illi adiungamus, vt consideranti patebit. Omnes igitur, quas aduersarij adiungunt, profusè sunt reiicienda. Id, quod secundò inde venit probandum; quia, vt *infra hypothesis 29.* ostendemus, sensus internus per eandem speciem percipit obiectum sensatum, & eius externam sensationem. Ast species sensationis externæ ab ipsâ sola nasci debet, vt constat: ergo & species sensati obiecti, quæ realiter eadem est.

143 Itaque in eadem temporis mensurâ, quo celebratur sensatio externa, diffunditur ab illa species impressa, vsque ad cerebrum per continuatam actionem; perinde atque à luminoso in primo instanti, in quo illud incipit esse, diffunditur lumen per totam suæ actiuitatis spheram. Medium autem potissimum, per quod talis specierum profusio fit, spiritus animales sunt aëri naturâ suâ, seu potius ignei: eoque sine inter alios à naturâ dati; vt per internas corporis cauitates, quas opplent, viam

Pharus Scient. Tom. I.

aptam ad cerebrum sternant huiusmodi externarum sensationum speciebus.

Dicit fortasse aliquis. Ad sensationem externam attentio sensus interni omnino necessaria est. Experimur enim, dum mens aliò diuertitur, nimisque alicui obiecto cogitabunda hæret, parum, aut nihil sensus externos de suis obiectis sufficienter applicatis percipere: ergo sensatio interna ad externam prærequisita est; & consequenter hæc ab illâ mediâ specie prodire nequit. Hoc argumentum contrâ omnes est, & nimium probat. Respondeo ad sensationem externam requiri sensus interni attentionem, non quidem positiuam, sed negatiuam. Est dicere ad sensationem externam non requiritur absolute, vt sensus interior cogitet de eodem sensus externi obiecto: requiritur tamen, vt alteri obiecto per nimiam attentionem non adhareat. Dum enim in organo interiori eximiam attentionem exercetur aliqua operatio, eximio etiam opus est spirituum animalium prouentu, quippe, qui eximie conducunt ad eiusmodi sensuum operationes. Atque adeo naturaliter, quò maior est attentio sensus interni, eò plures spiritus illuc auocantur. Quò fit, vt sensus externi, ij præsertim, qui circa alia obiecta exercendi erant, spiritibus destituti, quibus erant fouendi ad suas operationes, aut nimis languide eas exerceant aut eas prorsus omittant.

Hæc dicta sunt de causâ speciei interioris, quæ primò sensui interno imprimitur ad eliciendam primariam obiecti sensationem; superest tamen dubitandum, an hæc eadem species sit, quæ in memoriâ sensitiuâ retinetur ad vteriores, memoratiuâque sensationes; an verò alia distincta ad id muneris producat, & à quâ causâ?

Censeo dicendum speciem memoratiuam, quæ in memoriâ sensitiuâ asseruatur, non esse eandem cum eâ, quæ à sensatione externâ immittitur; sed aliam ab ipsâ internâ sensatione productam. Primò, quia species memoratiua non solum est species obiecti, sed etiam, quodammodo sensationis internæ præterita, vt *hypothesis 28.* probabo; qualis non est species à sensatione externâ inducta, vt constat: ergo alia est ab illâ, productaque à sensatione internâ. Secundò, quia sensatio interna absque dubio habet virtutem producendi speciem impressam in memoriâ asseruandam: quandoquidem, vt experimur per repetitas internas sensationes circa aliquod obiectum abiens, species eius interna intenditur adeo, vt clarius illud, & facilius deinceps apprehendamus; quin sensus externus itidem circa illud versetur: ergo dicendum est talem speciem semper produci à sensatione internâ de facto. Tertiò, quia quævis intellectio quâvis ratione comparata speciem impressam relinquit in memoriâ intellectiua ad iterum idem ipsum intelligendum, vt & experientia, & communis Philosophorum persuasio testatur: ergo tantumdem est dicendum de quâlibet sensatione internâ. Quartò, quia valde credibile, & satis consentaneum rationi est speciem internam primariam à sensatione externâ impressam, ab ipsâ sensatione externâ pendere in conseruari, vt species impressa externa dependet ab obiecto; atque adeo cessante sensatione externâ, illicò desinere esse. Tametsi species secundaria à sensatione interna producta, vt pote diuersæ naturæ, in conseruari non dependeat à suâ causâ, quia hoc est proprium memoratiuarum specierum, quæ in memoriâ, seu sensitiuâ, seu intellectiua asseruantur.

C 2 Hypothesis

Hypothesis 27.

147 Sensus internus obiecta insensata per species insensatas non percipit.

Ita tenent Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 9. num. 13.* & in *Metaph. disp. 23. sec. 10. sub finem* Pet. Hutt. *disp. 17. de Anim. sec. 8.* Quied. *disp. 13. de Anim. punc. 2. n. 11.* Franc. Alf. *disp. 12. de Anim. sec. 5. n. 68.* & alij contra Rub. *tract. de sensu intern. q. 10.* Salas 1. 2. *tract. 1. disp. 4. sec. 4. n. 76.* Arriaga. in *Physic. disp. 8. sec. 6. & disp. 5. de Anim. sec. 5.* & alios ab eis relatos censentes bruta obiecta aliqua insensata per species insensatas cognoscere, vt conuenientiam, & disconuenientiam eorum, quae sibi proficua, vel nociua sunt, & similia; inter quae numerat Arriaga negationes, & priuationes rerum. Dicuntur quippe obiecta insensata, quae per externos sensus non percipiuntur; species autem insensatae, quae ad percipiendum eiusmodi obiecta aliunde, quam ab externis sensibus accipiuntur.

148 Probatum tamen nostra hypothesis primò, quia non est excogitabilis causa, à qua insensatae species brutis proueniant. Asserere enim eas infundi à Deo, vt censent Salas, & Arriaga, parum philosophicum est, & multum à ratione alienum; quia neque est verisimile habere bruta aliquam speciem, cuius nulla causa sit naturalis distincta à causa primà; neque est credibile cognoscere bruta res insensatas per species proprias infusas à Deo, quando hæc perfectio ne hominibus quidem concessa est, vt fatentur omnes. Alioquin sapientiora in multis essent bruta, quam homines, vt statim ponderabo. Nec dici potest, quod dicit Rub. eiusmodi species insensatas produci ab æstimatione brutorum medijs sensatijs eo ferè modo, quo intellectus noster medijs speciebus rerum sensibilium, acquirit sibi species insensibilium. Quoniam hoc genus vtendi speciebus alienis ad cognoscendas res insensatas absque discursu, longè à brutorum sensu alieno constare nõ potest, vt ex dicendis circa intellectum de modo isto cognoscendi, *infr. disp. 2. q. 3.* apparebit. Porro sensum brutorum non discurrenre communis est sententia Doctorum, vt videbimus *hyp. 31.* Adde, si ad cognoscenda obiecta insensata vterentur bruta discursu, fore iuxta statim dicenda, vt perfectiores læpè discursus eis essent concedendi, quam, qui possint in hominibus reperiri. Quod autem alij dicunt sensum internum determinari per speciem propriam obiecti sensati ad producendam in se speciem pariter propriam obiecti insensati, cum quo sensatum conexum est, longius adhuc exorbitat à ratione, vt apparebit ex mox dicendis.

149 Secundò probatur hypothesis. Nam in multis casibus instinctu potius naturæ, quam cognitione insensatorum dicenda sunt procul dubio bruta moueri, ne sit necessarium fateri in multis illa longè homines sapientiã superare. Igitur, & in reliquis pariter eadem ratione moueri censenda sunt. Etenim, cum aues ex ventorum sensatione mouentur ad capiendam tuta, & aprica loca pro tempestate futura, quis dicat eas ex præcognitione tempestatu moueri, quam nunquam eò vsque forsitan expertæ sunt? Et cum formicæ granorum tritici extremam partem corrodam, ne in subterraneis radicem mittant, & nascantur: quis credat eam actionem ex præcognitione nascituri tritici prouenire, aut ex cognitione utilitatis talis corrosionis ad vitandam granorum tritici mutationem, & corruptionem; quam

cognitionem neque homines assequuntur? Quis sibi persuadeat bruta propriam notitiam habere virtutum herbarum, quas medici post tot sæculorum studia non sunt adepti, dum aliis ad victum, aliis ad medelam huius morbi, aliis ad medelam alterius, aliis ad alios fines vtuntur discretionem mirabili; reiectis interim aliis vt noxiis, aut minis proficuis: In his itaque, & similibus casibus dicendum necessarîo videtur bruta cognitione tantum exteri, sensibilisque obiecti moueri ad eas actiones appetendas, atque exequendas, vt pote sibi consentaneas: quin vilo pacto præuideant fines, ad quos sunt vtilis, aut earumdem actionum vtilitates formales, quod est instinctu sibi naturaliter indito pro sua conseruatione moueri. Instinctus quippe naturalis nihil est aliud, quam ipsa bruta natura, ita, vel aliter affecta. Id quod disertè docet S. Th. in *lib. de Memor. & Remin. lec. 1. sub initium in-quiens. Inueniuntur quaedam animalia quaedam prudentiam participare non ex eo, quod habeant rationem; sed ex eo, quod instinctu nature mouentur per apprehensionem sensitiua partu ad quaedam opera faciendã, ac si operarentur ex ratione.* Quod si in aliquibus casibus id fateamur, cur in omnibus non fatebimur? itane, quod accidentia sensibilia lupi ab alio lupo percepta nullum ei ingerant terrorem, nec prouocent ad fugam, cum tamen id præsent in oue, dum ab ea leniuntur; non inde prouenit, quia ouis aliquid amplius cognoscat, quam alter lupo; sed, quia percipiens ouis id, quod sibi naturaliter aduersum est, naturali suo instinctu mouetur ad terrorem, & fugam. Sicut enim comparatione etiam eiusdem bruti, eadem pabuli cognitio nunc prouocat, & allicit brutum ad appetendum, & insequendum pabulum, illudque comedendum, quando brutum famelicum est; nunc verò prouocat ad idem pabulum fastidiendum, fugiendumque, quando scilicet brutum præ nimia pabuli repletione, aut præ aliqua ægritudine veluti nauseat super illo (tanti interest ad appetitum diuersa dispositio appetentis,) ita etiam eadem, seu similis cognitio eiusdem obiecti sensibilis diuerso modo mouet, & ad contrarios effectus bruta diuersa iuxta diuersitatem naturæ, instinctusque brutorum. Atque ita hirundo colligens paleas ad ædificandum, non ex cognitione vtilitatis ad eum finem, vt affirmat Arriaga; sed ex instinctu naturæ mouetur, posita solum sensibilium externorum cognitione; mouetur autem modò potius, quam aliàs, quia modò eius natura, aliter, quam aliàs disposita est.

Itaque appetitus brutorum non fertur in bonum, aut delectabile, aut vtile formaliter vt bonum est, scilicet sub conceptu relatiuo, seu comparatiuo apprehensum; sed tantum conceptis ab vnoquoque bruto sensibilibus accidentibus rei ipsi bonæ hic, & nunc, habitã ratione complexionis, dispositionisque naturalis, quam de præsentî habet, statim naturali instinctu ad illam appetendam, & adquirendam permouetur absque aliã cognitione bonitatis relatiuæ insensate. Pariterque conceptis accidentibus rei sibi noxiæ ad illam auersandam, & aufugiendam inducitur.

151 Ex quibus colligitur primò, commentitias esse quasdam speciales qualitates, quas quidam Recentiores comminiscuntur in obiectis, alias quidem molestas animalibus, alias iucundas, quas, inquit, sentiunt bruta, aut immediatè sensu interno, aut etiam sensibus externis, cum obiecta, in quibus resident, aut

aut appetunt, aut fugiunt. Ad quid enim est necessarium harum qualitarum commentum?

152 Secundo colligitur contra Arriag. relatum *suprà* bruta animalia non cognoscere negationes, aut priuationes rerum; neque id conuincit vlla experientia. Nam, cum eiusmodi bruta ad aliquid præstantum mouentur, alioquin non mouenda, si aliquid, quod abest, adesset, v. g. quando accurrit canis ad vmbra, quæ est defectus intentionis luminis solis, aut ad foramen obscurum, quando vsus manu apprehendit lapidem tantæ magnitudinis, aut talis figure, quæ alias non apprehenderet, nisi haberet defectum aliarum partium, quibus coniunctis, nec tã exiguam molem, nec talem figuram haberet. In his, in quibus, euentibus bruta ex cognitione rei positivæ, cognoscibilis, & defectu cognitionis eius, quod deest permouentur. Eatenus enim sensus internus, sicut & externus percipit hanc magnitudinẽ, aut hanc figuram quatenus percipit positium rei, & non percipit alias partes, quæ si adessent, rẽ facerent alterius magnitudinis, & figure. Eatenus etiam sensus percipit foramen, aut vmbra, quatenus partes obiecti, aut partes luminis circumstantes sentit, nihil autem sentit in medio. Qui modus cognoscendi negationes, aut priuationes latis, superq; est, vt bruta moueantur ad suas actiones (Tamet si propriè loquendo nulla negatio, aut priuatio a brutis sentiatur, quatenus tales actiones eorum naturæ sunt cõsentaneæ, & conuenientes relatè ad dictas negationes, siue illis suppositis. Vide, si placet *Quid. contr. 4. de Ani. pun. 5.* latè impugnantem Arriagam, quoad punctum hoc de negationibus.

153 Tertiò colligitur neque sensum internum hominis percipere obiecta insensata per insensatas species, quia absque fundamento diceretur obiectum sensus interni hominis latius patere, quàm obiectum sensus interni bruti, maximè, cum intellectui posset adscribi, si quid in hac parte peculiare experiretur in nobis, quod non in brutis.

154 Quartò colligitur falsam esse sententiam Fons. *lib. 2. Metaph. c. 1. q. 2. sec. 6. & lib. 5. c. 2. 8. q. 4. sec. 4.* Conimb. *lib. 3. de Ani. c. 5. q. 5. art. 1.* & aliorum assentientium contra communem, media specie accidentium sensorum producere in se Phantasia nostram speciem propriam substantiæ corporeæ, cui talia insunt accidentia, per quam speciem etiam intellectui communicatam ipsa substantia in se, & immediatè cognoscatur: tum ab intellectu ipso, tum à phantasia, quasi phantasia determinata per speciem propriam accidentis sensati, vim habeat ad producendam in se speciem pariter propriam, cuius alterius obiecti, cum quo illud connexum est. Hæc inquam sententia falsa est procul dubio. Primò, quia absque fundamento tribuitur phantasia vis productiua speciei insensate, quam ne intellectus quidem valet in se producere, vt citrà dubium tenendum est. Secundo, quia iam substantiæ, cui inhæret albedo à nobis visa, tã proprium conceptum formaremus, quam ipsius albedinis, quod planè est contra experientiam. Tertiò, qui videns albedinem hostiæ, diiudicare posset, an ibi adesset, vel non adesset substantia, & consequenter, an hostia esset consecrata, vel secus. Quod & experientiæ, & merito fidei repugnat. Quartò, quia non sola substantia, cui inest accidens sensatum; sed plura alia obiecta insensata, cum quo illud connexum est, cognoscuntur à nobis per proprios conceptus, quod etiam est contra experientiam. Quintò denique, quia, quo pacto cognoscimus substantiam spiritualem adinstar accidentis sensibilis, & alieno conceptu, eodem om-

Pharus Scient. Tom. I.

ninò cognoscimus substantiam corpoream, vt experientia manifestat bene animaduertenti: ergo non magis substantiæ corporeæ, quàm substantiæ spiritualis habemus propriam speciem.

Hypothesis 28.

Nullus sensus, siue externus, siue internus cognoscit suam sensationem propriam, & reflexam cognitionem. Omnis tamen sensus tam externus, quàm internus percipit aliquo modo suam sensationem, eam per se ipsam in actu exercito experiendo.

Ita docet P. Soar. *lib. 3. de Anim. c. 1.* stant autem pro primâ hypothesis parte quotquot absolute negant sensus suas sensationes cognoscere. Cui vtique non sunt censendi refragari secundam, interpretandi namque sunt de cognitione sensationis propriam, & reflexam. Pro secundâ verò parte sunt, quicumque absolute pronuntiant sensus omnes suas sensationes percipere, qui quidem primâ parti non sunt censendi aduersi, vt pote loquentes dumtaxat de cognitione sensationis experimentali, & minus propria. Vtrosque reperies citatos apud Soar. *suprà* Tolet. *lib. 3. de Ani. q. 3.* & Rub. *tract. de sens. intern. q. 4.*

Prima igitur pars hypothesis probatur. Primò, 156 quia sensus materialis non habet pro obiecto proprio proprias operationes, vt experientia constare videtur, alioquin, cur se ipsum, atque species impressas, organumque proprium pro obiecto pariter non haberet? Secundò, quia virtus reflectendi supra proprios actus maior perfectio esse videtur, quàm, vt sensibus possit competere. Vnde illud Procl. *lib. de Elem. Theo. Extensum non est ad se conuersum.*

Secunda pars probari potest. Primò, quia quemadmodum actio se ipsa fit, & vnio se ipsa vnitur aliquo pacto, ita etiam cognitio quæuis se ipsa aliqua ratione videtur cognosci. Secundò, quia sensus, quilibet delectationem aliquam, aut molestiam experitur, dum sese circa obiectum exercet, vt experientia constat: ergo suam experitur sensationem, à qua sine dubio talis delectatio realiter distincta non est, vt constat ex dictis *suprà* hypoth. 23. Tertiò, quia intellectus suas itidem experitur intellectiones, antequam accedat notitia earum reflexa, vt *infra* ostendemus: ergo & sensus pariter suas percipient sensationes. Quartò, quia omnes experimur per sensum internum operationes eius in capite nostro elaborari: quemadmodum etiam per externas singulorum operationes in propriis organis ipsorum; sed locus sensationis ignotâ sensatione, non innotescit, vt constat: ergo experimur per singulos sensus suas eorundem sensationes, non per alias reflexas, vt dictum: ergo per ipsasmet. Quintò, quia vt signa artificialia & sui, & signati notionem ingerunt, licet diuerso modo; ita pariter naturalia, quales sunt sensationes, & vnuersum, quæuis cognitio. Sextò, quia actus appetitus, & voluntatis se ipsis citrà omne dubium, cadunt sub experientiam, dum se ipsis dolore, vel voluptate afficiunt eos habentem: ergo potiori iure sub eadem cadent se ipsis actus sensuum, & intellectus. Vniuersaliter enim omnis actus vitalis, qui secum fert identificatam voluptatem aliquam, aut molestiam, quales sunt non solum actus appetendi; sed etiam cognoscendi iuxta doctrinam statutam *hypoth. 23.* necessesse est, vt per se ipsum ardeat, aut displiceat potentia, atque adeo cadat sub experientiam eius.

Hypothesis 29.

58 Sensus internus sensationem externi simul cum eius obiecto percipit, non per distinctas, sed per eandem speciem notificantem indiuisim vtrumque, obiectum quidem proprie, & perfecte, sensationem vero imperfecte, & quasi experimentalis modo.

Sententia est communis, quam cum Arist. S. Th. Scot. & aliis tenent Tolet. lib. 3. de Anim. q. 3. Rub. tract. de sens. intern. q. 3. Soar. lib. 3. de Anim. c. 1. Franc. Alf. disp. 11. de Ani. sec. 3. n. 3. & alij Recentiores contra paucos quosdam apud eisdem opinantes oppositum. Prima pars probatur planè primò; quia maior, aut minor claritas sensationis externæ apertè cadit sub experientiam sensus interioris, inde enim provenit, vt euidenter diiudicemus intellectu, num visio nostra externa clara sit, vel obscura iuxta doctrinam tradendam infra; sed claritas, aut obscuritas à sensatione externa distincta non est vt ex dicendis disp. 4. constabit Ergo. Secundò, quia sensus internus manifestè cognoscit presentiam externæ sensationis; percipit enim, quoduis animal oculis se videre, non pedibus; lingua se gustare, non auribus; hoc membrum, non aliud sibi dolere, &c. sed presentia rei sine re presente non capitur à sensu vt constat. Ergo. Tertio, quia bruta recordantur doloris infligti aliquo ictu, cuiusvisque molestie sensu externo perpeffa, aut perceptæ delectationis; quæ à sensationibus externis distinctæ non sunt, vt hypothesis 23. probauimus: ergo recordantur sensationis externæ; atque adeo, & illam simul cum obiecto per primariam operationem sensus interni perceperunt. Quarto, quia nos itidem non solùm meminimus obiecti sensati; sed etiam recordamur nos illud sensisse, vt quilibet in se experitur. Nec id adscribendum est semper intellectui discursu procedenti: nam eadem potentia, qua percipimus obiectum, videtur percipere eius sensationem: Ergo & sensus noster internus simul cum obiecto sensato sensationem eius apprehendit. Quintò; quia incredibile profus est, quod sensus externus suas sensationes percipiat, prout hypothesis preced. statuimus, & quoddam illa non percipiuntur à sensu interiori, qui tanquam dominus, & arbiter externorum datus est à natura. Sextò denique, quia cum species impressa sensui interno à sensatione externâ nascatur proximè; consentaneum rationi est, vt non solius obiecti, à quo remote ducit originem; sed ipsius quoque sensationis externæ sit quodammodo semen, & virtus representatiua.

159 Iam verò secunda pars hypothesis inde probanda venit. Primò quia sensus internus idem cognoscit, quod externus, & eadem ratione, quod attinet ad claritatem, obscuritatemve cognitionis, vt experientia monstrat. Datus est namque sensus internus, vt repetat, & repetendo colligat quicquid per sensus externos cognitum est, quos non potest non imitari, quod attinet ad modum idem obiectum cognoscendi, seu magis, seu minus perfecte. Ob id enim quò clarior, aut obscurior euadit externa sensatio, eò quoque clarior, aut obscurior euadit interna illi correspondens, vt experimur. Igitur, cum externa sensatio, tum obiectum, cuius sensatio est, proprie, & perfecte, tum seipsam minus proprie, minusque perfecte notificet, vt hypothesis 28. statutum est; consequitur, vt species ab illa impressa sensui interno semper ipsam per sensationem internam à se trahatam, & eadem ratione præferat. Secundò, quia,

vel experientia ipsa, si bene animaduertamus, constare videtur, quoties imaginamur aliquid, simul cum re imaginata eiusdem nos rei sensationem externam quodammodo quidem, imperfectiùs tamen, seu magis subobscure sentire. Igitur interna sensatio id vtrumque censenda est ferre secum virtute speciei, à qua fit oriunda à sensatione externâ. Tertio, quia negari nequit sensum internum clariùs, perfectiùsque obiectum externum, quàm externam eius sensationem percipere; aliàs negari non posset, vt negant aliqui, percipi per sensum internum externam sensationem, sicut negari non potest percipi sensatum obiectum. Igitur externa sensatio non per peculiarem, & propriam speciem notificatur sensu interno veluti proprium eius obiectum, sed per eandem sensibilem externi illi quadamtenus sese insinuat, vt explicatum est. Si enim per speciem propriam, & peculiarem cognosceretur, & vt obiectum proprie dictum, tam clarè cognosceretur, quàm externum sensibile, imò, & clariùs forsitan, quia immediatius. Quarto denique, quia species memoratiua eadem ratione & representat obiectum antea cognitum, & eius præteritam cognitionem, à qua producta est, quodammodo insinuat, vt dicemus infra hypothesis 32. Ergo tantumdem dicendum est de specie producta ab externa sensatione.

Hypothesis 30.

De sensu interno perinde fermè, atque de 160 externis philosophandum videtur, quod attinet ad modum, quem habet percipiendi sensibilia communia.

Certum est per sensum internum ea obiecta cognosci, quæ sensibilia communia dicuntur, vt sunt magnitudo, figura, locus, &c. de quibus supra hypothesis 2. Certum est etiam circa huiusmodi sensibilia magnam esse, atque mirabilem vim imaginationis, siue Phantasia. Ea enim quoduis obiectum sub quavis quantitate, sub quavis figura, & in quouis loco potest concipere. Potest illud multis in locis collocare. Potest multifariam variare eius figuram, atque situm. Potest ex variis partibus variorum obiectorum, aut etiam eiusdem infinita spectra, siue Phantasmata componere, quæ coningere, prout libuerit. Quod experientia cunctis perspectum est. Dixerim Phantasia nostram pictorem quemdam natiuum esse. Vt enim pictor ex paucis coloribus, quos in tabella paratos habet infinita potest compingere, non solùm vera, sed fictitia; ita etiam Phantasia nostra iis, quas accipit, speciebus præter obiecta vera, vnde dictæ species manarunt, infinita alia figmenta potest sibi formare, variatis tantùm, atque confictis sensibilibus communibus verorum obiectorum; idque facilitate summa, & mira promptitudine. Quocirca D. August. in lib. de vera, & falsa religione cap. 10. ita scribit. *Phantasmata porro nihil sunt aliud, quàm de specie corporis corporeo sensu attratta figmenta. Que memoria mandare, vt accepta sunt, vel parvi, vel multiplicare, vel contrahere, vel distendere, vel ordinare, vel perturbare, vel quolibet modo figurare cogitando facillimum est.*

Quo verò pacto cuncta hæc à Phantasia fiant, 161 non est hactenus à Philosophis exploratum, imò nec tactum, quod ego sciam; cum tamen, & scitu dignum, & eximia ad Philosophiam intellectionis humanæ conducens sit. Id igitur sine duce tanto examinare in præsentia. Faxit Deus,

Deus, vt in re valde coniecturali veritatem attingam, in cuius disquisitione pro exemplis maxime vtar obiectis visus (tametsi de reliquis sensibilibus externis eadem ratio sit) tum, quia sensus internus circa obiecta visus potissimum solet Phantasiari. Tum, quia ea inter omnia externa, notiora sunt, & magis obuia, magisque etiam à nobis in superioribus explicata.

162. Suppono primò, id, quod nemo negare potest, cum primum sensus internus alicuius obiecti sensati assequitur noticiam, sub eisdem prorlus sensibilibus communibus illud percipere, ac per externum sensum sensatum est; nam prima obiecti interna sensatio à sensatione externà ducit originem; hæc autem nihil aliud notificat sensui interno, quam illud, quod per ipsam perceptum est, vt experientia monstrat, alioqui nil certi possemus concipere sensuum externorum ministerio; sed passim per eos falleremur. Semel autem concepto proprio sensibili per sensum interiozem sub eisdem communibus sensibilibus, sub quibus illud sensatum est per exteriorem; bene potest iam deinceps sensus interior iteratis sensionibus variare, prout sibi libuerit, illius sensibilia communia, concipere videlicet illud sub alià presentia, quantitate, situ, figurâ &c. Puto tamen hoc præstare non posse, nisi per speciem memoratiuam productam à suâ primariâ, aut etiam à secundarijs sensationibus; non verò per speciem impressam ab exteriori sensatione, vt ex dicendis apparebit.

163. Suppono secundò, per speciem vnus proprii sensibilis alterum sensibile proprium neutiquam posse ab interno sensu cognosci, sicut nec potest ab externo, vt ex communi statuimus *hypoth. 18.* quia species vniuersiuque proprii sensibilis tantum habet virtutem ad representandum illud vnâ cum sensibilibus communibus, quæ eiusdem possunt esse affectiones, vt ibi monstrauius. Id; quod pariter habet locum in singulis partibus extensionis eiusdem sensibilis proprii, vt potè à quibus species diuisibiliter promanat, vt ibidem notatum est.

164. Ex his infero primò; partes sensibilis proprii, quæ diuisibiliter percipiuntur per sensationem externam; diuisibiliter quoque percipi per internam; quales sunt partes extensionis transluerse propositionis; & quæ indiuisibiliter capiuntur per sensum externum, vt partes intensiõis; pariter per internum capi. Quia in his non possunt non sibi inuicem correspondere sensus internus, & externus; vt est notissimum. Quandoquidem ambo per species eiusdem virtutis capiunt singula obiecta.

165. Secundò infero. Quemadmodum species interna cuiusvis sensibilis proprii indifferens est naturâ suâ ad representandum illud sensui externo sub hoc, aut sub alio sensibili communi iuxta dicta pro sensu visus *hypoth. 5. & 6.* & pro alijs *hypoth. 10. 12. 14. & 17.* ita & potiori iure speciem internam eiusdem similem indifferentiâ habere comparatione sensus interni. In quo nullum est dubium. Quomodo verò eiusmodi indifferentiâ determinetur in sensu interno, tota presentis hypothesis difficultas est.

166. Existimo per partes interni sensiterij determinari; quemadmodum per partes externi determinari diximus locis citatis. Quod probo primò: quia imaginatio, dum vtitur speciebus visus (vtitur autem eis, vt in plurimum) simul, & vnico quasi obtutu nequit plura, aut maiora obiecta apprehendere, quam ipse visus vnico intuitu potest per-

cipere, vt experientiâ compertum est; atque ideo, quoties plura obiecta, maioremvè extensionem sagtagimus imaginari, quam per visum vnico haustu comprehendendi possunt, non simul, sed successiue illa apprehendimus per quendam imaginationis discursum ex vnâ ad aliam partem: Quo etiam patet per motum oculorum, aut capitis discursu quodam visionis factò ea videmus successiue, quæ simul oculi non possunt capere. Hæc autem imaginationis proprietas, non aliunde videtur ortum habere, nisi, quia magnitudo obiecti ex magnitudine subiecti pensatur, in quâ sensatio interna peragitur: vt visioni externæ accidit. Atque ita, quemadmodum organum visus tum percipit summâ, quam potest obiecti magnitudinem ad eam distantiam, in quâ illud apparet; quando ipsius specie exactè impletum est: sic organum sensus interni, quando totum adæquatè impletur sensatione interiori, summam, quam potest, magnitudinem obiecti percipere videtur: vt autem amplius percipiat, oportet sensationis iam habitæ aliquid amittere, quo detur in organo locus ad nouam partem sensationis obiecti noui, vt etiam accidit in visu. Ita tamen, vt, quod in visu fit receptis nouis obiectorum videndorum speciebus in eisdem partibus organi per nouam harum applicationem factam medio motu locali; in imaginatione fiat non receptis, sed excitatis in eisdem partibus organi, aut nouis speciebus diuersorum sensibilibus propriorum, quando talia sunt, quæ concipienda denuò sunt, aut eisdem eiusdem sensibilis proprii ad nouam eiusdem sensationem sub nouo sensibili communi, quando ipsummet est concipiendum sub maiori, vel sub aliâ extensione; (quas quidem species organum ipsum abunde præhabet impressas, & donec excitantur, sopitas.) Fit autem eiusmodi illarum successiua excitatio, non beneficio motus localis; sed beneficio liberi arbitrij hominis, aut alterius causæ successiue aduenientis talium specierum excitatiuæ, iuxta in ferius dicenda.

Secundò id ipsum confirmatur; quia si in interno sensiterio (aliter, quàm in externo) plura obiecta, aut plures partes eiusdem distinctè possent in eadem parte organi representari, non posset reddi idonea ratio, cur tot obiecti partes, & non plures simul represententur. Neque enim id nasci potest ex defectu specierum, vt patet: habemus enim in promptu species, quibus statim pergit imaginatio ad alia noua sensibilia capienda, seu propria, seu solum communia; neque ex defectu potentie: hic enim magnâ ex parte suppletur per animi impensam attentionem; per quam efficitur sapere, vt plus facultas, quàm antea, operari valeat. Constat autem experimento, ex eo, quòd nimia attentione imaginari contendamus non fieri, vt obiectum maius appareat, quamuis appareat melius, & clarius. Igitur magnitudo obiecti iuxta magnitudinem organi taxari videtur; quæ, quia attentione non augetur, neque obiectum augeri potest: augeretur autem haud dubiè per attentionem, si augmentum eius per replicatas nouarum ipsius partium sensiones in eadem parte organi efficeretur. Vnde etiam fieret, vt eò maiora obiecta vnusquisque simul capere posset, quò perfectiorem haberet imaginationem, eò autem minora, quò imperfectiorem. Quò rursus contingere posset, vt imaginatio alicuius simul non posset capere, quidquid caperet simul sensus externus ob magnam eius hebetudinem, quo multis fallacijs aperiretur ianua: Tum, quia vt magna est inter homines inæqualitas, quod attinet ad

perfectiorem viuacitatemque imaginationis, magna etiam esset inæqualitas inter obiecta, quæ singuli simul capere possent, quod non est consonum experientia, vt quisque consulens alios circa ea, quæ imaginari valent, deprehendere potest. Denique, iuxta hanc positionem melius componitur proportio, quam seruat imaginatio cum sensibus externis, quod attinet ad sensibilia communia: ita vt in ea dumtaxat quantitate possit imaginari obiectum simul, in quâ potest simul capi à sensu exteriori, quia videlicet vtriusque organa in tali proportionem suapte naturâ disposita sunt.

Tertiò experientiâ etiam quisque deprehendit si speciebus tactus, aut gustus aliquid imaginetur, vt potest, non posse se illud sub quantitate maiori simul per tales species imaginari, quam per ipsum tactum, aut gustum simul sentiri potest; quæ quidem quantitas valde exigua est comparatione quantitatis, quam percipit visus. Igitur talis magnitudo per magnitudinem taxatur sensiterij interioris; qui eam seruat proportionem cum sensiterio externo, vt quando per speciem eius operatur, ei prorsus accommodetur, quod attinet ad sensibilia proprii obiecti communia, quæ exacte replent integrum sensiterium. Alioquin, cur interior potentia vtens simul speciebus tactus, quibus potest tangere successiuè obiectum vnius leuicæ, aut replicans eandem speciem non tangit illud totum simul: quando quidem valet vtens visus specie obiecta maiora simul amplecti?

169 Quarta, si quis imaginatione complectatur totum, quam potest cæli, vel montis extensionem veluti è regione sibi propositam, attentèque supra se reflectat, experimento noscet haud dubie, dexteram partem eius magnitudinis, quam contempletur, ante dexterum frontis cornu obuertari; atque ibi fieri sensationem internam eius; sinistram autem obiecti partem per partem sinistram frontis percipi. Tum, si attentius partem dexteram obiecti inspicat, eum, quem adhibet, impensiosem conatum in dexterâ parte frontis experietur. Igitur signum est obiecti imaginati extensionem eum extensione organi interni commensurari, quod in parte anteriori cerebri, hoc est in fronte sedem habet, vt *hypoth. 25.* statutum est.

170 Quinta. Qui obiectum aliquod extensum imaginatur, ita in aliquâ eius parte potest imaginationem intendere, vt ea præ reliquis clariùs, distinctiùsque sibi appareat, vt experientia notum omnibus est; sed hoc non posset ita euenire, nisi ea obiecti pars per partem organi sentiretur distinctâ ab ijs, quibus sentiuntur reliqua, quæ minus clarè apprehenduntur: ergo extensio obiecti imaginati extensioni organi interni respõdet, nec quælibet pars extensionis per totum organum sentitur. Maior est ipsa experientia, & consequentia est euidentis. Probo minorem. Quia, quod aliqua pars obiecti sensibilis clariùs appareat, quàm reliquæ, & quàm ipsa apparebat prius, propter maiorem attentionem denud accedentem, maxime pendet à maiori spirituum animalium prouentu virtute conatus, qui ad attendendum adhibetur, attracto. Cum igitur huiusmodi spiritus non aliter iuuent potentiam, quàm disponendo, & fouendo eam organi partem, vbi sensatio celebratur (ob id enim *hypoth. 7.* docuimus clariùs ab oculis cerni eam obiecti particulam, in quam collinat axis opticus; quia pars tunicæ retinæ, vbi eius particula visio fit, pluribus gaudet spiritibus. Conficitur, eam obiecti partem, quæ clariùs per imaginationem concipitur, diuersâ organi parti, maiori que spiri-

tuum affluentia disposita, correspondere, ac correspondere alia, quæ minus clare. Si enim omnes, aut toti organo, aut eidem eius parti correspondere; omnes haud dubie, aut æque clare, aut æque obicure conciperentur; quia non plus spirituum ad sensationem vnius, quàm ad sensationem reliquarum concurrerent.

Sextò. Experientiâ constat non posse nos per 171 speciem visus aliquid post tergum nostrum imaginari, nisi pariter spatium illud, quasi ante oculos ipsâ imaginatione ponamus. Quod sanè non ita eueniret, nisi representatio præsentia obiecti imaginari penderet maxime à positione, quam sensus habet in organo sensus interni. Igitur per illud eiusmodi species videtur ad sensibilia communia representanda determinari.

Septimò, sensus internus materialis est, & extensus, quemadmodum externi: ergo consentaneum rationi est, vt eundem cum illis seruet operandi, & sentiendi modum, quod attinet ad dignoscenda sensibilia communia: Ergo sicut horum sensatio externa per partes sensiterij externi determinatur; ita & interna determinari censenda est. Et confirmari potest; quia non videtur verisimile, quòd partes sensationis internæ extensæ per organum indiuisibiliter representent omnes, & singulas partes extensæ obiecti, quando in reliquis sensibus materialibus contrarium euenit: si autem diuisibiliter dicantur representare, habemus intentum: quia, vt sic quantitas extensionis obiecti nequit non penes extensionem organi determinari. Deinde confirmatur; quia non est credibile internam apprehensionem formicæ æque esse extensam per sensiterium, ac apprehensionem ingentis montis. Præterea confirmatur virgentius. Quoties vnâ partem obiecti imaginati attentius, quàm reliquas, atque adeo clariùs concipimus, non potest non apprehensio clarior illius partis esse distincta à magis obicure reliquarum: quia eadem apprehensio non videtur posse esse simul clara, & obicure etiam respectu diuersorum obiectorum: sed non est credibile tales apprehensiones esse distinctas, solum quasi intensiue, ita vt inhæreant ambæ eidem subiecto: Ergo dicendum est esse distinctas extensiue, atque ita inhærentes distinctis partibus subiecti. Quo iterum habemus intentum.

Octauò denique probatur hypothesis nostras 173 quia non apparet aliud per quod species sensibilis proprij possit respectu sensus interni determinari ad representandum communia præter partes organi eius: Ergo per has determinari dicenda est. Etenim à sensatione externâ imprimis non euadit determinata, vt constat: quandoquidem, quoduis sensibile proprium sub diuersissimis communibus potest, & solet concipi per sensum internum, quàm est conceptum per externum. Deinde per causam excitatiuum speciei, quæcumque sit ex recensendis *infra n. 180.* huiusmodi determinatio non potest fieri, quia excitatio specierum dumtaxat fit per quamdam sympathiam; cuius solum est determinare quoad exercitium causam, iam aliunde completam, determinatamque, quoad speciem, vt patebit ex dicendis *ibidem*. Aliud autem non videtur excogitabile præter organi partes, per quod determinatio prædicta effici possit.

Obijci tamen potest primò contra hypothesis 174 nostram. Plures sunt partes extensionis obiecti sensati, tum per internum, tum per externum sensum distinctè conceptæ, quarum species nihilominus in eadem parte interni sensiterij imprimi debet, etiam

fi

si sensationes externæ, à quibus nascuntur, in distinctis partibus sensiterij externi resideant, eo quod per eandem lineam à sensiterio externo ad internum recta mittuntur. Vt patet in speciebus immixtis ad sensum internum ab omnibus, & singulis partibus sensiterij tactus, quæ à pede vsque ad cerebrum in eadem lineâ rectâ dispositæ sunt. Igitur nec omnes partes extensionis obiecti per sensum internum apprehensæ, nec omnes partes sensiterij, sensationisque exterioris diuersis correspondent partibus sensiterij interioris, vt nostra hypothesis statuit. Respondeo primò species quas ad sensum internum mittunt sensationes externæ per spiritus animales, tanquam per proprium medium, non per lineas rectas protendi à principali agente, vsque ad cerebrum, vt protenditur lumen à luminoso, quia non est credibile semper patere aditum talibus lineis rectis per cauitates, quibus incedunt spiritus animales; sed ita propagari, vt è quocumque subiecto insint, operantur sint circunquaque, vt sunt calor, frigus, & aliæ huiusmodi qualitates. Quo posito, dum perueniunt ad sensiterium internum quacumque demum viâ eo vsque permeant, quoquo versis naturaliter diffundi possunt: sicque ita accommodari, vt singulis partibus specierum certæ quadam partes correspondent sensiterij interioris pro ratione partium exterioris, à quibus illæ immixtæ sunt, ita vt quælibet pars sensiterij externi suam in sensiterio interno correspondentem habeat determinatam à naturâ ad recipiendam speciei partem, quæ ex illâ mittitur. Quod si ita à naturâ est constitutum, vt est possibile, & satis verisimile propter hæcenus dicta. Respondeo secundò. Eito demus per eandem lineam species plurium obiectorum recta ad sensiterium internum mitti, dici adhuc posse in ipsis profunditate (quam citrà dubium habet) esse diuersas partes destinatas pro obiectis, quæ in tali lineâ disposita inæqualiter distant ab illo: Nec fieri cuiusque sensationem, donec accedat species ad partem sibi propriam, quamuis pertranscat per alias anteriores. Respondeo tandem, si quando fortasse in eandem partem organi interni dictorum plurium obiectorum incidant species, tunc quasi per accedens discerni per sensum internum talia obiecta distincta; & loco distita esse, penes maiorem scilicet, & minorem intensiorem ipsarum specierum, habita etiam ratione qualitatis earum. Quo pacto agentes de audita *hypoth.* 10. philosophati sumus de obiectis, quæ per eandem lineam mittunt species ad eius organum.

175 Secundò obijci potest. Quoties primaria sensatio obiecti totum sensiterium internum non occupat iuxta nostrâ hypothesis in eâ solâ parte, in quâ residet; relinquet speciem memoratiuâ, quæ ibidem dumtaxat subinde causabit eiusdem obiecti sensationes vltiores. Ergo nequibit tale obiectum maius, aut alterius figuræ, vel situs imaginari, quam per primariam sensationem conceptum est. Consequens planè est contra experientiam: Ergo hypothesis, vnde sequitur, falsa. Respondeo, speciem memoratiuam ex primariâ internâ sensatione, aut etiam ex alijs oriundam per totum sensiterium extendi; ita vt quælibet pars sensationis in omnibus, & singulis partibus sensiterij relinquat speciem suam, sicut quælibet pars luminosi in omnibus, & singulis partibus medijs producit lumen. Hoc enim, & valde possibile, & facile, & valde consentaneum, & congruum est naturæ Phantasæ, vt valeat per quamuis huiusmodi generis speciem innumeris postea modis phantasiari, vt phantasiari posse experimur. Itaque pro

recipiendis diuersis partibus speciei impressæ à sensatione externâ diuersas partes organi interni videntur esse determinatæ proportionem correspondentes; tum partibus sensiterij exterioris, tum partibus obiecti sentiendi, prout nuper dicebam: hoc enim fuit expediens, ne passim sensus internus deciperetur in primarijs rerum apprehensionibus à sensibus externis oriundis, quæ suauis sunt ex se iuxta doctrinam tradendam *hypoth.* 31. de apprehensionibus sensus interni suauis, & non suauis. Partes verò speciei memoratiuæ diuersis partibus tum primariæ sensationis, tum obiecti correspondentes in omnibus, & singulis partibus organi interni videntur subiectari ad finem dictum phantasiandi sine fine. Tamen, vt euitetur etiam fallacia memoriae circâ sensibilia communia obiecti sensu externo percepti, recordatio suauis eius in solâ eâ parte organi causari possit per dictam memoratiuam speciem, in quâ primaria eiusdem obiecti apprehensio suauis virtute sensationis externæ cautata fuit. Non item in reliquis, in quibus virtute talis speciei solum imaginationes Phantasticæ, & non suauis formari possunt; Dum tamen sensus perfectè, & sine perturbatione operatur. Quod addo, quia quando perturbatus, aut per somnum, aut per amentiam operatur, nihil vetat, eum mille pari fallacias, formando in quibusque partibus sensiterij apprehensiones eo imperfecto modo suauis fictorum obiectorum, quæ nunquam per sensus externos percepta sunt. De quo vide dicenda *infra n.* 193.

176 Obseruandum tamen est; cum dicimus determinari speciem sensibilis proprii penes partem organi, cui inhæret ad representandum obiectum lub hoc potius, quam sub alio sensibili communi; non ita intelligendum esse, vt per vnamquamque organi partem vna dumtaxat præsentia obiecti valeat representari. Nulla enim est pars organi proportionata obiecto per quam non possit illud representari in quouis loco. Neque vllus est obiecti locus, qui non possit per quamuis organi partem representari. Cum enim obiectum propositum ob oculos transuersè mouetur; ita possumus illud insensu visu mouendo oculos paulatim, vt semper per eandem retinæ particulam in omnibus, diuersisque locis, quos successiue acquirit, videatur; si verò immotis oculis moueatur obiectum, aut è contra, immoto obiecto, moueantur oculi, fieri vtique poterit, vt talis obiecti species omnes partes retinæ successiue percurrat, sicque per omnes in eodem loco videatur. Quod ergo intendimus, dum supradictam specierum determinationem per partes sensiterij faciendam adstruimus, est idcirco partes eiusdem obiecti, aut plura obiecta simul per sensum apprehensa sub tali distantiarum proportionem apparere, quia partes sensiterij, in quibus apparent, similem distantiarum proportionem habent inter se; tota quippe obiectorum proportio apparens ex proportione partium organi ducit originem. Et quoniam magnitudo, figura, situs, & alia huiusmodi sensibilia communia in huiusmodi proportionem posita sunt; idcirco hæc proprius quodammodo, quam præsentia mda dici possunt per partes sensiterij determinari. Tantundem ergo, quod de organo visus, de organo sensus interni dicendum putamus; hoc tamen discrimine, quod sensationum, sensibiliumque communium variatio in visu per nouas fit specierum productiones, vel in eadem parte organi, vel in diuersis: In sensu verò interno per nouas specierum iam præ habitatarum excitationes

tationes fieri potest, de factoque plerumque fit unde patet, quomodo per sensum internum concipiuntur cetera sensibilia communia, numerus, motus, quies, discretio, continuitas, & consentaneè ad ea, quæ de illis relatè ad visum diximus *hypoth. 6.*

178 Ex quibus, quædã notatũ digna sequitur. Primum est, quod quemadmodũ per eandem partẽ sensiterij exterioris nequeũt plura obiecta distinctè, & in distinctis locis simul sentiri, sed singulæ partes singula loca sibi vendicant; ita pariter per eandem partem sensiterij interioris nequeunt plura simul obiecta in diuersis locis apprehendi, sed quicquid per eam partem simul concipitur, in eodem loco appareat necessè est. Vnde rursus consequitur sensum internum non posse plura, vt plura simul percipere, nisi per plures partes sensiterij, & consequenter per plures cognitiones percipiat illa. Nam ea, quæ per eandem sensiterij partem in eodem loco veluti penetrata apparent, esto re ipsa plura sint, non vt plura, sed tanquam vnum representantur: sicut è contrã, quod apprehenditur in pluribus locis, esto re ipsa sit vnum, plura esse videtur. Quæ quidem experientiã ipsã satis sunt etiam manifesta.

179 Secundum, quod sequitur est, eam phantasmatum, siue spectrorum varietatem, quæ imaginatio nostra confingit, non aliter, quam per excitationem specierum memoratiuarum in varijs partibus interni sensiterij fieri. Cum enim obiectum paruum, quod apprehendimus, sub ingenti postmodum magnitudine imaginamur, aliud non facimus, quàm excitare speciem proprii sensibilibus eius obiecti (quæ per totum sensiterium iam est extensa, vt constat ex dictis) vt in magnã ipsius parte eiusdem obiecti sensationem progignat siue sub simili, siue sub diuersã figurã: sic, cum per speciem exigui adamantis, aut auri montem integrum adamantinum, aureumvè imaginamur, nihil aliud præstamus, quàm per speciem adamantis, aut auri excitationem in tantã, & tali organi parte sensationem procreare, quanta, & qualis suapte naturã, tantam, talemque magnitudinem montis valet representare. Vnde hic nulla confingitur identitas inter aurum, & montem terrenum, ad cuius instar imaginamur montem aureum; sed tantum confingitur in ipso auro figura, & magnitudo montis, quam non habet reuerã. Quod planius cernitur, quando montem aureum concipimus, cuius similem terrenum nunquam concepimus, quoad magnitudinem, & figuram. Similiter, cum monstrum confingimus ex capite leonis, corpore hominis, & pedibus aquilæ, vel aliud simile, quod præstamus, est excitare speciem eorum partialium obiectorum, vt in talibus organi partibus, atque adeo sub talibus præsentis obiecta sua representent, qualibus opus est, vt nobis appareat ea monstruosa compositio, & in cæteris pariter.

180 Porro excitationes specierum, quæ in memoriã sensitiuã, donec excitentur, veluti consopitæ iacent, nullam causantes internam sensationem earum, quas causare possunt, vt constat, à multis, varijsque incitamentis valent oriri. Primum enim in nobis sæpe excitantur virtute arbitrij voluntatis, quæ supra sensum internum dominium habet, atque adeo potest liberè mouere illum, vt tale, vel tale quiddam imaginetur, aut apprehendat, quod per quamdam veluti generalem applicationem plerumque fit, quã voluntas phantasmam applicat, vt circa aliquam materiam confuso quodam modo prius conceptam distinctius, expressiusque versetur.

Vniuersaliter autem in quouis animali non raro excitationes proueniunt ministerio Angelorum, atque etiam Dæmonum, qui bene noscunt, quo pacto phantasia sit mouenda, vt cogitet, quicquid ipsi desiderant. Quandoque etiam influxus causarum vniuersalium species excitant procul dubio has, aut illas penes influxuum diuersitatem, sæpe etiam alteratio temperamenti animalis, aut humorum commotio consentaneè ad eorum naturam sufficienter species; vnde melancholici tristitia solent imaginari, læta sanguinei. Quando verò ex sensatione vnus obiecti alterius excitatur sensatio, qui modus excitandi est frequentissimus, maximè ad id conducit eorumdem obiectorum propinquitas localis: tum eorum similitudo, aut quæuis omnino analogia: insuper dissimilitudo, aut quæuis oppositio: nec non quæuis obiectorum connexio. Habet etiam vim magnam ordo, quæ species sunt comparatæ, vt vna per alteram eodem ordine excitetur. In quibus omnibus locorum mira illa ars memoriæ localis. De qua suo loco nobis agendum est. Affectio etiam animalis multum valet ad excitandas species, vnde frequenter menti occurrunt ea, quæ vehementius amamus, vel odio habemus, vel quouis affectu prosequimur. Quæ omnia non per influxum physicum; sed per sympathiam quamdam concurrunt ad specierum excitationes, vt communis Philosophorum opinio fert. Quæ sympathia in eo stat, quod species antea sopita defectu concursus Dei ipsi non debiti, posito suo incitamento, vel circumstantia quadam, iure iam talem concursum, vt sibi debitum connaturaliter exposcit, assequiturque, & operatur.

Hypothesis 31.

Sensus internus propriè neque discurret, neque iudicat. Habet tamen apprehensiones quasdam suasivas, quæ pro iudicijs ipsi sunt, ab alijsque apprehensionibus purè simplicibus, seu non suasivis in modo tendendi discriminantur.

Priorem partem huius *hypoth.* tenent Tolet. *lib. 3. de Anim. cap. 3. q. 3. Rub. tract. de sens. intern. q. 5.* & omnes Recentiores communiter cum alijs ab ipsis relatis; contra nonnullos apud Rub. tribuentes sensui interno præsertim hominis proprium iudicium, & discursum. Pro cuius explicatione in primis oportet notare iudicium interdum accipi impropiè, & latè pro quolibet rei cognitione, quo pacto acceptum, vel externis etiam sensibus potest attribui, iuxta illud Iob. 12. 11. *Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem?* Modò tamen propriè, & strictè sumimus illud pro cognitione, per quam perfectè de obiecto sententia fertur, affirmando videlicet, aut negando illud esse, aut non esse. Deinde discursus etiam latè, & impropiè sumi potest pro quouis transitu, quo potentia cognoscitiua ex vnã cognitione transit ad aliam, de quo non est dubium posse etiam sensibus conuenire. Quod eis negamus, est proprium & strictum discursum, per quem ex vno obiecto iudicatio inducitur mens ad iudicandum aliud, ob connexionem deprehensam inter vnum, & aliud.

Igitur, quod iudicium propriè, & strictè sumptum in sensu materiali siue hominis, siue bruti non reperitur, inde venit probandum, quia iudicium intuitiuum, quale habent Angeli, & Beati in sensu reperi non potest: eo, quòd hic iudicandi modus sublimior est, quàm, vt potentia adeo imperfectæ possit aptari: sed, nec iudicium comparatiuum, quale

le intellectus noster exercet pro statu præsentis, potest sensus habere, quia sensus suâ naturâ non est comparatiuus, vt docet S. Th. 1. 2. q. 12. art. 5. & q. 13. art. 2. & ex se patet. Tum, quia multa interueniunt in iudicio comparatiuo, quæ à sensu longè sunt aliena, vt constat ex dicendis *Disp. 2. q. 4.* Nullum igitur iudicium proprium potest in sensu interno inueniri.

183 Vnde probatur primò; Nec posse in illo inueniri proprium discursum: quia proprius discursus ex proprijs coalescit iudicij. Secundo probatur; quia sensus internus non potest dignoscere connexionem antecedentis cum consequente, in quâ potissimum discursus nititur, cum illam nos dignoscat externus, eo, quod internus nihil non sensatum per externum percipere valet, vt *hypoth. 27.* statutum est; igitur, neque potest propriè discurrere. Tertio, quia, vt ex *ibidem* dictis colligitur, nullâ experienciâ probari potest discurrere sensum internum, sicut neque percipere illud aliquid insensatum. Igitur non est fundamentum ad attribuendum illi discursum.

184 Iam verò dari in sensu interiori duplex genus apprehensionis, alterius suauis, alterius secus; inde probatur: quia experienciâ constat, quosdam ipsius apprehensiones non esse compotes permouere appetitum, sicut sunt alia: quasi posteriores de obiecto apprehenso veluti persuadent animal: priores non item. Si enim imaginemur nos domo cadente opprimi, aut ex rupe præcipitari, aut à tauro infequente corripri: dum nulla eiusmodi euentuum suboritur suspicio, nihil in appetitu terroris experimur: ergo talis apprehensio non valet appetitum mouere ad terrorem: cum tamen aliâ similitum obiectorum phantasia vehementer deterreat. In brutis etiam sepe numerò accidit, vt per apprehensionem obiecti, neque ad eius fugam, neque ad eius prosecutionem permoueantur, donec ita apprehendant illud, vt veluti persuadeant sibi ita esse, sicut concipitur, quod etiam experientia sepe testatur. Et quidem, vt appetitus rationalis nisi in obiectum iudicatum efficaciter ferri nequit, vt fert opinio probabilior, & mihi vera; De quâ *suo loco*: ita appetitus sensituius haud dubiè nequit efficaciter ferri, nisi in obiectum tali apprehensione conceptum, quæ pro iudicio ipsi sit ex suo peculiari modo tendendi in obiectum determinatiuo, & suauis; cuiusmodi non sunt omnes sensus interni apprehensiones. Id, quod satis expressè docet S. Th. 1. 2. q. 9. art. 1. ad 2. dum ait appetitum sensituum imaginatione non moueri, nisi aestimatio obiecti accedat; Aestimatio quippe ab eâ apprehensione, quam non suauis vocamus, nihilo differt. Eademque est doctrina Arist. *lib. 2. de Anim. text. 154.* aliorumque Philosophorum communiter. Ob id enim distinguunt omnes, vt vidimus *hypoth. 24.* in sensu interiori facultatem imaginatiuam, & aestimatiuam relatè ad dictas duas apprehensiones.

185 Obseruandum tamen est id, quod iam in superioribus tetigi: Internam sensationem primariam, quæ à sensatione externâ media specie impressâ caulatur, è genere suauis esse; hoc ipso, quod ab euidente experienciâ sensationis externæ nascitur, nisi fortasse illa non formaliter; sed virtualiter dumtaxat suauis sit, quatenus alterius suauis caulatiua est. Quemadmodum prima intellectualis apprehensio obiecti sensati à sensatione externâ oriunda virtualiter solum est suauis comparatione intellectus, quatenus caulare valet iudicium de ipso obiecto sensato, deque

eius etiam sensatione. Cæterarum verò sensationum internarum, quæ ab specie memoratiuâ relictâ in memoriâ nascuntur, alia suauis sunt, alia non suauis, vt constat; suauis autem illæ potissimum sunt, quibus animal recordatur præteritorum actuum, & obiectorum, quorum experimentalem noticiam habuit in tempore præterito; quâ ratione animal per sensum internum noticiam de præteritis habere potest.

Quod addo, quia, vt est sententia communis 186 Philosophorum, præteritum formaliter vt præteritum sub sensum internum non potest cadere, sed tantum materialiter, quatenus sensus per speciem in memoriâ relictam sentire potest obiectum antea sensu externo perceptum, eiusque tum externâ, tum etiam internam sensationem, quæ iam non extant, quasque de præsentis sensus non experitur, quod est quodammodo sentire illas, ipsarumque obiectum, vt præterita; estque sufficiens noticia, vt appetitus sensituius suo, quem habet, instinctu naturali perinde moueatur, ac si noticia præteritorum formaliter vt talium esset.

Hypothesis 32.

Per actum memoriæ sensituiæ ab specie memoratiuâ in ipsâ asseruatâ nascentem, tum obiectum sensu interno sensatum, tum ipsius interna sensatio ab animali cognoscuntur. Obiectum quidem propriè, & perfectè; sensatio verò minus perfectò, & quasi experimentaliter modo.

Dari memoriâ sensituiâ, tum in nobis, tum in plerisque brutorum certo certius est apud omnes. Ea autem est facultas interna animalis, quæ asseruatas habet species ad iteratò cognoscendum obiecta prius ab ipso animali cognita, vt *suprà hypoth. 24.* ex communi positum est. Vbi etiam statuimus pro munere isto, & pro reliquis, quæ in sensu interiori experimur, non plures potentias distinctas inter se realiter, sed vnicam adstruendam esse. Eiusmodi autem species, quæ in memoriâ sensituiâ asseruantur, ab ipsis internis sensationibus effectiue produci, impressasque in memoriâ relinqui, concors Philosophorum sententia est. Nam, quemadmodum sensatio externa sensui interno speciem imprimit; vt ille percipiat obiectum, quod per sensationem ipsam à sensu externo perceptum est, iuxta doctrinam traditam *suprà hypoth. 26.* Ita etiam sensatio interna, dum adest, sensui interno speciem imprimit quâ possit ipse, transactâ illâ, iterum idem obiectum postea percipere, quod per sensationem ipsam antea perceperat.

His positis, prior pars hypothesis, quam, cum 188 alijs tenet in simili agens de memoriâ intellectuiâ, & latè probat Ouid. *contr. 5. de Anim. pun. 4.* Probatur primò; quia dum recordamur obiecti antea imaginatione apprehensi, planè experimur, & ipsius apprehensionis ante habitæ nos recordari; neque est, cur eiusmodi recordatio per duos actus, & non per vnicum solum dicatur fieri. Secundo, quia indubitatum est sensationem internam præteritam sub sensum interiore cadere; recordamur enim apertè nostrorum somniorum, aliarumque imaginationum in vigiliâ antehabitarum, idque recordatione pertinente haud dubiè non solum ad intellectum; sed etiam ad sensum internum, sine cuius consortio, & concursu intellectus non operatur, iuxta dicenda postea q. 3. sed imaginatio à nobis sine suo obiecto percipi nequit, vt etiam experientia demonstrat. Igitur per eundem memoriæ sensituiæ

tiarum actum, & sensationem internam præteritam, & eius obiectum percipimus. Et confirmatur, quia impertinenter dicuntur esse duo actus, ubi sufficit vnus; per actum quippe memoriæ sensitivæ obiectum, & sensatio eius præterita non concipiuntur per modum plurium obiectorum propriorum, quo casu pluribus egerent conceptionibus, sed quodammodo per modum vnus, cum concipiatur obiectum, vt cognitum, & quasi modificatum per cognitionem præteritam, conceptâ hæc imperfecto quodam, & quasi experimentalis modo, prout diximus. Itaque, sicut sensibile proprium, & commune non duabus, sed eadem sensatione capiuntur, iuxta dicta *supra*, quia primum apprehenditur modificatum per secundum; ita pariter obiectum memorabile, & eius præterita cognitio per eandem cognitionem memoratiuam dicenda sunt concipi: quia obiectum quasi modificatum per cognitionem concipitur. Tertio probatur, quia sensatio externa, & eius obiectum per vnica speciem, per vnicaque actum percipiuntur a sensu interno, vt *hypoth.* 29. ex communi statuimus: ergo tantumdem pariter dicendum est de sensatione internâ, & eius obiecto comparatione actus memoriæ. Quarto, quia memoriæ actus in vniuersum semper habet pro obiecto aliquid præteritum, vt sæpe docet Arist. *lib. de memoriâ, & reminiscentiâ & alibi*, sed sæpe euenit, vt obiectum, cuius animal recordatur, dumtaxat sit præteritum, in quantum cognitum primario, eo, quod cognitio eius primaria præterita iam est, non verò, quoad suum esse physicum. Ergo primaria sensatio obiecti semper attingitur per actum memoriæ sensitivæ. Quinto denique quia cum species memoratiua ab ipsâ sensatione internâ præterita proximè, remotèque ab obiecto eius nascatur, consentaneum rationi est, vt amborum proportionali modo sit semen, & virtus representatiua. Ambo ergo representabit actus memoriæ procreatus à tali specie.

189. Iam, quod sensatio præterita minus propriè, minusque perfectè, seu clarè, quam eius obiectum cognoscatur, experientia ipsa demonstrat bene animaduertenti. Deinde ratio persuadet. Primo, quia si per actum memoriæ sensitivæ æque clarè perciperemus præteritam sensationem, ac eius obiectum, vt nemo negat, per talem actum nos recordari obiecti; ita neque esset, qui negaret nos recordari sensationis, siue illam sentire quod tamen negat Vazq. *1. p. disp. 208. n. 10.* ratus nullum sensum suam sensationem sentire posse. In quo, loquendo absolute, citra dubium decipitur; quia sensus suam citra dubium percipit sensationem, licet non adeo perfectè, & propriè, vt obiectum, iuxta *superius* dicta. Vnde secundo id ipsum probatur; nam, cum sensatio interna non solum obiectum notificet animali, sed etiam se ipsam illi insinuet, tamen minus perfectè, atque experimentalis modo, vt *hypoth.* 28. statutum est, consequitur per speciem, sensationemque memoratiuam vtrumque pariter animali notificari. Nam, vt experientia manifestat, quâ claritate, & expressionem concipitur quilibet per primariam apprehensionem, eadem, proportione seruata, concipi solet, per secundariam memoratiuam, quæ est actus memoriæ sensitivæ, de quo tractamus. Quo autem sensu verum sit memoriæ sensitivæ præteritorum esse, siue, per actum eius cognosci præterita *hypoth. præced. n. 186.* declarauimus. Nonnulla alia circa materiam huius hypoth. tangenda sunt insuper *inferius. q. 3. hypoth. 4.* quæ magis illam illustrabunt.

Hypothesis 33.

Sensus internus dumtaxat fallitur, quatenus 190 concipit obiectum, quod re ipsâ non est, siue id sit proprium, siue commune. Per cognitionem enim rei impossibilis, nequam decipi potest.

Supponit hypothesis, quod est certissimum, sensum internum sæpe falli circa vtrumque sensibile commune, & proprium, quatenus sæpe apprehendit, quod re ipsâ non est, fallacia videlicet latè sumpta. Nam in sensu non potest esse stricta fallacia, seu strictus error, qui in iudicio propriè dicto consistit. Verum, quia in sensu interiori duplex est apprehensio, alia simplex omnino, alia sua sua, vt nuper dictum. Ideo duplex in illo fallacia dicenda est esse; altera, quæ minus: altera; quæ magis propriè & strictè fallacia sit, & de vtrâque est sermo in *hypoth.*

Cuius posterior pars probatur, quia sensus internus illud solum obiectum proprium valet percipere, cuius propriam habet speciem à sensibus externis acceptam, vt satis ex dictis hæctenus liquet: sed non habet speciem propriam alicuius figmenti impossibilis à sensibus acceptam, vt patet: ergo nullum figmentum impossibile potest percipere, tanquam obiectum proprium. Deinde omnia obiecta communia, quæ per species, quas habet, priorum sensibili, valet concipere tanquam affectiones eorum, possibilis sunt, & à Deo possunt produci, vt constat; igitur neque percipere potest obiectum commune impossibile. Hinc prior pars hypothesis manifestè deducitur, quia, si sensus internus nihil impossibile valet concipere, quicquid concipit, dum fallitur, possibile est: solum igitur falli potest circa existentiam eius.

Dices, sæpe bruta decipiuntur putantia vnam 192 rem esse alteram, vt, quando canis lapidem excipit ore patulo, putans eum esse frustum panis: ergo fingunt identitatem impossibilem diuersarum rerum. Respondeo, non fingere; quia in casu posito canis, aut eâ sensatione accidentium visibilium lapidis ob similitudinè, quam habet cū accidentibus visibilibus panis, mouetur ad appetendum panem, supplente instinctu naturali appetitus, quod deest de cognitione veri panis, qui appetitur: quo pacto dumtaxat interueniet quadam practica fallacia appetitus circa panem non existentem, sensus autem nulla fallacia erit. Aut certè canis ad appetendum ea ipsa accidentia visibilia, quæ sentit, vt sibi conuenientia mouetur, quatenus eadem numero potuissent esse accidentia panis; donec perceptis alijs accidentibus lapidis alienis à pane, sapore scilicet, & duritie, tanquam sibi disconuenientibus mutato appetitu refugit sub his accidentibus, quod sub alijs antea appetebat. Tantumdemque dicendum in similibus casibus; vnde patet in illis sensum brutorum nullam rerum distinctarum chimericam identitatem confingere. Quod inde planè confirmatur; quia certum debet esse appetitum brutorum non ferri in aliquid chimericum, dum sic delusus quidpiam profectur, aut fugit; quia haud dubiè fertur in id, quod sibi est conueniens, aut verè, aut in apprehensione. Certum est autem ens chimericum nullo ex his modis esse conueniens appetitui brutorum.

Porro inter fallacias sensus interni potissimum 193 recensenda sunt somnia, quæ nobis somno correptis frequenter obueniunt. Est somnus status ille animalis, in quo omnes eius sensus externi naturaliter

turaliter quiescant, ferianturque ab operationibus suis: eo quod vapores ascendentes in cerebrum, eiusque frigiditate naturali, ibi densati ad instar nubis interpositæ spirituum animalium defluxum impediunt, quibus sensus externi orbi operari non valent; vt latè exponunt Arist. *lib. de somno, & vigilia. Titelman. lib. 20. sua physica cap. 19.* & alij tum Physici, tum Medici. Igitur ijdem vapores, qui somnum causant, somniorum etiam cause sunt: Dum enim cerebrum, vbi sensus internus residet, illis oppletur, magna spirituum animalium concitatio fit, & commotio, à quâ variæ, inordinatæque fiunt excitationes specierum sensus interni: vnde rursus inordinatæ illæ imaginationes, siue Phantasiæ quas experimur, enascuntur. Oportet tamen adnotare dictam spirituum agitationem quandoque adeo nimiam esse, vt prorsus impediatur. Sensatio interna: eo quod ingenti vaporum copiâ veluti suffocantur spiritus, penitusque præpeditur facultas sensus interni: quo casu nullum dormienti obuenit somnium: Interdum spirituum conturbatio moderatio est: quo fit, vt phantasmata dormienti appareant, sed inordinata, & monstruosa. Nonnunquam denique vapores leniter mouent spiritus, quo casu somnia eueniunt ordinatiora, & magis placida. Explicuit id pulchrè Arist. *lib. de somnijs cap. 3.* exemplo commotæ aquæ, aut cuiusvis alterius humidi, in quo res vti in speculo representari valet; si enim eius commotio nimia sit, nullum apparet simulacrum; si mediocri, simulacra quidem apparent, sed valde distorta, deformiaque; si denique parua, siue lenis, magis formata simulacra, magisque ordinata cernuntur. Plura de somnijs apud Arist. *lib. cit.* & apud eius interpretes, aliôsque, qui de eis scripsere, videri possunt.

Hypothesis 34.

194 Attentio sensus interioris ad perfectionem sensationis externæ eiusdem obiecti multum confert.

Hoc experientiâ notum est: Clariùs enim, expressiùsque sentimus obiectum, quando vnâ cum sensu externo sedula sensus interni attentio ad illud percipiendum conspirat. Causa autem huius esse videtur, quod dum sensus internus attentius propendit in obiectum sensus externi, maiorem ad ipsum pro sensatione talis obiecti perficiendâ immitit spirituum animalium prouentum. Ea enim est sensus interni, externique confederatio, vt externus ad internum species, quas ab obiectis accipit, mittat. Internus verò officium hoc externo rependat remittendo ad ipsum spiritus animales è cerebro, vbi ipse præsidet, & vbi, tanquam in propriâ officinâ, tales spiritus generantur, iuxta constantem Medicorum, Philosophorumque sententiam. Ob id, namque Galen. *lib. 8. de visu part. capit. 3. & 4. & lib. 3. & 7. de placitis*, alijque plerique cum illo radicem, & fontem omnis sensationis cerebrum esse, planè, constantèrque asseuerant. Itaque sensus internus per attentionem ad obiectum externi promouere naturaliter videtur defluxum spirituum animalium ad talem sensum, vt in maiori copiâ ad illum descendant è cerebro, quàm aliàs descenderent, eiusmodi attentione sublata; In quo suas quo-

Pharus Scient. Tom. I.

que partes facit sensus internus, quandoquidem, quo magis virtute spirituum perficitur sensatio externa, perfectior euadit & interna, ob magis perfectam speciem ab ipsâ ad internum sensum remissam.

Porro attentio sensus interni ab ipsius sensatione interna nihilo differt, nisi, quod sola ea sensatio interna, quæ notabiliter est intensa, solet attentio nuncupari. Attentio autem sensus interni eatenus voluntatis arbitrio subest, quatenus voluntas imperio suo aut valet immediatè impellere potentiam, vel excitare speciem ad magis intensam sensationem, quam causarent aliàs tali imperio sublato; aut valet immediatè conuocare spiritus animales, à quorum subinde maiore prouentu euadat intensior sensatio. Id videtur certum, quo maior est attentio imaginationis, eò plures spiritus animales in cerebro congregari; nam ab illis haud dubiè nascitur alteratio cerebri, quam tunc sentimus. Quia tamen hæc etiam enascitur ab attentione ad quam non concurrat voluntas, crediderim conuocationem spirituum ab attentione prouenire; atque adeo voluntatis dominium non circa illam; sed circa hanc immediatè versari.

Progressio ad resolutionem quæstionis.

Ex dictis in superioribus constat ad phantasiam (ita enim per antonomasiam deinceps appellabo semper sensum internum) dumtaxat peruenire species eorum obiectorum, quæ per externos sensus capiuntur: de quibusque singulim in præmissis hypothefibus tractatum est, phantasiam autem ipsam per eiusmodi obiectorum species variè permixtas, seu potius varijs, innumerisque modis ad sensibilia communia representanda, atque varianda excitatas innumera, diuersaque sibi compingere, imaginariue spectra, seu phantasmata sensibilia ea, quam habet mirâ virtute ad id præstandum iuxta doctrinam stabilitam *hypoth. 30.* vnde huiusmodi tantum obiectorum species, seu acceptorum per alios sensus, seu à se confictorum communicat intellectui phantasia. Nec enim aliorum obiectorum species potest illi communicare, præterquam eorum, quorum species ipsa accipit, quæque ipsa cognoscit, vt constat. Certum est autem apud omnes, & ex se satis notum phantasiam non aliter, quàm medijs suis actibus, seu sensationibus internis prædictas species intellectui communicare. Nam, quemadmodum sensatio externa imprimat phantasiæ speciem obiecti sensati, seu percepti per illam; ita sensatio interna, siue actus phantasiæ speciem obiecti sensati, percepti, seu imaginati per illam imprimat intellectui. De quo nullum est dubium inter Philosophos.

Cæterum, quia dictus actus phantasiæ (quem perperam Recentiores phantasia appellant, vt monstrabo *quæst. 3.*) corporeus, & materialis est, vtpotè actus potentie corporeæ, & materialis, species autem intellectui spirituali impressæ non possunt non esse entitatine spirituales, & abstractæ à materiâ; idcirco censuit Arist. potentiam quamdam spirituales in nobis necessariam esse, quæ per actus phantasiæ adiuta, siue

D actus

actus ipsos adiuvans species supradictas imprimeret intellectui nostro. Et hanc potentiam appellavit intellectum agentem. Potentiam verò intellectivam discriminis ergo dixit intellectum possibilem, siue passibilem. Ita ille *lib. 3. de Anim. cap. 5.* quem omnes interpretes sequuntur. Eundem intellectum agentem sapè adstruit S. Th. præsertim *1. p. q. 54. & q. 84. art. 4. & q. 79. art. 3. & de verit. q. 10. art. 6.* Tum Scot. *in 1. dist. 3. q. 8.* & cum illis omnes Theologi præter Durandum relatum *suprà q. 1. n. 9.* qui, vt negauerat species impressas intelligibiles, vehementer impugnat intellectum agentem. Quem sequitur, licet consequentiâ impari Petr. Hurt. *dist. 5. de Anim. sec. 1.* Admittens namque species intelligibiles, eas docet produci à Deo supplente vicem obiecti, cuius solius est munus proprium causare speciem sui. Præter hos verò, reliqui insuper Philosophi antiqui, & Recentiores sententiam Arist. amplectuntur: iuxta quam, vt certum supponendum est, intellectum agentem esse potentiam animæ intrinsicam spirituales prorsus, & incorpoream: ob id que à corpore separabilem simul cum animâ. In quo conveniunt omnes Peripatetici contra quosdam præcos Philosophos variè de intellectu agente philosophantes, vt videtè est apud Conimb. *lib. 3. de Anim. cap. 5. q. 2.* apud Rub. *Tract. de intellectu. agen. q. 4.* & apud Soar. *lib. 4. de Anim. cap. 8.*

198 Porro dari in nobis eiusmodi intellectum agentem, ratione iam insinuatâ probatur. Quia nimirum actus Phantasiæ, vt pote materialis, & inferioris notæ, non valet per se causare species spirituales, quales necessariò esse debent, quæ in intellectu spirituali subiectandæ sunt; atque ita oportet assignare facultatem aliam præstantiorem spiritualèmq; vt ponitur esse intellectus agens, quæ simul cum actu Phantasiæ dictas species elaborare valeat. Recurrere enim ad Deum pro concursu speciali, quando potest assignari causa secunda talis concursus, vt in præsentî, minus philosophicum est: siquidem Deus non per se immediatè, sed per causas secundas solet supplere proportionem, complectè virtutem, quæ deest in aliquibus causis respectu aliorum effectuum, vt videtè est in habitibus infusis ad actus supernaturales simul cum potentijs nostris causandis in speciebus impressis, & alijs huiusmodi. Præterquam, quod negari non potest, esse possibilem intellectum agentem, de quo tractamus posito autem, quòd sit possibile, vt affirmamus dari de facto, nullum fortasse urgentius argumentum posset occurrere, quam auctoritas vniformis omnium penè Philosophorum illum adstruentium: ipsum igitur dari de facto fatendum est. Nec refert proprium obiecti munus esse producere speciem, quâ cognoscatur. Nam licet id vniuersaliter esset verum, de quo aliàs; inde tamen contra statutam doctrinam non bene pro se arguit Hurt. iuxta eam enim iam concurrat obiectum medio actu Phantasiæ ad productionem speciei intelligibilis, licet non sit eius causa totalis ob eam, quam habet improportionem cum specie spirituali, quam exposcit potentia, à quâ obiectum noscendum est.

199 Iam verò, num intellectus agens, & possibile sint duæ potentie distinctæ, vel vna, & eadem, sub controuersia est. Esse duas videtur docere S. Th. *1. p. q. 79. art. 7.* id que reuerà docent Caiet. & Bann. *art. 3.* cum alijs Thomistis. Tolet. *lib. 3.*

de Anim. q. 14. Conimb. cap. 5. q. 1. Rub. tract. de intell. agent. q. 4. n. 70. & apud eos alij. Opposita tamen sententia communis est inter Recentiores: Eam defendit Soar. *lib. 4. de Anim. cap. 8. n. 13. & tom. 1. in 3. p. dist. 30. sec. 2. fine.* tenentque Oued. *cont. 5. de Anim. punct. 1.* & alij, probabilèmq; censent Tolet. Conimb. & alij. Itaque iure videtur asserendum intellectum agentem, & possibilem non duas distinctas realiter, sed vnica potentiam animæ esse diuersis fungentem muneribus, vt *suprà hyporb. 24.* diximus de sensu interiori. Primò, quia diuersitas operationum non arguit diuersitatem in causis, vt patet in ipso intellectu possibili, diuersos actus eliciente. Secundò, quia non sunt multiplicandæ entitates absque necessitate: hic autem nulla videtur esse necessitas multiplicandi duas potentias. Tertio, quia in statu separationis animæ prorsus cessat operatio intellectus agentis, cum ibi non addit phantasia, à quâ sumat species: ergo ne demus entitatem prorsus frustraneam pro eo statu, tenemur dicere intellectum agentem à possibili non distingui: sed productionem speciei intelligibilis, & productionem intellectus, ab eadem reali potentia nasci, quæ in duas ea nomina diuersa fortientes per solam nostram rationem diuiditur relatè ad dictas duas operationes. Inconueniens autem non est, vt eadem causa aliquo genere operationis frustretur pro aliquo statu, dummodo aliæ illi operationes supersint, vt in ipsâ animâ compertum est. Hæc dicta *ex hypothesi*, quòd potentie realiter distinguantur ab animâ: si namque ab eâ non distinguuntur, vt probabilis nos opinamur, indubitatum est intellectum agentem, & possibilem realiter inter se non distingu.

Casu verò, quod distinguantur, censetò dicendum cum Soar. *suprà n. 11.* & alijs contra Ferrar. *Rub. n. 80. lib. 3. de Anim. q. 9.* & alios quosdam Thomistas intellectum possibilem longè perfectiorem esse intellectu agente. Quoniam ex vnâ parte non est purè passibilis, siue patiens, quo casu esset imperfectior. *Agens enim in omni natura præstabilis est patiens;* vt ait Arist. *lib. 3. de Anim. cap. 5.* Ex aliâ verò parte intellectio, quam agit intellectus possibile adiutus specie, quam suscipit ab intellectu agente, longè perfectior operatio est, quam operatio ipsius agentis, vt constat. Igitur intellectus possibile, siue passibilis longè perfectior est intellectu agente, absolutè loquendo. Tametî ab eo superetur præcisè in quantum ab eodem patiens speciem. Quod tantum voluit S. Th. *in 2. dist. 20. q. 2. art. 2. & q. 10. de verit. art. 8.* Vbi sententiæ nostræ videtur refragari.

Quomodo autem species expressa, siue actus Phantasiæ vulgò Phantasma dictum, simul cum intellectu agente concurrat ad causandam speciem impressam spirituales, quam intelligibilem vocant, etiam sub lite est. Nam, quidam censent solum concurrere materialiter, præbendo scilicet materiam, & quasi exemplar quoddam intellectui agenti, vt ipse solus dictam speciem efficiat. Ita cum quibusdam Thomistis docet Soar. *lib. 4. de Anim. cap. 2. n. 12.* longè tamen communior, & probabilior sententia est concurrere effectiue, prout censent S. Th. *3. p. q. 9. art. 4. ad. 2.* & clariùs *q. 10. de verit. art. 6. ad 7.* Scot. *in 1. dist. 3. q. 8.* & plures alij, quos referunt, & sequuntur Rub. *tract. de intell. agen. q. 3.* & alij Recentiores communiter. Probatur

Probat autem primò; quia species impressa, siue actus phantasiæ quoddam semen obiecti est ab ipso obiecto oriundum, vt eius nomine concurrat ad productionem speciei intelligibilis: proprium autem seminis est concurrere effectiue ad factum, pro quo cauendo à naturalitate est. Secundo, quia ex duabus formalitatibus, quæ in specie intelligibili concipi possunt; altera representationis virtualis obiecti; altera accidentis spiritualis, optimè prima attribuitur actui phantasiæ: Secunda autem intellectui agentis. Sed intellectus agens effectiue concurrat ad eam entitatem, vel eo potissimum titulo, quod spiritualis est: ergo, & actus phantasiæ concurret etiam effectiue, eo, quod est representatio virtualis obiecti. Et confirmatur hæc ratio. Nam, si actus Phantasiæ ob suam materialitatem non esset improporcionatus ad producendum se solo speciem spiritualem, neutiquam ad productionem eiusmodi speciei adderemus intellectum agentem; Sed eam ipsi actui phantasiæ vnice attribueremus; vti ei attribuimus effectiue speciei materialis, quam in memoriâ sensitiuâ asseruandam relinquit. Igitur eâ improporcionem sublatâ, per confortium intellectus agentis, non est, cur actui prædicto concursus effectiue negetur. Tertio, quia nisi effectiue concurrat, nullus ei videtur superesse idoneus modus concurrendi. Neque enim concurrat, vt materia physica speciei intellectualis, vt constat, neque, vt materia obiectiua, siue exemplaris, quia intellectus agens, cum non sit in quantum agens potentia cognoscitiua (vt fatentur omnes cum S. Th. in 3. dist. 13. q. 1. ad 1. nequit producere speciem intelligibilem attendendo ad actum Phantasiæ, vt ad exemplar: indèque veluti transfundendo similitudinem, per quam intellectus possibilis possit cognoscere. Dicere autem, quod indicat Soar. prædictum actum phantasiæ per Sympathiam naturalem determinare intellectum agentem, vt hanc potius, quam aliam speciem intellectualem producat; incongruum esse videtur, & parum ad rem: quia determinatio per sympathiam supponit virtutem adequatam in causâ determinanda: & tantum mouet ad exercitium, aut etiam ad speciè actus, quis autem credat intellectum agentem per se solum habere virtutè ad representandû mediâtè quodlibet obiectum sensibile, quin sit aliquid ex parte ipsius obiecti, cui talis representatio tanquam causæ possit attribui, contra receptum illud Augustini proloquium. *Ex obiecto, & potentia paritur notitia!*

¹⁰¹ Existimo autem cum communi actum Phantasiæ non vt causam principalem partialem, vt censuit Scot. Sed, vt instrumentum intellectus agentis concurrere ad producendam speciem intelligibilem. Quoniam causa, quæ ex vnâ parte per se solum nihil in effectum præstare potest absque alterius concursu; ex aliâ verò parte altera causa, cuius ope eget, atque etiam effectui ipso imperfectior est: iure non causa principalis partialis, seu causa instrumentalis dicenda venit. Talis est autem actus Phantasiæ comparatione intellectus agentis, & speciei intelligibilis ab vtroque causandæ. In quo dumtaxat potest esse controuersia de nomine.

¹⁰² Neque audiendi sunt Caiet. 1. p. q. 79. art. 3. & q. 85. art. 1. & alij relati à Fonseca lib. 5. *Metaph. cap. 28. q. 9. sec. 2.* dum munus quoddam tribuunt intellectui agentis illuminandi actum phantasiæ, siue, vt ipsi vocant phantasma; illudque abstrahendi à materiâ, & à conditionibus indiuiduantibus obiecti
Pharus Scient. Tom. 1.

cti sensibilis distinctum à munere suprâ statim producendi simul cum ipso actu phantasiæ speciem intelligibilem; quod solum citra dubium habet, vt docent reliqui DD. Fonseca *suprà*. Conimb. lib. 3. de *Anim. cap. 5. q. 2. Rub. tract. de intel. ag. q. 2.* & alij. Non, inquam, audiendi sunt Auctores: quia sine idoneo fundamento & absque vlla necessitate aliud intellectui agenti munus attribuunt, præter munus producendi simul cum actu phantasiæ speciem intelligibilem. Qua ipsa productione, quodammodo dici potest illuminare phantasmata, hoc est obiecta phantasiæ, non actus, & illa abstrahere à materiâ, quatenus per dictam speciem à se productam in intellectu possibili proximè intelligibilia ea facit spirituali intellectu, spiritualizato, vt sic dicam, & à materiâ abstracto, seu separato semine ipsorum phantasmatum, quod est dicta species. Quod tantum censendi sunt voluisse Arist. lib. 3. de *Anim. cap. 5.* & S. Th. *ibidem lect. 10. & 1. p. q. 83. art. 1. ad 4.* alijsque in locis, dum eiusmodi solent vt loquendi modis.

¹⁰⁴ Quoniam autem species intelligibilis eo fine datur intellectui possibili, vt cum eo ad intellecti-
nem concurrat, ex dictis obiter est definiendum, quo pacto ab illâ præstetur concursus iste. Quæ quidem quæstio omnibus speciebus impressis, quibus potentia quælibet cognoscitiua ad cognoscendum adiuantur, communis est, quia de omnibus, quod ad rem attinet, eadem est omnino ratio. Thienens. Albert. & Caiet. apud Soar. lib. 3. de *Anim. cap. 4.* Henric. *quolib. 4. q. 7.* Tolet. lib. 2. de *Anim. cap. 5. q. 2. & lib. 3. cap. 7. q. 22.* Aguil. agens de specie visus lib. 1. *opt. propos. 70.* & Franc. Alf. *disp. 7. de Anim. sec. 2.* exultant speciem impressam non effectiue; sed per modum conditionis dumtaxat concurrere ad cognitionem. Ego verò sententiæ oppositæ, tanquam longè communiori, & probabiliori subscibo cum Soar. *suprà* & lib. 2. de *Attrib. cap. 12.* Fonseca lib. 1. *Metaph. cap. 2. q. 3. sec. 6.* Conimb. lib. 2. de *Anim. cap. 6. q. 2. art. 3.* Rub. lib. 2. de *Anim. cap. 6. q. 2.* Molin. 1. p. q. 12. art. 1. *disp. 2.* Vazq. *disp. 48. cap. 4.* Petr. Hurt. *disp. 12. de Anim. sec. 4.* Arriag. *disp. 4. sec. 3.* Ouied. *contr. 13. punc. 4.* & apud eos alijs pluribus. Moueor primò auctoritate D. August. & D. Thom. qui haud dubie stant pro sententiâ istâ. D. August. quidem, dum ait lib. 9. de *Trinit. cap. vlt. Liquidò tenendum rem, quam cognoscimus, generare in nobis notitiam sui: quod ab vtraque notitia paritur.* scilicet ab obiecto, & potentia, & lib. 11. cap. 12. *Ex re visibili fit visio; non tamen ex solâ, nisi adsit visus: Ex vidente enim, & visibili fit visio.* Nimirum mediâ specie impressâ. D. Thom. autem, cum dicit 1. p. q. 56. art. 1. *Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne: ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.* Secundo moueor, quia non capio, quo pacto species impressa per modum conditionis possit determinare potentiam ad producendam cognitionem: cum neque sit applicatio physica, obiecti reddens illud physice præsens potentia, vt constat; neque applicatio intentionalis reddens intentionaliter præsens: quia non est representatio expressa, & actualis obiecti, vt omnes fatentur, & aliud genus applicationis non est. Neque sit dispositio ex parte passî ad cognitionem recipiendam requisita, vt etiam est notum. Neque ea cum potentia videatur cognatione habere, seu sympathiam, vt ad illius præsentiam
D 2 præsentiam

præsentiam potentia illicè moueatur: ad id enim muneris satis, superque esset obiectum præfens præsentia physica comparatione sensus externi, & obiecti externa sensatio comparatione sensus interni, & internâ comparatione intellectus. Aliud autem conditionis genus præter hæc tria non est admittendum de factò, vt *suo loco* ostendam. Tertio, quia species quoddam semen obiecti est, medio quo concipitur cognitio, siue notitia, quæ ob id conceptus appellatur, saltem in intellectu. Semen autem non vt conditio, sed, vt efficiens causat prolem. Quarto, quia cum cognitio sit actus vitalis, & expressio obiecti, non incongruè impræsentiarum duplex eius causa assignatur, cui duplex hoc prædicatum possit correspondere. Esto aliàs diuersitas prædicatorum effectus non arguat diuersitatem causarum. Quintò, quia actus Phantasiæ effectiue concurret cum intellectu agente ad speciem intelligibilem, vt *n. 201.* ex communi statutum est: ergo pariter species impressa dicenda est ad cognitionem concurrere. Accidit, quòd species intellectus, & sensus interni, quæ in memoria asseruantur, alio quopiam excitemento egent, tanquam conditio, vt possint ad cognitionem determinare: ergo ipsæ non sunt conditiones, sed causæ, aliàs daretur conditio conditionis, quod videtur absurdum. Mitto alia leuiora, quæ apud præcitos Auctores videri possunt.

205 Opponunt tamen Recentiores. Sicut agens physicum nequit operari circa subiectum, quia hoc præcedat ipsi applicatum physice; ita agens intentionale, quale est potentia cognoscitiua nequit operari circa obiectum, quin hoc præcedat ipsi applicatum intentionaliter, vt in potentia appetitiua cernere licet, quæ nisi in obiectum per cognitionem ipsi propositum, & applicatum ferri non potest; sed nihil est, quo in vniuersum intentionaliter applicetur obiectum potentia cognoscitiua præter speciem impressam: ergo hæc applicatio quædam intentionalis est obiecti, & consequenter conditio respectu actus cognitionis tendentis in illud; qualis eadem de causâ censetur communiter cognitio respectu actus volitionis potentia appetentis. Respondet, causam intentionalem debere quidem præcedere applicatam, vt intentionaliter causet, vt videre est in obiectis, quæ solum verè intentionaliter causant, quando mediâ cognitione sui, aut amore aliquid causant. Quo casu iam applicata præcedunt per ipsam cognitionem, aut etiam amorem. Cæterum potentia cognoscitiua, etsi sint potentia intentionales in quantum sunt potentia cognoscendi, & volendi, qui sunt actus intentionales, quo iure materialiter, & lato quodam modo causæ intentionales dici possunt; non tamen sunt causæ intentionales strictè, & formaliter in quantum sunt potentia suorum actuum causatiua; sed causæ physicae. Vnde ex munere causæ præcisè tantum petunt applicationem physicam, quam iam per se, aut per vnionem physicam habent ad subiectum, in quo suos actus produunt. Quòd si potentia appetitiua propositione eget obiecti facta per cognitionem, vt circa illud versetur per actum volitionis: eo certè titulo causæ intentionalis non eget; sed ex peculiari naturâ potentia appetitiua, quæ tanquam caeca, nisi lumen cognitionis præcedat, in suum obiectum ferri non potest. Ex quo patet speciem impressam nullo iure debere esse applicationem intentionalem obiecti (qualis certè esse non potest, cum non sit representatio eius expressa, vt constat ex dictis) & consequenter nec conditionem ad actum co-

gnitionis. Relinquitur ergo, vt sit causa effectiua respectu eius. Vtrum autem dicenda sit instrumentum potentia cognoscitiua, aut obiecti, vel potius causa principalis partialis, quæstio est de nomine, & parui momenti. Censeo dicendam causam instrumentalem iuxta definitionem instrumenti *n. 202.* insinuatam, & suo loco ex professo tradendam.

Habemus itaque ex totâ hæc quæstione per sensus externos, & internum sensibilibus dumtaxat obiectorum, atque spectrorum, siue phantasmatum proprias species intellectui nostro communicari. Quæ quidem species præter huiusmodi sensibilia obiecta, quæ propriè, & perfectè representant, insuper imperfecto quodam, & quasi experimentaliter modo representant intellectui sensationes tum externas, tum internas, à quibus illæ siue immediate nascuntur, siue mediâ, iuxta doctrinam statutam *hypoth. 29.* Eorum namque omnium suo proportionali modo femina quædam sunt. Quod & experientia innotescit, & ex dicendis in sequentibus magis conspicuum fiet. Et sicut, licet species, quibus iuuatur ad cognoscendum sensus internus diuersæ naturæ sint ab speciebus, quibus iuuatur externus, iuxta doctrinam statutam *hypoth. 26.* eorundem nihilominus obiectorum species propriæ vtræque sunt; idemque ipsum omnino vtrique sensui representant suapte naturâ. Ita pariter, licet species, quæ per phantasiam iuuante intellectu agente, communicantur intellectui possibili, diuersæ naturæ sint ab speciebus ipsius phantasiæ, cum illæ sint spirituales; istæ corporeæ: eorundem nihilominus obiectorum sunt propriæ species, idemque profus representant intellectui, & phantasiæ. Omnes quippè huiusmodi species femina quædam propria sunt obiectorum sensibilibus, à quibus primò suam trahunt originem, quæ licet quoad alia naturam mutant, vt se potentijs diuersis, quas adiuant ad cognoscendum, accommodare, & aptare possint; virtutem tamen semper retinent eadem omnino obiecta, à quibus proficiscuntur, representandi. Quomodo autem intellectus noster vtendo hinc speciebus sensibilibus obiectorum proprijs, quas à phantasia mutuatur, cætera obiecta insensata valeat cognoscere, ex dicendis *diff. 2. q. 3.* notum fiet. Porro species sensuum exteriorum eiusdem ferme naturæ esse cum sensibilibus proprijs, quæ representant, etsi à sensibilibus communibus, quæ etiam representare valent, naturâ differant: species verò sensus interni, & intellectus valde natura dissidere ab ipsis obiectis tum proprijs, tum communibus, quorum sunt propria species, atque etiam ab alijs, quæ per illas ab intellectu cognosci possunt, ex dictis *in totâ hæc q. satis*, superque compertum est.

207 Ex quibus tandem ad extremum colligitur contra quosdam Recentiores, quos suppresso nomine refert *Rub. lib. 3. de Anim. cap. 5. q. 5. n. 154.* ne utiquam habere vim intellectum nostrum ad producendas in se species proprias rerum spiritualium determinatum speciebus rerum corporalium, medijs quibus per discursum, aut aliter peruenit ad illarum notitiam: quia, si ita esset, proprios conceptus formaremur spiritualium rerum, neque illas semper conciperemus ad instar corporalium contra compertam experientiam. Tum quia nullum est fundamentum ad talem virtutem nostrum intellectui adscribendam, quin potius spectatâ in reliquis eius naturâ pro hoc statu apertè videtur ei repugnare.